

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΧΙΟ (2000-2008). Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΜΑΣΤΙΧΑΣ

ΣΤΡΑΤΟΠΟΥΛΟΣ ΘΕΟΦΑΝΗΣ
ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ

ΠΑΤΡΑ - 2010

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	7
1. Τουριστική ανάπτυξη νησιωτικών προορισμών.....	8
1.1 Νησιά: ιδιαίτεροι τουριστικοί προορισμοί.....	8
1.2 Πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης στην πλειοψηφία των ελληνικών νησιών.....	10
1.3 Καταγραφή - ανάλυση του σχεδιασμού τουριστικής ανάπτυξης νησιωτικών περιοχών.....	13
1.4 Αειφόρος Ανάπτυξη.....	14
1.5 Βιώσιμη Ανάπτυξη.....	15
1.5.1 Βασικοί Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης.....	16
1.6 Ανάλυση των παραγόντων της αειφορικότητας στα νησιά.....	19
2. Γεωφυσικοί Παράγοντες.....	21
2.1 Φυσικά Χαρακτηριστικά- Ονομασία Περιοχής - Γεωγραφική Θέση.....	21
2.2 Πληθυσμός.....	22
2.3 Έκταση και Μορφολογία Εδάφους.....	22
2.4 Κλιματολογικά Χαρακτηριστικά.....	23
2.5 Υδάτινοι Πόροι.....	24
2.6 Χρήσεις της γης.....	25
2.6.1 Γεωργική.....	25
2.6.2 Κτηνοτροφική.....	25
2.6.3 Δασική.....	26
2.6.4 Λατομική.....	26
2.7 Πανίδα.....	26
2.8 Χλωρίδα.....	28
2.8.1 Ορχιδέες.....	29
2.8.2 Λαλάδες.....	29
2.9 Βιότοποι.....	30
2.10 Σπήλαια της Χίου.....	32
2.11 Ηφαίστειο Ψάρωνα.....	34
2.12 Η Πέτρα στη Χίο.....	34
2.13 Φυσικές- Πεζοπορικές Διαδρομές.....	36

2.14 Φυσικά Θέλητρα.....	36
2.14.1 Κώμη.....	36
2.14.2 Μαύρα Βόλια.....	37
2.14.3 Δασκαλόπετρα.....	37
2.14.4 Αγία Μαρκέλλα.....	37
2.14.5 Λιμνιά.....	37
2.14.6 Ναγός.....	37
2.14.7 Βρουλίδια.....	37
2.14.8 Ελίντα.....	38
2.14.9 Αγία Φωτιά.....	38
2.14.10 Λευκάθια.....	38
2.14.11 Μέγας Λιμνιώνας.....	38
2.14.12 Καρφάς.....	38
3. Μαστίχα.....	39
3.1 Το Δένδρο.....	40
3.2 Είδη και συλλογή.....	41
3.3 Τα Μαστιχοχώρια.....	45
3.4 Ιδιότητες Μαστίχας.....	46
3.5 Χρήσεις.....	47
3.6 Μαστίχα Χίου (το φυσικό κόμμι).....	47
3.7 Σκόνη.....	48
3.8 Μαστιχόνερο.....	48
3.9 Αρωματικό Σαπούνι Ελαιολάδου.....	49
3.10 Άλειμμα Μελιού.....	49
3.11 ELMA Plus.....	50
3.12 Ο ρόλος της μαστίχας Χίου στην υγεία.....	52
3.13 Αντιοξειδωτική δράση.....	52
3.14 Αντιμικροβιακή δράση αιθέριου ελαίου Μαστίχας Χίου.....	53
3.15 Η Μαστίχα Χίου ως παράγοντας προστασίας από την αθηροσκλήρωση.....	54
3.16 Η Μαστίχα Χίου στη στοματική υγιεινή και οδοντιατρική έρευνα.....	54
3.17 Η Μαστίχα στην πρόληψη και θεραπεία παθήσεων του πεπτικού συστήματος.....	55

3.18 Η Μαστίχα σε έμπλαστρα τραυμάτων- αναπλαστικός παράγοντας επιδερμίδας.....	55
3.19 Άρθρο.....	55
4. Ανθρωπογενείς Πόροι.....	57
4.1 Μυθολογία.....	57
4.2 Άποικοι του νησιού.....	58
4.3 Ο 8 ^{ος} Αιώνας.....	58
4.4 Η Χίος στον 7 ^ο και 6 ^ο π.Χ. αιώνα.....	59
4.5 Η Χίος τον 5 ^ο και 4 ^ο π.Χ. αιώνα.....	59
4.6 Η Χίος και ο Μ. Αλέξανδρος.....	60
4.7 Η Ρωμαϊκή Εποχή Στη Χίο.....	60
4.8 Η βυζαντινή Χίος.....	61
4.9 Η γενουάτικη παρουσία στη Χίο.....	61
4.10 Οι Ενετοί στη Χίο.....	62
4.11 Η Τούρκικη κατοχή στη Χίο.....	62
4.12 Ο σεισμός του 1811.....	64
4.13 Η Νεότερη Χίος.....	65
4.14 Ιστορικές Προσωπικότητες της Χίου.....	66
4.15 Τοπική Αρχιτεκτονική.....	68
4.16 Αρχαίοι Οικισμοί.....	72
4.17 Αρχαία Ναυάγια.....	72
4.18 Ανοικτοί Δημόσιοι Χώροι.....	73
4.19 Μύλοι στη Χίο.....	74
4.20 Στεγασμένοι Δημόσιοι Χώροι.....	75
5. Έθιμα - Παραδόσεις- Θρύλοι.....	75
5.1 Πρωτοχρονιάτικα Καράβια.....	75
5.2 Ο Αγάς.....	76
5.3 Η Μόστρα.....	76
5.4 Το Παρακάθι στα Μεστά.....	77
5.5 Η Παροικάδα στα Μεστά.....	77
5.6 Ρουκετοπόλεμος.....	78
5.7 Η εύρεση της εικόνας της Νέας Μονής.....	79
5.8 Η ιστορία του Αγίου Ισίδωρου και της Αγίας Μυρώπης.....	80
5.9 Η ιστορία της Αγίας Μαρκέλλας.....	81

5.10 Το κτίσιμο της Παναγιάς της Κρίνας.....	81
5.11 Της Κόρης το Γεφύρι.....	82
5.12 Ο Όμηρος.....	82
5.13 Χριστόφορος Κολόμβος.....	83
6. Τουριστικοί Προορισμοί- Αρχαιολογικοί Προορισμοί- Μνημεία- Ιστορικά Κτίσματα.....	83
6.1 Σπουδαιότεροι Τουριστικοί Προορισμοί- Παραλίες.....	83
6.2 Αρχαιολογικοί Χώροι.....	85
6.3 Μουσεία.....	87
6.3.1 Αρχαιολογικό Μουσείο.....	87
6.3.2 Μουσείο Αργέντη (Κοραή).....	88
6.3.3 Λαογραφικό Μουσείο Καλλιμασιάς.....	90
6.3.4 Βυζαντινό Μουσείο.....	90
6.3.5 Παλάτι Ιουστινιάνι.....	91
6.3.6 Εκκλησιαστικό Μουσείο Κουρουνιών.....	91
6.3.7 Ναυτικό Μουσείο Χίου.....	91
6.3.8 Ναυτικό Μουσείο Οινουσσών.....	92
6.3.9 Μουσείο Ιστορίας & Φυσικής.....	92
6.3.10 Μουσείο Γιαλούρη.....	93
6.4 Κάστρα.....	93
6.4.1 Το Κάστρο των Καμπιών.....	93
6.4.2 Το Κάστρο της Βολισσού.....	93
6.4.3 Το Κάστρο των Απολύχων.....	93
6.4.4 Το Κάστρο της Χίου.....	94
7. Οικονομία της Νήσου.....	95
7.1 Η οικονομική δραστηριότητα.....	95
7.2 Ναυτιλία.....	95
7.3 Αγροτική Παραγωγή.....	96
7.4 Ιχθυοκαλλιέργειες.....	96
7.5 Τουρισμός.....	97
7.6 Τοπικά Παραδοσιακά Προϊόντα.....	97
7.7 Κατασκευή Δαντέλας.....	98
8. Υποδομή της Νήσου.....	100
8.1 Συγκοινωνία- Σύνδεση του Νομού με άλλα μέρη.....	100

8.2	Σύνδεση με το Πλησιέστερο Αεροδρόμιο.....	100
8.3	Σύνδεση με το Πλησιέστερο Λιμάνι.....	101
8.4	Κατάσταση Σήμανσης Οδικών και Λοιπών Δικτύων.....	101
9.	Τουριστική Ανάπτυξη της Νήσου.....	101
9.1	Οργανισμός Τουρισμού.....	101
9.2	Μέγεθος Τουριστικού Τομέα.....	102
9.2.1	Μέση Ημερήσια Κίνηση Διερχόμενων Επισκεπτών - Μέση Ημερήσια Δαπάνη Επισκεπτών.....	102
9.2.2	Είδη Τουρισμού που αναπτύσσονται στην περιοχή.....	102
9.3	Προβλεπόμενες Τάσεις.....	103
9.4	Έργα και Υποδομές για την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής.....	104
9.5	Αναπτυξιακά προγράμματα που έχουν εκπονηθεί στην περιοχή.....	104
9.6	Οργάνωση- Διοίκηση Τουρισμού.....	105
9.6.1	Τουριστική Ζήτηση.....	105
9.6.2	Άμεσα- Έμμεσα Οφέλη.....	115
9.7	Προβλήματα- Επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης.....	115
9.7.1	Επιπτώσεις στην οικονομία.....	115
9.7.2	Επιπτώσεις στην κοινωνία και τον πολιτισμό.....	116
9.7.3	Επιπτώσεις στο περιβάλλον.....	118
10.	Συμπεράσματα – Προτάσεις.....	119
11.	Βιβλιογραφία.....	121

Περίληψη

Η παρούσα πτυχιακή εργασία εκπονήθηκε με σκοπό να διερευνηθεί το θέμα της τουριστικής ανάπτυξης στο νησί της Χίου. Χρησιμοποιήθηκαν κυρίως βιβλιογραφικές πηγές για να γίνει δυνατή η όσο το δυνατόν πιο σφαιρική κάλυψη του θέματος αυτού. Στο πρώτο κεφάλαιο, το οποίο αποτελεί και το εισαγωγικό τμήμα, γίνεται αναφορά στην τουριστική ανάπτυξη των νησιωτικών προορισμών καθώς και στις έννοιες τόσο της βιώσιμης όσο και της αειφόρου ανάπτυξης. Στο δεύτερο κεφάλαιο, αναπτύσσονται οι γεωφυσικοί παράγοντες της Χίου, στους οποίους συγκαταλέγονται ο πληθυσμός, η μορφολογία του εδάφους, οι υδάτινοι πόροι και άλλα σημαντικά στοιχεία, απαραίτητα για τη γνωριμία του επισκέπτη με το νησί. Επίσης, παρουσιάζονται τουριστικοί προορισμοί, οι οποίοι επιφέρουν τουριστική ζήτηση όπως τα γνωστά σπήλαια της Χίου και βιότοποι αξιέπαινης ομορφιάς. Από τα τουριστικά θέλγητρα του νησιού δε θα μπορούσε να παραλειθφεί η ζακουστή σε όλο τον κόσμο, μαστίχα Χίου. Μεγάλο ενδιαφέρον εμφανίζουν τα είδη της μαστίχας, ο μοναδικός τρόπος συλλογής, οι ιδιότητές της καθώς και τα ποικίλα σκευάσματα που διατίθενται στο εμπόριο. Στη συνέχεια, αναφέρονται οι ανθρωπογενείς πόροι στους οποίους συμπεριλαμβάνονται στοιχεία μυθολογίας, η ιστορία της περιοχής από τα αρχαία χρόνια έως σήμερα, σημαντικές προσωπικότητες του νησιού. Παράλληλα αναφέρονται χώροι στους οποίους μπορεί ο επισκέπτης να ψυχαγωγηθεί. Στο επόμενο κεφάλαιο, γίνεται λόγος για τα έθιμα και τις παραδόσεις του νησιού με πιο γνωστά αυτά των πρωτοχρονιάτικων караβιών και του ρουκετοπόλεμου. Συνεχίζοντας την 'περιήγηση' του νησιού, παραθέτονται τουριστικοί προορισμοί και παραλίες, αρχαιολογικοί χώροι, μουσεία και κάστρα. Όσον αφορά την οικονομία της περιοχής, εδώ συναντά κανείς ναυτιλιακή ανάπτυξη, αγροτική παραγωγή, ιχθυοκαλλιέργειες, παραδοσιακά προϊόντα και φυσικά, τουριστική ανάπτυξη. Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι τρόποι προσέγγισης του νησιού και η συγκοινωνία εντός αυτού. Εμβαθύνοντας στο θέμα της τουριστικής ανάπτυξης, χρησιμοποιήθηκαν στατιστικά στοιχεία, της περιόδου 2000-2010, ώστε να παρουσιαστούν μεγέθη όπως η κίνηση τουριστών, τα είδη τουρισμού που αναπτύσσονται και η τουριστική ζήτηση. Παραθέτοντας την αρνητική πλευρά του θέματος, παρουσιάζονται οι αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού σε όλους τους τομείς της κοινωνίας. Συμπερασματικά, προτείνονται λύσεις για τη μείωση των επιπτώσεων αυτών.

Εισαγωγή

Σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας αποτελεί η μελέτη της τουριστικής ανάπτυξης στο νησί της Χίου. Για την έρευνα αυτή, είναι αναγκαίο να αναλυθούν οι γεωφυσικοί του παράγοντες, τα φυσικά θέλγητρα, οι ανθρωπογενείς πόροι, η αρχιτεκτονική όπως επίσης και η ιστορία του. Αυτό καθίσταται εφικτό λαμβάνοντας υπόψη τα ήθη και τα έθιμα, τις παραδόσεις, τον πληθυσμό, τις ασχολίες και τα ενδιαφέροντα των κατοίκων του νησιού από την αρχαιότητα έως σήμερα. Παράλληλα, παραθέτονται αναλυτικά στοιχεία για το κύριο εξαγωγίμο προϊόν της Χίου, τη μαστίχα καθώς και οι ενέργειες που πραγματοποιούνται από τους αρμόδιους φορείς αλλά και από τους περίοικους για την προστασία σημαντικών περιοχών. Στα τελευταία κεφάλαια αναλύεται η Τουριστική Ανάπτυξη του νησιού με την παρουσίαση στατιστικών στοιχείων της τελευταίας δεκαετίας όσον αφορά τον αριθμό των αφίξεων και των διανυκτερεύσεων τουριστών, τη δυναμικότητα των ξενοδοχειακών μονάδων και των πτήσεων charters. Συμπερασματικά, εξετάζονται οι προϋποθέσεις που απαιτούνται για την ανάπτυξη του τουρισμού, τα προβλήματα και οι επιπτώσεις, που αυτός επιφέρει στην περιοχή, σε κύριους τομείς της οικονομίας, του περιβάλλοντος και της κοινωνίας.

1. Τουριστική ανάπτυξη νησιωτικών περιοχών

1.1 Νησιά: Ιδιαίτεροι τουριστικοί προορισμοί

Η ταχύτατη εξάπλωση του τουρισμού σε πολλές χώρες του κόσμου, ανέδειξε μια σειρά προβλημάτων που συνδέονται με τις πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές παραμέτρους της τουριστικής ανάπτυξης. Για να είναι δυνατή η επεξεργασία της σωστής τουριστικής πολιτικής, δηλαδή αυτής που αποφέρει το μέγιστο των ωφελειών, χρηματικών και μη, σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο είναι αναγκαία δύο στοιχεία. Πρώτον να έχει επαρκώς διευκρινιστεί ο ρόλος τον οποίο ο τουρισμός καλείται να διαδραματίσει στα πλαίσια του κοινωνικοοικονομικού συστήματος του χώρου αναφοράς και δεύτερον να είναι γνωστές οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ των στοιχείων που συνιστούν το “τουριστικό προϊόν” με τις υπόλοιπες συνιστώσες του ευρύτερου συστήματος (πχ. άλλες οικονομικές δραστηριότητες, ανθρώπινο δυναμικό, περιβάλλον, πολιτισμός, υποδομές κ.α.). Ειδικότερα μάλιστα όταν γίνεται αναφορά στις νησιωτικές περιφέρειες, των οποίων τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά έχουν βαρύνουσα σημασία και τις διαφοροποιούν από τις ηπειρωτικές, θα πρέπει να ληφθούν υπ’ όψιν οι συνιστώσες αυτές ώστε να αποφευχθούν αποτυχίες και μελλοντικά αδιέξοδα. Η ανάπτυξη του τουρισμού στις νησιωτικές περιοχές είχε σαν αποτέλεσμα την αξιοποίηση πόρων οικονομικών, φυσικών και ανθρώπινων, που μέχρι τότε παρέμεναν ανενεργοί ή υποαπασχολούμενοι. Όμως η τουριστική ανάπτυξη εμφανίστηκε και ακόμη εμφανίζεται με ένταση, μόνο σε περιορισμένο αριθμό νησιών. Πρόσφατη ανάλυση της δυναμικότητας που παρουσιάζουν τα νησιά με βάση ορισμένους οικονομικούς και δημογραφικούς δείκτες, οδήγησε στην ταξινόμησή τους σε τρεις κατηγορίες (Σπιλάνης, 2000):

- Ø Σε μικρό αριθμό νησιών (κυρίως μεγάλης έκτασης) που είναι ενσωματωμένα στο οικονομικό σύστημα (κυρίως εξαιτίας του τουρισμού) και δείχνουν έναν έντονο δυναμισμό σε κάποια οικονομική δραστηριότητα, με αποτέλεσμα τη θετική πληθυσμιακή εξέλιξη και το υψηλό ποσοστό γεννητικότητας.
- Ø Στα νησιά που μόλις πρόσφατα κατόρθωσαν να σταματήσουν τη φθίνουσα πορεία τους, χωρίς όμως να ανακτήσουν το χαμένο για δεκαετίες έδαφος, με εύθραυστες δομές και αβέβαιο μέλλον.

- Ø Στα νησιά που εξακολουθούν να συρρικνώνονται έστω και με χαμηλότερους από πριν ρυθμούς. Τα νησιά αυτά, που δεν βρήκαν ούτε στον τουρισμό μια αξιόπιστη εναλλακτική διέξοδο, εξακολουθούν να περιθωριοποιούνται.

Λαμβάνοντας υπ' όψιν το βαθμό τουριστικής ανάπτυξης των ελληνικών νησιών, μπορούν να ταξινομηθούν σε τρεις ομάδες (Ανδριώτης, 2001):

- Ø Τα νησιά (συνήθως μεγάλης έκτασης) όπου ο πληθυσμός ανταποκρίθηκε θετικά στην πρόκληση της εξέλιξης του τουρισμού και δημιούργησε την απαραίτητη υποδομή για να προσελκύσει το μαζικό τουρισμό.
- Ø Τα μικρότερα και φτωχότερα νησιά όπου η απουσία των tour operators και της έλλειψης υποδομής, έχει καθυστερήσει την επέκταση της τουριστικής δραστηριότητας.
- Ø Τα νησιά όπου η οικονομική δομή αναμιγνύεται (π.χ. τουρισμός και γεωργία) και όπου μερικές κοινότητες έχουν τον ογκώδη οργανωμένο τουρισμό και άλλες τη μέτρια ανάπτυξη.

Εύκολα αντιλαμβάνεται κανείς ότι τα μεγάλα κυρίως νησιά, είναι εκείνα που παρουσιάζουν οικονομική άνθηση. Δεν υπάρχει κανένας παγκοσμίως αποδεκτός καθορισμός του τι θεωρείται μεγάλο και τι μικρό. Εντούτοις, είναι σίγουρο ότι οι τουριστικοί πόροι συνδέονται στενά με την έκταση, τον πληθυσμό και την οικονομική διαφοροποίηση, με τα μεγαλύτερα νησιά να έχουν τις περισσότερες και μεγαλύτερες χρηματοδοτήσεις. Αυτό που κάνει τα νησιά να διαφέρουν μεταξύ τους, είναι κάποια χαρακτηριστικά όπως τα ακόλουθα:

Τα περισσότερα είναι μικρά σε μέγεθος, έχουν μειωμένο πληθυσμό, πάσχουν από την απομόνωση ανάλογα με το βαθμό δυσκολίας πρόσβασης, είναι αγροτικά στο χαρακτήρα και δεν διαθέτουν ικανούς πόρους ώστε να είναι αυτοϋποστηριζόμενα. Το κόστος μεταφοράς αυξάνει τη τιμή των εισαγόμενων προϊόντων και μειώνει την τιμή των εξαγόμενων. Δεν υπάρχει ποικιλομορφία στους τουριστικούς πόρους με αποτέλεσμα οι περισσότεροι νησιωτικοί προορισμοί να εξαρτώνται συντριπτικά από τα 3 S's (sea, sand, sun).

Αντίθετα, τα μεγάλα νησιά, μπορούν να αναπτύξουν ένα διαφοροποιημένο τουριστικό προϊόν και έχουν τη δυνατότητα να προωθήσουν ένα αυτόνομο τουριστικό προφίλ στην παγκόσμια τουριστική αγορά. Επίσης εκείνο που κάνει τα νησιά να διακρίνονται μεταξύ τους, είναι ο εντονότατος χωροταξικός εντοπισμός των

μνημείων σε κάποια από αυτά (πχ μεταξύ των Δωδεκανήσων, τα περισσότερα μνημεία υπάρχουν στη Ρόδο και στην Κω). Έτσι, μπορεί εύκολα να αναρωτηθεί κάποιος: «Η ζήτηση φταίει που κατευθύνεται σε ορισμένα μέρη ή την έχει βοηθήσει και η προσφορά;». Τέλος, σε περιπτώσεις όπου είναι επιθυμητή η συντήρηση των τοπικών πόρων ενός νησιού, η έλλειψη ανάπτυξης ή η περιορισμένη ανάπτυξη, μπορεί να είναι καλύτερη από την εκτενή ανάπτυξη του τουρισμού. Μπορεί λοιπόν να είναι και κυβερνητική στρατηγική να συγκεντρώνει τις αρνητικές επιδράσεις σε κάποια νησιά, ήδη επιβαρημένα, ώστε να μην υπάρξουν σε περισσότερα νησιά δυσμενή αποτελέσματα από την τουριστική δραστηριότητα. Οι νησιωτικοί προορισμοί θεωρούνται, από τους επισκέπτες, ότι προσφέρουν ένα ελκυστικό περιβάλλον, διαφορετικό στο ρυθμό και τις συνηθισμένες πιέσεις της αστικής διαβίωσης. Το συναίσθημα του διαχωρισμού από την ηπειρωτική χώρα, είναι μια σημαντική φυσική και ψυχολογική ιδιότητα των επιτυχημένων διακοπών. Ένα νησί είναι η πιο ελκυστική μορφή εδάφους, αποτελεί μια αποσυνδεδεμένη, ανεξάρτητη οντότητα, με τα όριά του να είναι προφανή, όταν όλα τα άλλα τμήματα εδάφους είναι λίγο πολύ αυθαίρετα κράτη. Υπάρχει κάτι ιδιαίτερο στα νησιά και σ' αυτό που ζουν οι επισκέπτες, που δεν μπορεί να συσχετισθεί με την ηπειρωτική χώρα. Πιθανόν να είναι ο περιορισμένος χώρος σ' ένα νησί όπου, μερικές φορές, μπορεί να περπατηθεί η κάθε γωνιά του. Μπορεί να είναι η σχετικά μεγάλη ακτή τους σε σχέση με τη μάζα εδάφους που τα καθιστούν ιδιαίτερους προορισμούς από τη γειτονική τους ηπειρωτική χώρα και αυξάνουν τη ζήτησή τους στα μυαλά των επισκεπτών.

1.2 Πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης στην πλειοψηφία των ελληνικών νησιών

Οι κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις των τελευταίων δεκαετιών, άλλαξαν καθοριστικά τις δομές αρκετών νησιωτικών κοινοτήτων. Τα κύρια χαρακτηριστικά που παρουσίασαν κάποια από αυτά, ήταν η σημαντική τουριστική ανάπτυξη ενώ για άλλα ήταν η έξοδος των κατοίκων προς τα αστικά κέντρα για λόγους εκπαίδευσης και απασχόλησης και αντίθετα η εμμονή των κατοίκων που παρέμειναν σε αυτά, στις παραδοσιακές δραστηριότητες. Η διαμόρφωση διαφορετικών τουριστικών προϊόντων στην παγκόσμια αγορά τη μεταπολεμική περίοδο, οδήγησε και στην αντίστοιχη διαμόρφωση των διαφορετικών τύπων της τουριστικής ανάπτυξης. Από τους τύπους αυτούς δύο κυριαρχούν τα τελευταία χρόνια: α) ο οργανωμένος μαζικός τουρισμός

που προϋποθέτει και ανάλογες υποδομές και υπηρεσίες και συνήθως οδηγεί σε αρνητικές επιπτώσεις του τύπου υποδοχής και β) ο τουρισμός των ειδικών μορφών, ο οποίος κατά κύριο λόγο σχετίζεται με την αειφόρο ανάπτυξη. Ο τουρισμός των νησιών είναι πιο τρωτός στις ιδιοτροπίες της αγοράς, από τους προορισμούς της ηπειρωτικής χώρας. Είναι απόλυτα εξαρτημένος από αυτούς που εκτελούν τη μεταφορά του και έτσι τα νησιά βρίσκονται στη δυσάρεστη θέση να πρέπει να στηριχθούν στις υπηρεσίες των αεροπορικών και ναυτιλιακών εταιρειών, οι οποίες λαμβάνουν τις αποφάσεις τους σύμφωνα με τα συμφέροντά τους, χωρίς να εξετάζουν τις πραγματικές ανάγκες και ανησυχίες των νησιών. Κατά συνέπεια, πολλά νησιά, έχοντας μικρή οικονομική επιλογή, αναγκάστηκαν να δεχτούν τη συμβατική επέκταση του τουρισμού (η οποία χαρακτηρίζεται από μαζικές αφίξεις, έλεγχο από εξωτερικούς παράγοντες και μεγάλες εγκαταστάσεις) ως γεγονός αναπόφευκτο. Το πρότυπο λοιπόν της τουριστικής ανάπτυξης που ακολούθησαν τα περισσότερα ελληνικά νησιά, ήταν αυτό του οργανωμένου μαζικού τουρισμού, ο οποίος παραμένει ακόμα και σήμερα ένα από τα σημαντικότερα πρότυπα ανάπτυξης του παγκόσμιου τουρισμού με εμφανείς όμως τάσεις διαφοροποίησης του τρόπου οργάνωσης και λειτουργίας του. Οι δυσμενείς επιπτώσεις του ενδεικτικά είναι:

Ø Ο μαζικός τουρισμός στήριξε και στηρίζει την ανάπτυξη και επέκτασή του κατά κύριο λόγο σε ζήτηση διαμορφούμενη εκτός των νησιών, η οποία είναι άμεσα εξαρτημένη από την πολιτική των tour operators. Το μεγαλύτερο ποσοστό της ζήτησης εξαρτάται άμεσα ή έμμεσα από ένα σχετικά μικρό αριθμό μεγάλων tour operators – κυρίως ευρωπαϊκής προέλευσης – των οποίων η πολιτική ευνοεί την επέκταση του προτύπου του μαζικού τουρισμού. Πολλές από τις νησιωτικές περιοχές χαρακτηρίζονται από έντονη εποχικότητα και μικρή, χρονικά, περίοδο ζήτησης, με προφανείς δυσμενείς επιπτώσεις για την τοπική ανάπτυξη. Υψηλό ποσοστό της ζήτησης προέρχεται από αλλοδαπούς τουρίστες, συχνά προερχόμενους από μικρό αριθμό χωρών, γεγονός που καθιστά επισφαλή την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής υποδοχής, η οποία εξαρτάται από την πορεία των οικονομιών των χωρών αποστολής τουριστών.

Ø Σε πολλές περιπτώσεις παρατηρήθηκε εξάντληση των τουριστικών πόρων όπως πχ το φυσικό και δομημένο περιβάλλον από την εκτεταμένη χρήση του ή από τη δημιουργία μεγάλων όγκων υποδομών για την εξυπηρέτηση των

τουριστών. Η συστηματική χρήση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων που συνιστούν αυτό το περιβάλλον, από τους πολυάριθμους τουρίστες, οδήγησε σε ανατροπή των εύθραυστων ισορροπιών που το χαρακτήριζαν, με αποτέλεσμα η εξέλιξη αυτή να αποδειχθεί αρνητική για την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, αφού η παροχή υπηρεσιών υποβαθμίστηκε με αποτέλεσμα οι τουρίστες, οι οποίοι αποτέλεσαν το αρχικό κίνητρο για αυτή την πορεία (της ανάπτυξης), να στρέψουν αλλού την προσοχή τους. Έτσι οι περιοχές αυτές άρχισαν να ελκύουν όλο και χαμηλότερης ποιότητας και τιμής μαζικό τουρισμό, δεχόμενες έτσι όλες τις επιπτώσεις της υποβάθμισης. Χαρακτηριστική είναι η διαπίστωση κατά την διάρκεια συνεδρίου που πραγματοποιήθηκε στην Κέρκυρα (1996) για τις περιοχές «Μπενίτσες» και «Κάβος», στις οποίες, λόγω της πίεσης των tour operators, συγκεντρώθηκε σημαντικός αριθμός τουριστικών κλινών χαμηλής ποιότητας, ενώ δεν υπήρχαν στοιχειώδεις δημόσιες υποδομές, με αποτέλεσμα την καταστροφή του περιβάλλοντος και την υποβάθμιση των περιοχών αυτών (Λαμπρόπουλος, 2003).

Πολλές περιοχές των ελληνικών νησιών, όπως τα Μάλια στην Κρήτη και το Φαληράκι στη Ρόδο, έχασαν την αυθεντικότητα και την αρχιτεκτονική τους λόγω του εύκολου και γρήγορου κέρδους από την ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού.

- Ø Οι κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές συνθήκες ανάπτυξης του μαζικού τουρισμού, είναι πολλές και σύνθετες, με αποτέλεσμα την ταχύτατη αλλαγή των κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών της τοπικής κοινωνίας. Οι ντόπιοι κάτοικοι των νησιών, ιδιαίτερα οι νέοι, άλλαξαν, σε μικρό χρονικό διάστημα, επάγγελμα, κοινωνικά πρότυπα και τρόπο ζωής, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν εντάσεις τόσο στο εσωτερικό της τοπικής κοινωνίας, όσο και στις σχέσεις της με τους τουρίστες.

Όμως πολλά μικρά νησιά (Κυκλάδες), χωρίς να μπορούν να συναγωνισθούν σε πληθυσμό και έκταση τα μεγαλύτερα (Ρόδος, Κρήτη, Σάμος), έχουν αποκτήσει διεθνή αίγλη για τις τουριστικές επιδόσεις τους, διατηρώντας ταυτόχρονα σε σημαντικό βαθμό την ανθρώπινη κλίμακα και την αυθεντικότητα των πόρων τους, αφού λόγω μεγέθους δεν ευνοείται η ολοκληρωτική υποταγή τους στο κύκλωμα του μαζικού τουρισμού. Για την αποφυγή λοιπόν δυσμενών εξελίξεων, κρίνεται αναγκαίος ο συστηματικός σχεδιασμός για την τουριστική ανάπτυξη των ελληνικών νησιών, ώστε να καταστούν πόλος έλξης για ντόπιους και ξένους.

1.3 Καταγραφή - ανάλυση του σχεδιασμού τουριστικής ανάπτυξης νησιωτικών περιοχών

Ο τουρισμός αναπτύχθηκε, αλλά και ακόμα σε μερικές περιοχές αναπτύσσεται, συχνά με τρόπο απρογραμματίστο. Ήδη όμως από τις δεκαετίες του 1960 και 1970 ο συστηματικός σχεδιασμός του θεωρήθηκε αναγκαίος για δύο κυρίως λόγους.

- Ø Η άναρχη και απρογραμματίστη ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας, δεν άργησε να προκαλέσει φανερές αρνητικές επιπτώσεις τόσο στους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους όσο και στις οικονομίες και κοινωνίες των περιοχών υποδοχής.
- Ø Η συνεχιζόμενη ανάδυση νέων τουριστικών προορισμών, δημιούργησε συνθήκες έντονου ανταγωνισμού μεταξύ τους, που, σε συνδυασμό με αλλαγές στα καταναλωτικά πρότυπα τουρισμού, απαιτούν πρόγνωση και συστηματική αντιμετώπιση για την εξασφάλιση της βιωσιμότητάς τους (*Μριασούλη, 2000*).

Ένας συστηματικός σχεδιασμός για την ανάπτυξη ενός νησιού και γενικότερα μιας περιοχής, στηρίζεται σε κάποια στοιχεία τα οποία αποτελούν τη βάση σχεδιασμού.

- Ø Καταγραφή, ταξινόμηση και αξιολόγηση των τουριστικών πόρων της περιοχής. Τουριστικές υποδομές και υπηρεσίες της περιοχής (ξενοδοχεία, πρακτορεία κλπ)
- Ø Γενικότερες υποδομές και υπηρεσίες της περιοχής (τηλεπικοινωνίες, μεταφορές, υγεία, ύδρευση, αποχέτευση).
- Ø Υποδομές και υπηρεσίες σε εθνικό επίπεδο.
- Ø Καταγραφή του εξειδικευμένου σχεδίου μάρκετινγκ της περιοχής (αν υπάρχει)
- Ø Γενικό θεσμικό πλαίσιο τουριστικής ανάπτυξης (επενδύσεις, εκπαίδευση κλπ).
- Ø Έρευνες αγοράς και μελέτες που καταγράφουν τη ζήτηση και τις τάσεις που διαφαίνονται για το μέλλον.
- Ø Καταγραφή της σύνθεσης των ανθρώπινων πόρων και των ειδικών χαρακτηριστικών που συνδέονται με την τουριστική ανάπτυξη.

Αναλυτικά, η διαδικασία σχεδιασμού της τουριστικής ανάπτυξης εξελίσσεται σε διάφορες φάσεις.

Στην πρώτη φάση γίνεται λεπτομερής έρευνα και καταγραφή όλων των παραμέτρων που συνθέτουν το επίπεδο της τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής (πλεονεκτήματα, μειονεκτήματα, βασικές ανάγκες).

Στη δεύτερη φάση προσδιορίζονται αρχικά οι κύριοι σκοποί του σχεδίου που σχετίζονται με διαφορετικά πεδία της κοινωνίας και της οικονομίας (βελτίωση ποιότητας ζωής, προστασία του περιβάλλοντος, οικονομικά οφέλη).

Στην τρίτη φάση επιλέγεται το βασικό πλαίσιο του σχεδίου τουριστικής ανάπτυξης. Η επιλογή γίνεται με βάση τα χαρακτηριστικά της περιοχής, τη δυνατότητα του σχεδίου να συμβάλλει στη γενικότερη ανάπτυξη της περιοχής, το σεβασμό των τοπικών ιδιαιτεροτήτων, τη δυνατότητα του επιλεγέντος σχεδίου να συμβάλλει στους σκοπούς που έχουν τεθεί.

Στην τέταρτη φάση διαμορφώνονται οι συνισταμένες της πολιτικής του τουρισμού στο σχέδιο ανάπτυξης. Αυτές είναι οι στρατηγικές που περιγράφουν τους τρόπους επίτευξης των βασικών σκοπών και στόχων του σχεδίου (πχ προσέλκυση επενδυτών), τα προγράμματα που αφορούν στις διαφορετικές παραμέτρους της τουριστικής ανάπτυξης (πχ προστασία του περιβάλλοντος, εκπαίδευση στον τουρισμό) και ειδικές μελέτες που σχετίζονται με ζητήματα τα οποία συμβάλλουν στη μακροπρόθεσμη σταθερότητα της ανάπτυξης (πχ αειφορία, φέρουσα ικανότητα, εναλλακτικές μορφές τουρισμού).

Στην πέμπτη φάση καταγράφονται οι μέθοδοι και οι πολιτικές της εφαρμογής του σχεδίου ανάπτυξης, όπως πχ η δημιουργία ενός ειδικού φορέα που θα παρακολουθεί τη σωστή εφαρμογή και θα μεριμνά για τη χρηματοδότηση του σχεδίου ή η συγκρότηση ενός προγράμματος που θα έχει ως στόχο την εφαρμογή και διαχείριση του σχεδίου ανάπτυξης (Κοκκώσης&Τσάρτας, 1999).

1.4 Αειφόρος Ανάπτυξη

Η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης αναφέρεται σε ένα πρότυπο ανάπτυξης το οποίο ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παρόντος χωρίς να υπονομεύει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιούν τις δικές τους ανάγκες. Αποσκοπεί στο να βελτιώσει τις συνθήκες διαβίωσης των ατόμων διαφυλάσσοντας παράλληλα το περιβάλλον τους σε βραχυπρόθεσμη, σε μεσοπρόθεσμη και, κυρίως, σε μακροπρόθεσμη βάση. Η αειφόρος ανάπτυξη έχει τριπλό στόχο: μια οικονομική

ανάπτυξη αποτελεσματική, κοινωνικά δίκαιη και περιβαλλοντικά βιώσιμη. Το Μάιο του 2001 εγκρίθηκε στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπέρ της αειφόρου ανάπτυξης, η οποία αναθεωρήθηκε το 2005 ώστε να δοθεί μια νέα ώθηση στον τομέα αυτόν. Η παγκόσμια σύμπραξη για την αειφόρο ανάπτυξη, η οποία εγκρίθηκε από την Επιτροπή το 2002, της προσέδωσε μια εξωτερική διάσταση. Η ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών ζητημάτων στον ορισμό και την εφαρμογή των άλλων πολιτικών έχει ουσιαστική σημασία για την επίτευξη του στόχου της αειφόρου ανάπτυξης. Η αρχή αυτή, η οποία επιβεβαιώθηκε στη συνθήκη του Μάαστριχτ και τη σύνοδο κορυφής του Κάρντιφ το 1998, έθεσε τα θεμέλια για μια συντονισμένη δράση σε κοινοτικό επίπεδο για την ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών ζητημάτων στις πολιτικές της ΕΕ. Για να προωθηθεί η αειφόρος ανάπτυξη, οι δημόσιες αρχές πρέπει να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα για να μειώσουν τις δυσμενείς συνέπειες των μεταφορών και τους κινδύνους που συνδέονται με την υγεία, να βελτιώσουν τη διαχείριση των φυσικών πόρων και ιδίως την κατανάλωσή τους και να καταπολεμήσουν τον κοινωνικό αποκλεισμό και τη φτώχεια στην Ευρώπη και σε όλο τον κόσμο. Πρέπει επίσης να καταπολεμήσουν τις κλιματικές αλλαγές και να περιορίσουν τις επιπτώσεις τους. Η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της δρουν υπέρ της αειφόρου ανάπτυξης όχι μόνο στο εσωτερικό αλλά και εκτός των συνόρων τους, ιδίως στο πλαίσιο των διεθνών οργανισμών και στη διάρκεια διοργανώσεων όπως η παγκόσμια σύνοδος κορυφής για την αειφόρο ανάπτυξη που πραγματοποιήθηκε στο Γιοχάνεσμπουργκ τον Αύγουστο-Σεπτέμβριο του 2002.

Πηγή: http://europa.eu/legislation_summaries/index_el.htm

1.5 Βιώσιμη Ανάπτυξη

Σύμφωνα με το Παγκόσμιο Δίκτυο Αποτυπώματος (Global Footprint Network) η 6η Οκτωβρίου ήταν η ημέρα Οικολογικών Χρεών– η ημέρα κατά την οποία η ανθρωπότητα εξάντλησε όλους τους πόρους που μπορούσε να παράγει ο πλανήτης το 2007. Η κατανάλωση για το υπόλοιπο της χρονιάς αφαιρέθηκε από τα θεωρητικά αποθέματα των μελλοντικών γενεών. Κόβοντας δέντρα γρηγορότερα απ' ότι ξαναφυτρώνουν, πίνοντας περισσότερα ψάρια απ' ότι επιτρέπει ο ρυθμός αποκατάστασης των πληθυσμών τους και δημιουργώντας βουνά αποβλήτων, η ανθρωπότητα υπερβαίνει την ικανότητα του πλανήτη να παράγει τροφή, ενέργεια και πολλές άλλες οικολογικές υπηρεσίες που είναι ουσιώδεις για τη ζωή. Ο κύριος στόχος

της βιώσιμης ανάπτυξης είναι η μεγιστοποίηση της ανθρώπινης ευημερίας. Το 1987, η παγκόσμια Επιτροπή για το περιβάλλον και την ανάπτυξη (η Επιτροπή Brundtland) διατύπωσε τον ορισμό της βιώσιμης ανάπτυξης: ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να συμβιβάζει τις δυνατότητες των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες. Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης προέκυψε από τη διαδεδομένη ανησυχία για τις τρέχουσες και μελλοντικές κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιδράσεις της οικονομικής ανάπτυξης. Η πρώτη προσέγγιση στο θέμα της βιώσιμης ανάπτυξης έγινε κατά τη διεξαγωγή της διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με το περιβάλλον και την ανάπτυξη που διοργανώθηκε στο Rio de Janeiro το 1992 που αναφέρεται ως «Συνάντηση κορυφής για την προστασία της γης του Ρίο». Η συμφωνία Ατζέντα 21 παρείχε οδηγίες σχετικά με το ευρύ πεδίο των ζητημάτων πολιτικής που περιβάλλουν τη βιώσιμη ανάπτυξη. Αυτή η συμφωνία ταξινομεί τις δραστηριότητες της βιώσιμης ανάπτυξης σε έξι ευρέα θέματα:

- ποιότητα ζωής
- αποδοτική χρήση των φυσικών πόρων
- διαχείριση της συγκέντρωσης του ανθρώπινου πληθυσμού
- προστασία του κοινού πλούτου
- διαχείριση των αποβλήτων
- βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη Πηγή: <http://el.wikipedia.org>

1.5.1 Βασικοί Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης

Οι βασικοί της στόχοι είναι να ενισχύσει τη μεμονωμένη και συλλογική ευημερία και ευζωία ακολουθώντας μια πορεία οικονομικής ανάπτυξης που προστατεύει την ευημερία των μελλοντικών γενεών, επιτρέπει τη δικαιοσύνη μέσα, και μεταξύ των γενεών και προστατεύει τη βιοποικιλότητα και διατηρεί ανέπαφο το οικοσύστημα. Ενώ η έννοια της βιωσιμότητας βασίζεται ιδιαίτερα στην επιστήμη και στη διαχείριση των φυσικών πόρων, η Βιώσιμη Ανάπτυξη έχει εφαρμογές στις ευρύτερες ανησυχίες για την ευημερία και τη δικαιοσύνη:

- οικονομική
- περιβαλλοντική
- κοινωνική

Οι περιβαλλοντικές ανησυχίες, όπως εκείνες που συνδέονται με τη διαχείριση των πόρων, αποτελούν σημαντικά ζητήματα για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη. Ενώ όμως η διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος είναι μια ανησυχία των κυβερνήσεων εδώ και κάποιο καιρό, τα σημαντικά περιβαλλοντικά προβλήματα παραμένουν άλυτα. Όπως:

- Απώλεια βιότοπων και μείωση της βιοποικιλότητας
- Υποβάθμιση των εδαφών
- Υποβάθμιση της ατμοσφαιρικής ποιότητας
- Αλλαγή κλίματος
- Υποβάθμιση των υπόγειων υδάτων
- Μείωση των ανανεώσιμων πόρων (όπως παλαιά δάση και οι πληθυσμοί των ψαριών)
- Υποβάθμιση των θαλάσσιων οικοσυστημάτων (SEAC 1996).

Οι περιβαλλοντικές ανησυχίες είναι μια ουσιαστική πτυχή της Βιώσιμης Ανάπτυξης, αλλά δεν είναι η μόνη. Η βιώσιμη ανάπτυξη είναι συνδεδεμένη με διάφορα άλλα ζητήματα, που απεικονίζουν τις σύνθετες αλληλεπιδράσεις μεταξύ των τριών συστατικών της βιωσιμότητας. Η Παγκόσμια Τράπεζα έχει προσδιορίσει κεντρικές προκλήσεις της βιωσιμότητας σε διεθνές επίπεδο που καλύπτουν οικονομικές και κοινωνικές πτυχές όπως:

- μείωση της φτώχειας
- διπλασιασμός της παραγωγής τροφίμων

Διάσκεψη κορυφής του Γιοχάνεσμπουργκ 2002: Περιληπτικά στη διακήρυξη για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη όπως αποφασίστηκε και υπογράφηκε από τα μέλη που συμμετείχαν, στο Earth Summit του 2002, προέκυψαν περιληπτικά τα ακόλουθα:

- αποδέσμευση της οικονομικής ανάπτυξης από τη υπερχρήση πόρων
- προώθηση περισσότερων βιώσιμων σχεδίων για την παραγωγή και την κατανάλωση. Πιο συγκεκριμένα περιορισμός στις εκπομπές ρύπων για την παραγωγή στη βιομηχανία, παραγωγή περισσότερης χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, ενθάρρυνση βιώσιμων τρόπων μεταφορών και συμπεριφορών και μείωση της πίεσης της βιομηχανοποιημένης γεωργίας στην ποιότητα των υπόγειων νερών και των εδαφών.

Η επιτροπή για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη των Ηνωμένων Εθνών ιδρύθηκε το 1992 για να εφαρμόσει τη συμφωνία της Ατζέντα 21 στο Ρίο. Οι επιτροπές συνεδριάζουν κάθε χρόνο, ως μέρος του διετή κύκλου που επικεντρώνεται σε συγκεκριμένα ζητήματα.

Ο κύκλος για το 2008/2009 εστιάζει:

- στην Αφρική
- τη γεωργία
- την περιφερειακή ανάπτυξη
- το έδαφος
- τη ξηρασία
- την ερήμωση

Η Αφρική συμπεριλαμβάνεται ως θεματική ενότητα της Commission of SD λόγω της ιδιαίτερης σχέσης που έχει με τη γεωργία, την αγροτική ανάπτυξη, το έδαφος, την ξηρασία και την ερήμωση που είναι γνώριμα στις αφρικανικές οικονομίες. Οι περισσότερες αφρικανικές οικονομίες συνεχίζουν να στηρίζονται στην αγροτική παραγωγή. Επομένως, οποιαδήποτε προσπάθεια να ξεριζωθεί η ένδεια θα απαιτήσει την αυξανόμενη γεωργική παραγωγή και τη αγροτική ανάπτυξη.

Το κεφάλαιο 14 της Ατζέντα 21 προσδιορίζει τις περιοχές προγράμματος για να προωθήσει τους στόχους της Βιώσιμης Γεωργίας και Αγροτικής Ανάπτυξης όπως:

- § πρωτοβουλίες εκπαίδευσης
- § οικονομικά κίνητρα
- § τεχνολογική ανάπτυξη
- § διαχείριση των πόρων
- § προστασία του περιβάλλοντος

για να προωθήσει τους βιώσιμους στόχους γεωργίας και αγροτικής ανάπτυξης (SARD) Με στόχο:

- Την ενίσχυση της ασφάλειας τροφίμων
- Την ικανοποίηση της αυξανόμενης ζήτησης για τρόφιμα
- Την αύξηση της παραγωγής του εδάφους
- Τον εμπλουτισμό του εδάφους που είναι ακατάλληλο για την παραγωγή τροφίμων

Οι σημαντικότερες αιτίες της υποβάθμισης του εδάφους είναι η ακατάλληλη χρήση της γης (κυρίως μη αποδεκτές γεωργικές πρακτικές) και η αποδάσωση που οδηγούν τελικά σε μείωση της παραγωγικής ικανότητας του εδάφους. Οποιαδήποτε προσπάθεια για να βελτιωθεί η διαχείριση των πόρων και η προστασία του περιβάλλοντος στη γεωργία και την αγροτική ανάπτυξη επομένως, πρέπει να περιλαμβάνει αυστηρά μέτρα για τη διαχείριση τους εδάφους. Συνδέοντας την προστασία του περιβάλλοντος και την οικονομική ανάπτυξη, οι κυβερνήσεις είναι σε

θέση να χρησιμοποιήσουν τους πόρους του εδάφους κατά τρόπο αποδοτικότερο, προωθώντας τους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης. Πηγή: www.institute.a-cert.org

1.6 Ανάλυση των παραγόντων αειφορικότητας στα νησιά

Στην προσπάθεια καταγραφής, εκ μέρους των αναλυτών, των προβλημάτων και των προοπτικών του μαζικού τουρισμού σε κάποιες περιοχές, δημιουργήθηκε η έννοια της αειφορικότητας. Αυτή αναφέρεται στην αναπαραγωγή των προϋποθέσεων οι οποίες είναι απαραίτητες για τη βιωσιμότητα και τη διατήρηση μιας συγκεκριμένης δραστηριότητας και τίθεται ως όριο στο ρυθμό ανάπτυξης ο οποίος, αν αφεθεί στις φυσικές δυνάμεις της αγοράς χωρίς συντονισμό ή κανόνες διεξαγωγής κοινά αποδεκτούς, θα οδηγήσει στην αυτοαναιρέση των στοιχείων εκείνων που καθιστούν τη δραστηριότητα κερδοφόρα.

Για να υπάρξει βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη πρέπει να διατηρηθεί η τουριστική αξία της περιοχής και να επιτευχθούν οι τρεις παρακάτω στόχοι:

- ✓ Η διατήρηση της ευημερίας και της πολιτιστικής ταυτότητας των κατοίκων
- ✓ Η ελκυστικότητα της περιοχής για τους τουρίστες
- ✓ Η διατήρηση της οικολογίας της περιοχής (Σταματόπουλος, 2003).

Η αειφορικότητα λοιπόν αναλύεται σε:

Κοινωνική και πολιτισμική αειφορικότητα για τη διατήρηση της ταυτότητας της κοινότητας. Αυτό συνεπάγεται την ενεργό συμμετοχή των κατοίκων στη λήψη των αποφάσεων που αφορούν στην τουριστική ανάπτυξη.

Οικονομική αειφορικότητα για να εξασφαλιστεί η αποδοτικότητα και η σωστή διαχείριση των πόρων ώστε να συντηρήσουν και τις επόμενες γενεές.

Οικολογική αειφορικότητα για την προστασία του οικολογικού συστήματος και των ποικιλιών της πανίδας και χλωρίδας. Η τουριστική ανάπτυξη δεν πρέπει να ξεπερνά τις αντοχές του οικοσυστήματος. Κοινή διαπίστωση των μελετητών είναι ότι ο μαζικός τουρισμός προβάλλει ως ο τύπος της τουριστικής ανάπτυξης που οδηγεί σε αύξηση των εισοδημάτων, αλλά όχι και στην συγκροτημένη τουριστική ανάπτυξη.

Έτσι δημιουργήθηκαν νέες, εναλλακτικές μορφές τουρισμού οι οποίες ήταν αποτέλεσμα παράλληλων αλλά όχι συνδυασμένων δράσεων διαφορετικών παραγόντων που επηρεάζουν την παγκόσμια τουριστική ανάπτυξη όπως η αλλαγή των κινήτρων των τουριστών, η ανάπτυξη κινήματων προστασίας του περιβάλλοντος,

η κριτική που ασκήθηκε στις δυσμενείς κοινωνικοοικονομικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού κα. Το κυριότερο αποτέλεσμα της δράσης αυτών των παραγόντων είναι η εμπέδωση, διεθνώς, των ειδικών νέων και εναλλακτικών μορφών τουρισμού, ως ενός νέου προτύπου τουριστικής ανάπτυξης με κυρίαρχα τα στοιχεία και χαρακτηριστικά της αειφορικότητας. Για να μπορέσει όμως η ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού να συμβάλλει στην τουριστική αειφορική ανάπτυξη των νησιών, θα πρέπει να προϋπάρξει συμφωνία τουλάχιστον στα παρακάτω:

1. Συμφωνία και κοινή αντίληψη στον όρο 'τουριστική ανάπτυξη'.

Είναι καθοριστικό βήμα σε οποιαδήποτε συζήτηση, γιατί με αυτόν καθορίζεται ολόκληρο το πλέγμα των μελλοντικών δραστηριοτήτων για μια ενδεχόμενη τουριστική ανάπτυξη στα νησιά. Ειδικότερα, πρέπει να υπάρξει συμφωνία για τις δυνατότητες και τις μορφές της τουριστικής ανάπτυξης, την οριοθέτηση, αν αυτό είναι δυνατό, των αναγκαίων ζωνών τουριστικών δραστηριοτήτων, καθώς επίσης και του ρόλου που η τουριστική ανάπτυξη αναμένεται να παίζει στην περιοχή.

2. Συμφωνία για την ανάγκη ειδικής προσοχής για την ανάπτυξη και τη διαχείριση του τουρισμού ειδικότερα, που πρακτικά σημαίνει αποδοχή των παρακάτω:

- Ø Δεν είναι διαθέσιμες και πρόσφορες όλες οι νησιωτικές περιοχές για την τουριστική ανάπτυξη, όπως επίσης δεν είναι όλες οι νησιωτικές κοινότητες διαθέσιμες και δεν μπορούν ή δεν θέλουν να αναπτυχθούν τουριστικά.
- Ø Δεν είναι όλες οι μορφές τουριστικής δραστηριότητας αποδεκτές σε κάθε περιοχή και ότι υπάρχουν όρια στην ανάπτυξη κάθε περιοχής.
- Ø Πρέπει να αναπτυχθούν ειδικές τεχνικές διαχείρισης των επισκεπτών, ώστε να αποφευχθούν ή και να επιδιορθωθούν ζημιές που προκλήθηκαν από αυτούς.

3. Συμφωνία για τους στόχους της τουριστικής ανάπτυξης όπως:

- ✓ Η διατήρηση, η δημιουργία και η διαφοροποίηση των θέσεων εργασίας.
- ✓ Η διατήρηση παραδοσιακών οικισμών και κτιρίων.
- ✓ Η υποστήριξη της τοπικής κοινωνίας, της γεωργίας, των τοπικών συγκοινωνιακών δικτύων, η ανάπτυξη καλύτερων συνθηκών ζωής για το ντόπιο πληθυσμό και η καλύτερευση της ποιότητας ζωής για επισκέπτες από αστικές περιοχές.

4. Ειδική συμφωνία ανάμεσα στους τοπικούς παράγοντες για την τουριστική ανάπτυξη

Αυτή η συμφωνία μπορεί να είναι ανάμεσα σε επιχειρηματίες, ανάμεσα σε επιχειρηματίες και την κοινότητα, αλλά ακόμα ανάμεσα στους επιχειρηματίες, την τοπική κοινότητα και την τοπική αυτοδιοίκηση (Λαμπρόπουλος, 2003).

2. Γεωφυσικοί Παράγοντες

2.1 Φυσικά Χαρακτηριστικά- Ονομασία Περιοχής – Γεωγραφική Θέση

Χίος, το νησί της μαστίχας, των γιασεμιών και των μεθυστικών αρωμάτων, το νησί με τα περιβόλια και τις πορτοκαλιές. Το μυροβόλο νησί όπως το αποκαλούν οι ποιητές. Το αρχοντονήσι με τα πέτρινα μέγαρα και τις βοτσαλωτές αυλές, με τα μοναδικά μεσαιωνικά χωριά και τους πύργους του. Ένας τόπος με πανάρχαια ιστορία, που έγινε σταυροδρόμι μεγάλων πολιτισμών, εμπορικός σταθμός από τους σημαντικότερους του μεσαίωνα και της τουρκοκρατίας χάρη στη γεωγραφική του θέση. Στο μέσο του Ανατολικού Αιγαίου, απέναντι από τη γη της Ιωνίας και τις μεγάλες Μητροπόλεις της Σμύρνης και της Εφέσου. Στο σταυροδρόμι των θαλάσσιων δρόμων που συνδέουν τη Μαύρη θάλασσα και την Κωνσταντινούπολη με την Αίγυπτο και τα εμπορικά λιμάνια της Δύσης. Υπήρξε μεγάλο κέντρο του ελληνικού πνεύματος, πατρίδα μεγάλων δασκάλων και λογοτεχνών του Ομήρου, του Αδαμάντιου Κοραή, του Νεόφυτου Βάμβα, του Γιάννη Ψυχάρη, του Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου, του Γ. Θεοτοκά, του Εμμανουήλ Ροΐδη και του Λάμπρου Πορφύρα. Όσοι τη γνωρίζουν σήμερα, τη θαυμάζουν, η φύση της έμεινε αγνή κι αμόλυντη, το κλίμα της είναι γλυκό, οι θάλασσές της κρυστάλλινες και το χρώμα της μοναδικό. Οι αρχαίοι ετυμολογούσαν τη λέξη Χίος από το όνομα της νύμφης Χιόνης, κόρης του μυθικού βασιλιά και οικιστή νου νησιού, Οينوπίωνος από την Κρήτη ο οποίος κατοίκησε στο νησί και δίδαξε στους Χίους την καλλιέργεια της αμπέλου και τον τρόπο παρασκευής του μέλανος οίνου. Κατ' άλλη εκδοχή η Χιόνη ήταν κόρη του Νείλου και της Ωκεανίδας Καλλιρρόης. Ο Ζευς τη συμπόνεσε για την κακοποίησή της από κάποιο Αιγύπτιο γεωργό και διέταξε τον Ερμή να τη μεταμορφώσει σε παγερά νεφέλη για να βρέχει τη γη και να εκδικηθεί τον κακό γεωργό. Πέρα από τους μύθους η λέξη Χίος, πιθανότατα φοινικική ή συριακή, σημαίνει τη μαστίχα ή τους όψεις, τα φίδια που λυμαίνονταν το νησί. Γι' αυτό και το νησί ήταν γνωστό ως Οφίουσα, αλλά και ως

Πιτυούσσα για τα εκτεταμένα πευκοδάση του. Οι αρχαίοι συγγραφείς το χαρακτηρίζουν ως κατάδεντρον και εκθειάζουν τις φυσικές του ομορφιές και τα σκιερά του δάση. Πηγή: www.wikipedia.org

2.2 Πληθυσμός

Ο Νομός Χίου συγκεντρώνει ποσοστό 0,5% του πληθυσμού της χώρας. Οι κάτοικοι του Νομού Χίου ανέρχονται σε 53.408 σύμφωνα με την απογραφή του 2001. Κατά τη διάρκεια της εικοσαετίας 1961–1981, ο πληθυσμός του νομού γνώρισε σημαντική μείωση, ενώ κατά την επόμενη περίοδο 1981–2001, η τάση για μείωση φαίνεται να εκλείπει και ο πληθυσμός του Νομού, παρουσιάζεται με μικρές διακυμάνσεις, περίπου σταθερός. Σημαντικές απώλειες στον πληθυσμό του νησιού κυρίως λόγω μετανάστευσης στο εξωτερικό ή στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας σημειώθηκαν κατά τη δεκαετία 1971–1981. Η πληθυσμιακή αρνητική εξέλιξη αντιστρέφεται κατά τις δεκαετίες 1981–1991 και 1991–2001, με ρυθμό όμως μικρότερο από εκείνον ολόκληρης της χώρας. Το 2001 ο δείκτης φυσικής αύξησης πληθυσμού /1000 κατοίκους είναι -2,69 για το Νομό Χίου, έναντι -0,01 που είναι ο μέσος όρος της χώρας.

2.3 Έκταση και Μορφολογία Εδάφους

Η Χίος έχει έκταση 904 Km² και το μήκος των ακτών της φτάνει τα 213 Km. Το σχήμα του νησιού είναι μακρόστενο με κατεύθυνση από βορρά προς νότο (Μερούσης, 2002). Χωρίζεται σε τρία τμήματα στα Βορειόχωρα, το βόρειο ορεινό και αραιοκατοικημένο τμήμα, στα Καμπόχωρα, το κεντρικό και ανατολικό μέρος με την πόλη της Χίου και τα πλούσια χωριά του Κάμπου και στα Μαστιχοχώρια, τη νότια πλευρά του νησιού με τα μαστιχόδεντρα και τα γραφικά μεσαιωνικά χωριά των καλλιεργητών. Μια οροσειρά τη διατρέχει σε όλο το μήκος της, σε σχήμα σπονδυλικής στήλης, με μέσο ύψος σχεδόν 650 m, ωστόσο το βουνό Πελλιναίο Όρος που σε αυτό καταλήγει στο βορρά, έχει ύψος 1297 m. Απ' αυτή την οροσειρά ξεκινούν πολυάριθμες διακλαδώσεις, οι οποίες κατευθύνονται από τα ανατολικά προς τα δυτικά και καταλήγουν στη θάλασσα. Ο ταξιδιώτης κατά την περιήγησή του

διασχίζει κυρίως βουνά και κοιλάδες και συναντά σε όλο το νησί μόνο τρεις πεδιάδες: μια που περιζώνει την πόλη, μιαν άλλη στα βόρεια ανάμεσα στο χωριό Καρδάμυλα και μια ακόμη στα νότια κοντά στα χωριά Αρμόλια, Καλαμωτή και Πυργί. Στο νησί έχουν βρεθεί πετρώματα όλων σχεδόν των κατηγοριών και των γεωλογικών εποχών και μεγάλη ποικιλία απολιθωμάτων. Ο κεντρικός κορμός του νησιού αποτελείται από ασβεστόλιθους του Τριαδικού, με χαρακτηριστικά απολιθώματα τους αμωνίτες. Το βορειοδυτικό τμήμα της Χίου σχηματίζεται από ιζηματογενή πετρώματα του Παλαιοζωικού αιώνα, κυρίως αργιλικούς σχιστόλιθους και γραουβάκη (ψαμμίτης μαύρου χρώματος). Η ηλικία των παλαιότερων ιζηματογενών πετρωμάτων έχει υπολογιστεί βάσει των απολιθωμάτων που περιέχουν σε περίπου 400 εκατομμύρια χρόνια. Σε ορισμένες θέσεις, η ηφαιστειογενής δραστηριότητα της Χίου είναι συνδεδεμένη με μεταλλοφόρα, όπως στην περιοχή του χωριού Κέραμος όπου υπάρχουν κοιτάσματα αντιμονίτη τα οποία παλιότερα εξορύσσονταν. Στα νεότερα ιζήματα που καλύπτουν το νοτιοανατολικό τμήμα του νησιού, στην περιοχή του Κάμπου, έχουν βρεθεί ενδιαφέροντα απολιθώματα από θηλαστικά που έζησαν πριν από 15 περίπου εκατομμύρια χρόνια, όταν η Χίος ήταν ακόμα συνδεδεμένη με τη Μικρασιατική στεριά, από την οποία αποχωρίστηκε στο τεταρτογενές (2 εκατομμύρια χρόνια από σήμερα) για να ξαναενωθεί παροδικά στη διάρκεια των παγετωνικών περιόδων του Πλειστόκαινου. Σχιστόλιθοι και φυλλίτες σχηματίζουν τα Ψαρά και κρυσταλλικά μεταμορφωμένα πετρώματα τις Οινούσσες.

2.4 Κλιματολογικά Χαρακτηριστικά

Το κλίμα της Χίου είναι εύκρατο-μεσογειακό παρόμοιο με αυτό των Κυκλάδων και των παραλίων της Κρήτης, χαρακτηρίζεται από παρατεταμένη ξηρή και θερμή καλοκαιρινή περίοδο και ήπιους χειμώνες, χωρίς παγετούς. Η μέση μέγιστη θερμοκρασία του Ιουλίου, που είναι ο θερμότερος μήνας, πλησιάζει τους 30 °C, ενώ η μέση ελάχιστη του Ιανουαρίου, που είναι ο ψυχρότερος, φθάνει τους 6 °C. Το μέσο ετήσιο ύψος βροχής είναι 590 mm. Η νεφοκάλυψη είναι οι άνεμοι βορείων διευθύνσεων, που παρουσιάζουν μεγαλύτερη ένταση το χειμώνα. Είναι από τις περιοχές της Ελλάδας με την περισσότερη ηλιοφάνεια κατά τη διάρκεια του έτους. Από την αρχαιότητα ακόμα θεωρούσαν ότι το κλίμα του νησιού ήταν ένα από τα πιο υγιεινά της Ανατολής. Γιατροί από την Κωνσταντινούπολη και τη Σμύρνη ήταν σύνηθες να δίνουν συνταγή στους ασθενείς τους ένα ταξίδι στη Χίο για γρήγορη

ανάρρωση. Εκτός από το κλίμα βοηθούσαν σημαντικά και οι θερμές πηγές (ιαματικά λουτρά) στην περιοχή των Καρδαμύλων (η πηγή αυτή έχει στερέψει εδώ και αιώνες).

2.5 Υδάτινοι Πόροι

Τα πηγαία νερά είναι λιγοστά στη Χίο, αυτός είναι και ο κυριότερος λόγος που δεν υπάρχουν μεγάλα ποτάμια και λίμνες. Τα λιγοστά ποτάμια που υπάρχουν είναι ξεροπόταμοι, έχουν νερό μόνο το χειμώνα αν έχει βρέξει αρκετά ώστε να συγκρατήσει η γη όσο χρειάζεται και να αφήσει το υπόλοιπο να τρέξει ως τη θάλασσα. Στα σημεία που συναντώνται μια υδατοπερατή με μια υδατοστενή μάζα, σχηματίζονται διάσπαρτες πηγές οι οποίες εντοπίζονται σε όλες τις πλευρές (για παράδειγμα στον Ναγό, τον Δαφνώνα ή τις Καρυές). Στη ζώνη της πεδινής γεωργίας και στις περιοχές που καλλιεργούνταν μαστίχα, υπάρχουν πολλές μικρές πηγές που πριν τη συγκρότηση των οικισμών και την αποκλειστική κατοίκηση σε αυτούς, αποτελούσαν τόπους μόνιμης ή εποχικής εγκατάστασης των γεωργών και σήμερα επισημαίνονται με ένα ξωκλήσι. Συχνά, το νερό εμφανίζονταν επιφανειακά με ασταθή ανάβλυση και ένα μικρό τεχνικό έργο άρδευσης ήταν αναγκαίο για να εντοπιστεί η πηγή. Η ύδρευση των οικισμών αποτέλεσε πονοκέφαλο όχι μόνο των κατοίκων, αλλά και των εκάστοτε διοικήσεων. Η Χώρα, με τη σημαντική και διαρκώς αύξουσα έκταση των αναγκών της, απαίτησε την κατασκευή σύνθετων έργων, όπως τα παλιά πετρόχτιστα υδραγωγεία στο ρέμα Παρθένη και τον Κουφό Ποταμό, που διατηρούσαν μια ισοκλινή διαδρομή με τη βοήθεια εντυπωσιακών τεχνικών έργων. Το πρόβλημα της ύδρευσης παραμένει οξύ ακόμη και σήμερα, αφού οι ανάγκες είναι αυξημένες και εμφανίζονται μεγάλες εποχικές απαιτήσεις, αντιστρόφως ανάλογες με την κατανομή των βροχοπτώσεων. Οι περισσότεροι οικισμοί μεταφέρουν το νερό από μακρινές πηγές όπως η πηγή του Αγίου Μηνά που καλύπτει τις ανάγκες των Μεστών, η Παγούσαινα που τροφοδοτεί τα χωριά της δυτικής Αμανής και η μεγάλη πηγή του Ναγού η οποία μέσω ενός μεταλλικού αγωγού προσφέρθηκε να λύσει το πρόβλημα ύδρευσης της Χώρας. Την ισχυρή παρουσία των πηγών ερχόταν να συμπληρώσουν τα πηγάδια. Η Χίος είναι κατάσπαρτη από πηγάδια, από τα παράλια μέχρι τις κορυφές των βουνών. Στα Μαστιχοχώρια, όπου η χωροθέτηση του οικισμού παρακάμπτει τις αρχές του φυσικού σχεδιασμού, η ύδρευση βασίζεται σε δεκάδες μικρά ιδιωτικά πηγάδια και μερικά μεγάλα κοινόχρηστα, τα χωριοπήγαδα. Τέλος, για να

αντιμετωπιστεί το πρόβλημα άρδευσης ορισμένων γεωργικών περιοχών κατασκευάστηκαν πρόσφατα μεγάλες λιμνοδεξαμενές.

2.6 Χρήσεις της Γης

2.6.1 Γεωργική

Οι Χιώτες για πολλούς αιώνες ασχολούνταν κυρίως με τη γεωργία. Ήδη από την αρχαία εποχή όπως αναφέρουν οι παραδόσεις, το νησί έβγαζε περίφημο κρασί από τους αμπελώνες του στα ανατολικά και τα νότια. Η καλλιέργεια της μουριάς και η εκτροφή του μεταξοσκώληκα που άνθισε τα βυζαντινά χρόνια (εξήγαγαν 18.000 έως 22.000 κιλά κουκούλια το χρόνο) και έσβησε τον 19ο αιώνα, μετά το σεισμό και έναν παγετό που κατάστρεψε το μεγαλύτερο μέρος όλων των καλλιεργειών. Τα περιβόλια του Κάμπου τον καιρό που καλλιεργούνταν σε μεγάλη έκταση είχαν τεράστια παραγωγή σε εσπεριδοειδή και εξάγονταν σε πολλά μέρη. Σήμερα εξακολουθούν να καλλιεργούνται κυρίως τα γνωστά χιώτικα μανταρίνια και οι αμυγδαλιές. Οι πολυάριθμες ελιές του νησιού παράγουν νόστιμες ελιές και υψηλής ποιότητας ελαιόλαδο. Υπάρχουν ακόμα περιορισμένες καλλιέργειες σε όσπρια, καθώς και σε οπωροφόρα. Η μοναδική καλλιέργεια που άντεξε στην πάροδο του χρόνου και στις διάφορες συνθήκες είναι η μαστίχα. Είναι η πιο χρονοβόρα, απαιτητική αλλά παρά όλα αυτά η πιο αποδοτική καλλιέργεια που υπάρχει στο νησί. Παρόλο που ο μισός πληθυσμός του νησιού έχει στραφεί στη θάλασσα, η καλλιέργεια της δίνει ζωή σε μεγάλο τμήμα των κατοίκων.

2.6.2 Κτηνοτροφική

Η κτηνοτροφία στο νησί είναι περιορισμένη και αναπτύσσεται στο κεντρικό και βόριο τμήμα του. Κυρίως εκτρέφονται αιγοπρόβατα, σε μικρότερο ποσοστό βοδινά και τέλος κοτόπουλα σε ορνιθοτροφία μικρού μεγέθους καθώς και σε κοτέτσια σε οικιακό επίπεδο. Οι ανάγκες των κατοίκων, δεν είναι δυνατόν να καλυφθούν από τη ντόπια κτηνοτροφία που την απαρτίζουν ολιγάριθμες μονάδες. Μικρός αριθμός ντόπιων ασχολείται επαγγελματικά με την κτηνοτροφία ενώ οι περισσότεροι το κάνουν ως δεύτερη ασχολία και επιπλέον εισόδημα.

2.6.3 Δασική

Από τα αρχαία χρόνια στη Χίο υπήρχαν πυκνά δάση που σκέπαζαν το βόρειο τμήμα της. Τα δάση αποτελούνταν κυρίως από πεύκα γι' αυτό την ονόμαζαν και Πιτυούσσα. Σήμερα έχουν απομείνει ελάχιστα αλσύλλια, αποτέλεσμα καταστροφικών πυρκαγιών και οικολογικής καταστροφής από την παρέμβαση του ανθρώπινου παράγοντα. Αν υποθέσουμε, ότι στην αρχαιότητα τα δάση κάλυπταν όλο το βόρειο μέρος του νησιού, σήμερα η έκταση που καλύπτεται από πεύκα δε ξεπερνά το ένα πέμπτο της έκτασης.

2.6.4 Λατομική

Τα λατομεία της Χίου ήταν το ίδιο γνωστά με αυτά της Καρύστου και της Πεντέλης. Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα, το έδαφος του νησιού είναι πλούσιο σε μεταλλεύματα και μάρμαρα καλής ποιότητας, αντοχής και διαφόρων χρωματισμών. Τα πετρώματα στο νησί έπαιξαν βασικό ρόλο στην αρχιτεκτονική του, όπως για παράδειγμα στην περιοχή του Κάμπου όπου τα αρχοντικά ακόμα και σήμερα χτίζονται με Θυμιανούσικη πέτρα. Η εξόρυξη της Θυμιανούσικης πέτρας γίνονταν σε μικρά λατομεία ιδιοκτησία των μαστόρων, κοντά στο χωριό Θυμιανά (οι ντόπιοι τα ονομάζουν Κορακές). Στην περιοχή Λατόμι κοντά στη Πόλη, στο χωριό Καριές και στα χωριά της Βόρειας Χίου υπάρχουν και άλλα μεγαλύτερα. Σήμερα υπάρχουν λατομεία σύγχρονα που εξάγουν τα πετρώματα τους σε όλη την Ελλάδα. Μετά το πέρας των διεργασιών εξόρυξης είναι απαραίτητο να συντελούνται δραστηριότητες αποκατάστασης του περιβάλλοντος όπως αναδάσωση και ανάπτυξη των περιοχών που κορέστηκαν από πρώτες ύλες.

2.7 Πανίδα του Νησιού

Στη Χίο όπως και στα περισσότερα νησιά του Αιγαίου, η ποικιλία σε είδη πανίδας είναι σχετικά φτωχή. Περιορίζεται στα πιο κοινά είδη των μεσαίου μεγέθους θηλαστικών (αλεπού, κουνάβι) και σε μια μικρή πληθυσμιακή ομάδα βίδρας (θηλαστικό που συγγενεύει με το κουνάβι) στον υγρότοπο στην περιοχή Δελφίни. Αναφέρεται επίσης η παρουσία της μεσογειακής φώκιας *Monachus monachus*, δελφινιών, ενώ έχει καταγραφεί ωοτοκία θαλάσσιας χελώνας και η παρουσία του

σπάνιου για την Ελλάδα χαμαιλέοντα. Πλουσιότερη εμφανίζεται η ερπετοπανίδα του νησιού με αρκετά είδη κοινών φιδιών (σπιτόφιδο, σαΐτα, νερόφιδο), σαυρών (αιγαιόσαυρα, σαμιαμίδα) και χελωνών αλλά και κάποια ιδιαίτερα όπως το θαμνόφιδο (*Eirenis modestus*) και η ορωμανική οχιά (*Vipera xanthina*), είδη της Μικρασίας που στη χώρα μας συναντώνται μόνο στο Ανατολικό Αιγαίο (και στη Θράκη η οχιά) ή ο κροκόδειλος (*Laudacia stellio*) που αφθονεί σε πολλά νησιά του Αιγαίου. Όπως και τα υπόλοιπα νησιά του Αιγαίου, έτσι και η Χίος είναι σημαντικός μεταναστευτικός σταθμός για τα πτηνά. Οι μεγαλύτεροι πληθυσμοί τους μεταβάλλονται κατά την ανοιξιάτικη μετανάστευση από Μάρτιο μέχρι Μάιο για και από Αύγουστο μέχρι Οκτώβριο κατά τη φθινοπωρινή. Δεν είναι τυχαίο πως στη Χίο, όπως άλλωστε και σε πολλές άλλες περιοχές που βρίσκονται πάνω σε μεταναστευτικά μονοπάτια, είχαν αναπτυχθεί τεχνικές μαζικής σύλληψης πτηνών σε κομβικά σημεία διέλευσής τους, κυρίως ορτυκιών και τρυγωνιών αλλά και μικρότερων που τα αιχμαλώτιζαν με ιξόβεργες. Μέχρι σήμερα έχουν παρατηρηθεί 211 είδη πουλιών στη Χίο, από τα οποία 20 διαχειμάζουν στο νησί, 22 φωλιάζουν, 18 διαμένουν μόνιμα και τα υπόλοιπα χρησιμοποιούν το νησί ως σταθμό ανάπαυσης ή το επισκέπτονται περιστασιακά. Στους ανοιχτούς μεσογειακούς βιοτόπους συναντά κανείς όλο το χρόνο τον κατσουλιέρη, την καρδερίνα και το φανέτο, ενώ κοινές είναι και οι νησιώτικες πέρδικες, οι πληθυσμοί των οποίων ενισχύονται τακτικά με πουλιά εκτροφείων. Από τα πτηνά που έρχονται στη Χίο για να φωλιάσουν αξίζει να αναφέρουμε τον μαυροπετρίτη και τον σπάνιο παρδαλοκεφαλά. Το χειμώνα, αφθονούν στη Χίο οι τσίγλες, τα ψαρόνια, τα κοτσύφια, οι μπεκάτσες, οι σπίνιοι, ο μαυρολαίμης, ο κοκκινολαίμης και οι σουσουράδες. Σε ότι αφορά τα αρπακτικά πουλιά, μόνο το βραχοκιρκίνεζο (είδος γερακιού) σημειώνεται ως μόνιμος κάτοικος του νησιού. Κατά τους φθινοπωρινούς και χειμερινούς μήνες, εμφανίζονται γερακίνες, σπιζαετοί καθώς και γεράκια, που καταφεύγουν στο νησί λόγω των ηπιότερων κλιματικών συνθηκών. Η Χίος βρίσκεται στη ζώνη της μετανάστευσης των αποδημητικών πουλιών, κυρίως το φθινόπωρο. Στα έντομά της περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων πεταλούδες, σκαθάκια, αράχνες, σκορπιοί και τζιτζίκια. Εκτρέφονται αιγοπρόβατα και κότες, ενώ σε μικρότερο βαθμό, χοίροι, αγελάδες και κουνέλια.

Πηγή: www.chios-echo.gr

2.8 Χλωρίδα

Ολόκληρο σχεδόν το νησί εντάσσεται στη ζώνη της μεσογειακής βλάστησης, όπου κυριαρχούν τα αείφυλλα και σκληρόφυλλα δέντρα και θάμνοι και ιδιαίτερα η χαμηλή θαμνώδης βλάστηση, τα φρύγανα. Βεβαίως η φυσική βλάστηση της Χίου έχει υποστεί σημαντικές μεταβολές (Σαλιάρης, 2007). Σε όλους τους κάμπους και τις ομαλές λεκάνες εγκαταστάθηκε από πολύ παλιά η γεωργία, σπαρτά και δεντροκαλλιέργειες, και στις βουνοπλαγιές η κτηνοτροφία. Εξάλλου, αρκετά καλλιεργήσιμα (ξινά, μουριές, συκιές και φραγκοσυκιές) ή καλλωπιστικά είδη (ευκάλυπτοι, ακακίες, αροκάριες, αθάνατοι) έχουν εισαχθεί στο νησί. Δασικές ζώνες διατηρούνται κυρίως στη βόρεια, την κεντρική και τη δυτική Χίο και κυριαρχούνται από τραχεία πεύκα. Στις πλαγιές του Πελιναίου συναντάμε επίσης μερικές συστάδες κρητικού σφενταμιού και αυτοφυών κυπαρισσιών (με οριζόντια κλαδιά) και τοπικά άφθονες θαμνομουρτζιές και κορομηλιές. Διάσπαρτες σε όλο το νησί υπάρχουν χαρουπιές και γκορτσιές. Στις ρεματιές, ιδιαίτερα σε όσες διατηρούν μόνιμα νερό, φυτρώνει πλούσια βλάστηση με πλατάνια, πικροδάφνες και λυγαριές. Από τα καλλιεργούμενα δέντρα, η ελιά είναι αυτή που καταλαμβάνει τις μεγαλύτερες εκτάσεις σε ολόκληρο το νησί, ακολουθούν τα εσπεριδοειδή (πορτοκαλιές, μανταρινιές και λεμονιές) που καλλιεργούνται κυρίως στην περιοχή του Κάμπου, των Καρδάμυλων και του Βροντάδου, ενώ συναντά κανείς ακόμα συκιές, αμυγδαλιές, αχλαδιές, ροδιές, καρυδιές και λίγες καστανιές και κερασιές στα βόρεια. Στο νότιο τμήμα του νησιού κυριαρχούν οι θαμνώνες με πουρνάρι, φυλλίκι, αγριελιά, κουμαριά, αγριοκουμαριά, μυρτιά, ράμνο, ανάμεσα στα οποία φυτρώνουν μεμονωμένα πεύκα. Η νότια Χίος χαρακτηρίζεται επίσης από τους σχίνους, τα γνωστά μαστιχόδεντρα. Πρόκειται για αιθαλή θάμνο ο οποίος μόνο στο νότιο τμήμα του νησιού παράγει τη ρητινώδη μαστίχα. Πυκνοί θαμνώνες με σπάρτα φυτρώνουν στις βουνοπλαγιές της βόρειας Χίου ενώ το θαμνοκυπάρισσο που υπάρχει διάσπαρτο στο νησί σχηματίζει έναν εκτεταμένο αραιό θαμνώνα στις ανατολικές πλαγιές του Πελιναίου. Στο βορειοδυτικό τμήμα, στην περιοχή της Αμανής σε μια έκταση 300 στρεμμάτων έχουν φυτευτεί αμπέλια, σε μια προσπάθεια να αναπαραχθεί ο Αριούσιος οίνος. Η πιο διαδεδομένη μορφή βλάστησης στο νησί είναι τα φρύγανα που καλύπτουν τόσο τις παράκτιες και άγονες πεδινές ζώνες, όσο και τις βραχώδεις βουνοπλαγιές. Καταλαμβάνουν επίσης τις εκτάσεις των παλιών καλλιεργειών καθώς και τις καμένες δασικές εκτάσεις. Στη φρυγανώδη βλάστηση της Χίου ανήκει επίσης

το φασκόμηλο, η ρίγανη, το θυμάρι, ο ασπάλαθος, το χαμορέικι, η αφάνα και το θρούμπι. Στους απόκρημνους βράχους αναπτύσσονται ξεχωριστές φυτοκοινωνίες με είδη όπως η κάππαρη, τα σαρκώδη *Sedum*, το *Ptilostemon chamaepeuce*, το πτεριδόφυτο *Ceterach officinarum*. Στους παράκτιους βράχους ζουν φυτά προσαρμοσμένα στην αλμύρα, με πιο χαρακτηριστικά το κρίταμο και τον αμάραντο. Στα ψηλότερα σημεία του Πελιναίου εμφανίζονται θάμνοι της ορομεσογειακής ζώνης βλάστησης, όπως *Berberis cretica* και *Prunus prostrata* καθώς και αγκαθωτοί προσκεφαλαιόμορφοι ημίθαμνοι, του γένους *Astragalus*. Τέλος, στους αβαθείς κόλπους της βορειοανατολικής Χίου αναπτύσσονται λιβάδια με ποσειδωνίες, ενώ στους παράκτιους υγροτόπους και τα αλίπεδα απαντάται υδροχαρής βλάστηση με καλάμια και βούρλα.

2.8.1 Ορχιδέες

Στη Χίο συναντώνται 76 από τις γνωστές ορχιδέες της Ευρώπης, και αποτελούν αντικείμενο έρευνας Ελλήνων και ξένων βοτανολόγων. Οι Ορχιδέες, φύονται σχεδόν σε όλο το νησί και προτιμούν τα ασβεστολιθικά εδάφη (*Σαλιάρης, 2002*). Υπάρχουν στις παραθαλάσσιες περιοχές έως και στα ψηλά βουνά. Φύονται σε ηλιόλουστες τοποθεσίες αλλά και σε ημισκιερές θέσεις. «Βιότοποι» τους αποτελούν η «μακκία» ή θαμνότοποι, ή *garrigue* ή φρυγανότοποι, τα ξέφωτα των δασών από πεύκα, βελανιδιές ή καστανιές, οι ελαιώνες, οι βραχύτοποι, τα περιθώρια (άκρες) των αγρών και των δρόμων, οι ακαλλιέργητες εκτάσεις και τα λιβάδια. Από τις 100 και πλέον αυτόφυτες ορχιδέες της Χίου ενδεικτικά αναφέρουμε: στις Οινούσες ευδοκούν οι: *Dactylorhiza ramana* και *Serapias orientalis*. Στα Ψαρά συναντάμε τις: *Ophrys bombyliflora* και *Ophrys ariadnae*. Τα υπόλοιπα είδη τα βρίσκουμε στη Χίο: *Ophrys reinholdii*, *Ophrys biltorertha*, *Orchis provincialis*, *Ophrys ferrum – equinum*, *Ophrys rhodia*, *Ophrys fuciflora*, *Spiranthes spiralis*, *Cephalanthera epipactoides*, *Ophrys homeri*, *Ophrys speculum*, *Ophrys apifera* και *Orchis laxiflora*.

2.8.2 Λαλάδες

Στην Ελλάδα συναντάμε δέκα από τα περίπου εκατό είδη τουλίπας που υπάρχουν στον κόσμο. Στη Χίο συναντάμε τέσσερα από αυτά και ονομάζονται λαλάδες, την *Tulipa praecox*, την *Tulipa agenensis*, την *Tulipa clusiana* και την *Tulipa*

undulatifolia (Σαλιάρης, 1995). Συναντάμε τους λαλάδες κυρίως στο κεντρικό και νοτιοανατολικό τμήμα του νησιού. Από το Μάρτιο αρχίζουν και κατακλύζουν τις καλλιεργούμενες εκτάσεις, τους ελαιώνες, τους αμυγδαλεώνες, αλλά και τους αγρούς του νησιού. Το κάθε φυτό δε διατηρεί τα λουλούδια του πάνω από 7-10 ημέρες.

Πιο συγκεκριμένα:

- Ø *Tulipa Praeox* Ten ή Τουρκολαλάς. Τα άνθη της έχουν ζοηρό κόκκινο χρώμα. Έχει βολβό με χιτώνες εσωτερικά μαλλιαρούς (σε μερικά είδη η εσωτερική πλευρά του καλύπτεται από ένα παχύ τριχωτό στρώμα το οποίο του εξασφαλίζει επιπλέον προστασία από το κρύο και για το λόγο αυτό ονομάζονται «μαλλιαρές Τουλίπες»). Μπορεί να φτάσει το ύψος της μέχρι και 70 εκατοστά. Συναντάται και γύρω από καλλιεργούμενες εκτάσεις, συνήθως αγρούς και ελαιώνες.
- Ø *DC in Redoute* ή φραγκολαλάς, φτάνει μέχρι τα 50 εκατοστά ύψος. Τα άνθη της είναι κόκκινα και στο εσωτερικό τους έχουν μαύρα στίγματα και κίτρινες ραβδώσεις. Απαντάται μέσα και γύρω από καλλιεργούμενες εκτάσεις, αγρούς και ελαιώνες.
- Ø *Tulipa undulatifolia* ή τουλίπα η κυμματόφυλλη. Είναι σπάνιο είδος υπό εξαφάνιση με πορτοκαλί και κόκκινα άνθη με μήκος περίπου 7 εκατοστά. Τα φύλλα της έχουν κυματιστά άκρα και φτάνει σε ύψος μέχρι και τα 30 εκατοστά. Πιθανόν να είναι το ίδιο είδος με την *T. Boetica* Boiss & Heldr. Φύεται σε καλλιεργούμενες περιοχές, αγρούς και κυρίως σε καλλιέργειες σχίνου.

Στο Δήμο Ιωνίας δημιουργείται Βοτανικός Κήπος, με σκοπό την προστασία και τη διατήρηση των αυτοφυών φυτών της Χίου.

2.9 Βιότοποι

Η Περιφέρεια χαρακτηρίζεται από το ιδιαίτερα πλούσιο φυσικό περιβάλλον της και χαρακτηρίζεται από οικοσυστήματα μεγάλης αξίας. Αρκετές περιοχές στα νησιά μας έχουν ενταχθεί στο Δίκτυο Natura 2000.

Εικόνες 1-2: Χαρακτηριστική φωτογραφία από τοπικό βιότοπο.

Το Natura 2000 είναι ένα δίκτυο ζωνών στο έδαφος των κρατών μελών στις οποίες πρέπει να προστατεύονται τα φυτικά, τα ζωικά είδη και τα ενδιαιτήματά τους. Η προστασία αυτή έχει οργανωθεί σύμφωνα με την οδηγία για τα πτηνά (1979) και με την οδηγία για τα ενδιαιτήματα (ή οικοτόπους) (1992). Η κοινοτική νομοθεσία απαριθμεί τα είδη της πανίδας και της χλωρίδας και τα ενδιαιτήματα που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον λόγω της σπανιότητάς τους ή του ευάλωτου χαρακτήρα τους, ιδίως εκείνα που απειλούνται με εξαφάνιση. Η Επιτροπή καθορίζει, ύστερα από πρόταση των κρατών μελών, τις ζώνες στις οποίες οργανώνεται η προστασία αυτών των ειδών. Οι ζώνες αυτές κατατάσσονται σε επτά βιογεωγραφικές περιοχές της ΕΕ (αλπική, ατλαντική, βόρεια, ηπειρωτική, μακαρονησιακή, μεσογειακή και παννονική). Το δίκτυο είναι διαρθρωμένο σε ζώνες ειδικής προστασίας (ΖΕΠ) (στα αγγλικά: Special Protection Areas-SPA), για τη διατήρηση άνω των 180 ειδών και υποειδών πτηνών, και σε ειδικές ζώνες διατήρησης (ΕΖΔ) ,για τη διατήρηση άνω των 250 τύπων ενδιαιτημάτων, 200 ζωικών ειδών και άνω των 430 φυτικών ειδών. Το Natura 2000 αντιπροσωπεύει σήμερα άνω του 20% της εδαφικής επικράτειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα κράτη είναι υπεύθυνα για τη διαχείριση αυτών των ζωνών και οφείλουν να εξασφαλίσουν τη διατήρηση των ειδών και των ενδιαιτημάτων που καθορίζονται στην κοινοτική νομοθεσία. Οι ανθρώπινες δραστηριότητες, όπως η γεωργία για παράδειγμα, επιτρέπονται εντός των ζωνών αυτών στο βαθμό που είναι συμβατές με το στόχο της διατήρησης. Η καταγραφή των τόπων που πληρούν τα κριτήρια της παρουσίας τύπων οικοτόπων και οικοτόπων ειδών της Οδηγίας 92/43/ΕΚ στη χώρα μας (296 περιοχές-«Επιστημονικός Κατάλογος»), έγινε από ομάδα περίπου 100 επιστημόνων που συστήθηκε ειδικά για το σκοπό αυτό στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προγράμματος LIFE (1994-1996) με τίτλο «Καταγραφή, Αναγνώριση, Εκτίμηση και Χαρτογράφηση των Τύπων Οικοτόπων και των Ειδών Χλωρίδας και Πανίδας της Ελλάδας (Οδηγία

92/43/ΕΟΚ)». Στον «Επιστημονικό Κατάλογο» εντάχθηκε το σύνολο σχεδόν των μέχρι τότε προστατευόμενων περιοχών σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Η Ελλάδα έχει χαρακτηρίσει σήμερα 151 Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) και υπέβαλλε τμηματικά στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1996-2002), κατάλογο 239 προτεινόμενων Τόπων Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ) («Εθνικός Κατάλογος»). Οι δύο κατάλογοι παρουσιάζουν μεταξύ τους επικαλύψεις όσον αφορά τις εκτάσεις τους. Μάλιστα, 31 τόποι έχουν οριστεί ταυτόχρονα ως ΖΕΠ και έχουν προταθεί και ως ΤΚΣ. Στη Χίο, οι Δήμοι Αμανής και Καρδαμύλων, τμήμα του Δήμου Ομηρούπολης και ο Δήμος Οινουσσών, είναι προτεινόμενες περιοχές για ένταξη στο Κοινοτικό Δίκτυο Natura 2000. Η οικολογική σπουδαιότητα της περιοχής οφείλεται στην ποικιλότητα των τύπων οικοτόπων, στην ενδιαφέρουσα χλωρίδα που περιλαμβάνει αρκετά ενδημικά και σπάνια είδη καθώς και στην ποικιλία της πανίδας. Πηγή: www.vorioaigaiο.gov.gr

2.10 Σπήλαια της Χίου

Η Χίος διαθέτει σπάνιο γεωλογικό πλούτο. Τα σπήλαια που έχουν εντοπιστεί βρίσκονται στο δυτικό τμήμα του νησιού και η περίοδος δημιουργίας τους ξεκινά διακόσια εκατομμύρια χρόνια πριν (*Μάγκος- Μακριδάκης, 2003*). Σήμερα επισκέψιμα είναι τα σπήλαια στο Άγιο Γάλας και στους Ολύμπους, ενώ τα σπήλαια Συκιάς και Σφάραγγα στο Λιθί είναι προσβάσιμα μόνο σε σπηλαιολόγους. Ο διάκοσμος τους είναι εξαιρετικά πλούσιος, περιλαμβάνοντας σταλακτίτες, σταλαγμίτες, υπόγειες λίμνες και θαυμαστούς διαδρόμους. Καθένα απ' αυτά έχει τη δική του ιστορία. Το σπήλαιο του Αγίου Γάλακτος κατοικήθηκε από τα προϊστορικά χρόνια και συνδέεται με το μύθο της λεπρής κόρης. Πιο κάτω περιγράφονται αναλυτικά τα σπήλαια:

- Ø Σπήλαιο Συκιάς Ολύμπων. Εξερευνήθηκε από τον Γ. Αβαγιανό και τους συνεργάτες του το 1985. Το βάθος του φτάνει στα 52 μέτρα και ανήκει στην κατηγορία των σπηλαιοβάραθρων. Έχει ηλικία 150 εκατομμυρίων ετών και ο πλούσιος διάκοσμός του δημιουργείται ακόμη και στις ημέρες μας. Οι περίεργοι του σχηματισμοί έχουν αποκτήσει ονόματα, όπως «Μέδουσα» και «Αρμόνιο». Στην κορυφή του σχηματίζεται μια οπή, που αποτελούσε και τη φυσική είσοδό του ενώ η πρόσβαση των επισκεπτών γίνεται από τεχνητή είσοδο. Σήμερα είναι το μόνο αξιοποιημένο και οργανωμένο σπήλαιο του νησιού.

- Ø Σπήλαιο Συκιάς Λιθίου. Εξερευνήθηκε από τους συνεργάτες του Κέντρου Χιακών Μελετών Πελινναίο με τη συνεργασία του ΣΠΕΛΕΟ, το 2003. Η επίσκεψη σε αυτό αποτελεί διαδικασία δύσκολη και επικίνδυνη χωρίς την συνοδεία ειδικευμένου οδηγού.
- Ø Σπήλαιο Αγίου Γάλακτος. Βρίσκεται στο ομώνυμο χωριό, ερευνήθηκε για πρώτη φορά το 1938 από την Edith Eccles, της Βρετανικής Αρχαιολογικής Σχολής. Έκτοτε έχει αποτελέσει αντικείμενο ενδιαφέροντος τόσο σπηλαιολόγων όσο και αρχαιολόγων όπως της Άννας Πετροχείλου το 1969. Η ανασκαφική έρευνα μαρτυρά κατοίκηση στο σπήλαιο ήδη από το 6.000 π.Χ. Στο βάθος του ανοίγονται δαιδαλώδεις διάδρομοι με καταπληκτικά δημιουργήματα, στα οποία οι αρχαιολόγοι έδωσαν ονόματα. Ο «Διάδρομος του Καταρράχτη», ο «Θάλαμος του Κρεβατιού», η «Ωραία Πύλη» περιμένουν τον επισκέπτη να τα ανακαλύψει. Αποτελεί το μεγαλύτερο σπήλαιο της Χίου.
- Ø Σπήλαιο Σφάραγγας. Βρίσκεται στο Λιθί, είναι το μικρότερο από όλα αλλά εξίσου εντυπωσιακό. Χαρτογραφήθηκε το 1983 από τους Γ. Αγαπάκη, Κ. Καρανζιά, Δ. Μαραθιανό και Γ. Πικούνη. Ο Σφάραγγας ήταν ανέκαθεν γνωστός σε όλη του την έκταση στους κατοίκους της περιοχής και αποτέλεσε καταφύγιο για αυτούς κατά την περίοδο της Σφαγής της Χίου το 1822.
- Ø Σπήλαιο Δρακοντόσπηλου. Στην περιοχή Τριπατέ των Καρυών, υπάρχει ο Δρακοντόσπηλος. Πρόκειται για ένα σπήλαιο, με εντυπωσιακό φυσικό διάκοσμο. Είναι γνωστός για μια επιγραφή που είναι χαραγμένη στα τοιχώματά του, «Ανήρ δικαίου αχούμενος εμαυτόν πυρί κατέκαυσα». Η επιγραφή αυτή είναι χαραγμένη και σε άλλα τρία σημεία της ευρύτερης περιοχής και εντοπίστηκε από τον Α. Στεφάνου.
- Ø Σπήλαιο Φλώριου. Το σπήλαιο στο Φλώρι βρίσκεται στο οροπέδιο του Αίπους κοντά στον Άγιο Γιάννη το Φλωριανό. Η έκτασή του καλύπτει περίπου 200 τ.μ. Δε σώζεται διάκοσμος παρά μόνο μία κολώνα σταλαγμίτη αφού έχουν αποκολληθεί όλοι οι σταλακτίτες και οι σταλαγμίτες του. Κάποτε χρησιμοποιήθηκε ως κτηνοτροφική εγκατάσταση.

2.11 Ηφαιστειο Ψάρωνα

Το ηφαιστειο του Ψάρωνα βρίσκεται στη νότια Χίο, στο ακρωτήρι Ουρά. Η ηλικία του τοποθετείται περίπου στα 16 εκατομμύρια χρόνια. Θεωρείται ότι σχηματίστηκε μαζί με τα άλλα ηφαιστεια του Κεντρικού Αιγαίου τότε που ο ελλαδικός χώρος βρισκόταν στην τελική διαμόρφωσή του. Αν και σήμερα είναι ανενεργό, η έκρηξή του στο παρελθόν σημάδεψε την περιοχή, η λάβα πιθανόν εκτοξεύτηκε από έναν υποθαλάσσιο κρατήρα. Όταν πάγωσε έδωσε τις μαύρες πέτρες που είναι σήμερα ορατές στις παραλίες που βρίσκονται κάτω από τον Ψάρωνα, πρόκειται για τις παραλίες του Εμπορίου Μαύρα Βόλια και Φώκι. Οι τρεις συνεχόμενες παραλίες αποτελούν πηγή έλξης ως τις μέρες μας και είναι χαρακτηριστικές για το μοναδικό τους χρώμα. Από εδώ προέρχονται και τα μαύρα βότσαλα που στολίζουν τις αυλές των αρχοντικών του Κάμπου και της Μητρόπολης της Χώρας. Πηγή: www.chios-echo.gr

2.12 Η Πέτρα στη Χίο

Μια τοπική λαϊκή παράδοση αναφέρει ότι «η Χίος είναι ο τόπος όπου ο Θεός άδειασε το κόσκινο του σαν έφτιαξε την Ελλάδα». Η δοξασία αυτή δε φανερώνει τίποτε άλλο από την εντύπωση που προκαλεί το φυσικό περιβάλλον στους κατοίκους του νησιού. Η εντύπωση αυτή, πέρα από βάσιμη και γλαφυρή σαν εικόνα, παραπέμπει στη γεωλογική ιστορία και τα χαρακτηριστικά του νησιωτικού συμπλέγματος της Χίου (Χίος- Ψαρά- Οινούσες). Οι ορεινοί όγκοι της Β. Χίου, Πελιναίο, Αμανή καταλήγουν στην ηφαιστειακή διαμόρφωση του Νότιου άκρου του νησιού (Μαύρα

Βόλια), μάρτυρες μιας γεωλογικής δραστηριότητας που συνεχίζεται έντονη μέχρι τις μέρες μας. Προεξέχον στοιχείο, με δεδομένη την απουσία γόνιμων πεδινών εκτάσεων, η κυρίαρχη παρουσία της πέτρας. Το υλικό το συναντούμε σε πάμπολλες μορφές τόσο από άποψη χημικής σύστασης όσο και από άποψη φυσικών χαρακτηριστικών και μηχανικών ιδιοτήτων. Η απροσδόκητη αυτή ποικιλία, εννέα τουλάχιστον ειδών οικοδομήσιμης πέτρας (δύο από τα οποία

εξαγόμενα), συνέπεια της πλούσιας γεωλογικής δραστηριότητας, αποτέλεσαν και το πεδίο ανάπτυξης πληθώρας ιδιαίτερων τεχνικών λατόμευσης/εξόρυξης, κατεργασίας και καλλιτεχνικής επεξεργασίας. Η ποικιλία αυτή ευθύνεται καθοριστικά για τη διαμόρφωση οικιστικών δομικών συστημάτων, αρχιτεκτονικών μορφολογικών πρότυπων και τυπολογικών στοιχείων, καθώς παρήγαγε ιδιαίτερες τεχνικές δόμησης σε συνδυασμό με άλλα δομικά υλικά και διακοσμητικές τεχνικές. Στη Χίο καταχωρούνται διακεκριμένα είδη πέτρας από τους ακόλουθους τόπους: Θυμιανά, Μεστά, Λαγκάδα, Αίπος, Κορακάρης, Βίκι, Νένητα, Λατόμι, Αμανή. Ακόμη στη Βόρεια Χίο έχει εντοπιστεί ύπαρξη γρανίτη. Η τόσο έντονη παρουσία της πέτρας, αξιοποιήσιμη στο μεγαλύτερο ποσοστό της, δημιούργησε μια αυτόνομη παραγωγική δραστηριότητα για την προβιομηχανική εποχή και παρείχε τη δυνατότητα δημιουργίας σημαντικών μνημειακών οικοδομημάτων. Παράλληλα αποτέλεσε και το πεδίο συνένυσης πολιτισμών οι οποίοι σε διαρκή διάλογο και σε ιδιαίτερα παραγμένες εποχές της ιστορίας του Αιγαιακού χώρου, απέδωσαν μοναδικά οικιστικά συγκροτήματα και αρχιτεκτονικές συνθέσεις. Η πέτρα ακολουθεί βήμα προς βήμα την ανθρώπινη πορεία στο νησί και ξεκινώντας από τα νεολιθικά ευρήματα στο σπήλαιο του Αγίου Γάλακτος περνά διαδοχικά από τις ξερολιθιές διαμόρφωσης/συγκράτησης των καλλιεργήσιμων εδαφών, τον αρχαιολογικό χώρο του Ρημόκαστρου, τα Χιακά εργαστήρια γλυπτικής (τα δεύτερα διασημότερα μετά τα Αττικά των κλασικών χρόνων), τα μοναδικά βυζαντινά εκκλησιαστικά και οχυρωματικά μνημεία, τα καastroχώρια της κεντρικής και νότιας Χίου, το μοναδικό οικοσύστημα του Κάμπου, τη λαϊκή αρχιτεκτονική της υπαίθρου του νησιού, την ιδιαίτερη τυπολογία των ναυτικών κατοικιών της Β. Χίου, τα έργα υποδομής και τις διαμορφώσεις των δημόσιων χώρων και καταλήγει στην αστική αρχιτεκτονική της Χώρας των τελευταίων αιώνων και τη διαρκή παρουσία της στη σύγχρονη οικιστική διαδικασία στο δημόσιο και ιδιωτικό χώρο.

Εικόνες 3-4: Παραδοσιακά κτίσματα από πέτρα.

Πηγή: www.chios-echo.gr

2.13 Φυσικές– Πεζοπορικές Διαδρομές

Η Χίος προσφέρεται για πεζοπορικές διαδρομές μιας και διαθέτει ιδανικά μορφολογικά εδάφη και φυσικό πλούτο (Μακριδάκης, 2003). Η ΈΝΑ Χίου εταιρεία της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, σε συνεργασία με το Κέντρο Χιακών Μελετών «Πελινναίο» έχει σηματοδοτήσει σε πρώτη φάση μια σειρά ιστορικών και φυσικών διαδρομών:

- ✓ Άγιοι Πατέρες– Νέα Μονή
- ✓ Μεστά– Ολύμποι
- ✓ Φαράγγι Καμπιών
- ✓ Κάστρο Απολίχτων
- ✓ Κάστρο της Γριάς
- ✓ Άγιος Γιάννης– Άγιο Γάλας
- ✓ Κοιλιάδα Μαλαγκιώτη

2.14 Φυσικά Θέλητρα

2.14.1 Κώμη

Η πιο κοσμοπολίτικη παραλία του νησιού. Επίνειο της Καλαμωτής ο μεγάλος αμμουδερός κόλπος της Κώμης συγκεντρώνει πλήθος παραθεριστών, καθώς η υπέροχη παραλία διαθέτει εστιατόρια και καφέ μπαρ.

Πηγή: Chiosonline.gr

2.14.2 Μαύρα Βόλια

Δίπλα από το λιμανάκι του Εμπορείου βρίσκεται αυτή η ξεχωριστή παραλία με τις κατάμαυρες πέτρες, κληροδότημα της ηφαιστειογενούς προέλευσης τους. Λίγο απομονωμένα από το θόρυβο του λιμανιού, τα Μαύρα Βόλια συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον όλων όσων επισκέπτονται το νησί για την πεντακάθαρη θάλασσα και το επιβλητικό τοπίο.

2.14.3 Δασκαλόπετρα

Στην περιοχή του Βροντάδου βρίσκεται η παραλία της Δασκαλόπετρας, περιοχή που συνδέεται με τον Όμηρο και προσφέρει πολλούς εναλλακτικούς τρόπους διασκέδασης στους επισκέπτες. Είναι σχετικά κοντά στην πόλη της Χίου, διαθέτει εστιατόρια, χώρους ξεκούρασης και απασχόλησης για τα παιδιά και βοτσαλωτή παραλία δίπλα στην καταγάλανη θάλασσα.

2.14.4 Αγία Μαρκέλλα

Η παραλία αυτή βρίσκεται κοντά στη Βολισσό μπροστά από το μοναστήρι της Αγίας Μαρκέλλας από το οποίο ονομάστηκε και είναι φημισμένη για τα καθαρά και δροσερά νερά της. Στις 22 Ιουλίου ημέρα της χάρις της, φιλοξενεί το μεγαλύτερο πανηγύρι στο νησί.

2.14.5 Λιμνιά

Τα Λιμνιά αποτελούν ένα γραφικό λιμανάκι κοντά στη Βολισσό, που μπορεί να καλύψει τις ανάγκες των επισκεπτών. Βρίσκεται κοντά σε ιδανικές παραλίες για κολύμπι όπως τα Μαγεμένα, τα Λευκάθια, ο Μάναγρος, τα Λαμψά, η Λήμνος.

2.14.6 Ναγός

Κοντά στα Καρδάμυλα, συναντά κανείς την υπέροχη παραλία του Ναγού, στρωμένη με λεπτά στρογγυλά βότσαλα, η οποία προσφέρεται για κολύμπι και φαγητό στα γραφικά ταβερνάκια της.

2.14.7 Βρουλίδια

Τα Βρουλίδια βρίσκονται στο νοτιότερο τμήμα της Χίου, 8.5 Km από το Πυργί, πρόκειται για μία μικρή και γραφική παραλία με γαλαζοπράσινα νερά. Είναι μία από

τις ωραιότερες παραλίες της Χίου όπου μπορεί κανείς χαλαρώσει και να ηρεμήσει καθώς δεν συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό τουριστών.

2.14.8 Ελίττα

Παραλία στη δυτική Χίο για όσους προτιμούν το κολύμπι μακριά από τουριστικές εγκαταστάσεις.

2.14.9 Αγία Φωτιά

Η Αγία Φωτιά βρίσκεται σε απόσταση 11 Km νότια της πόλης της Χίου κοντά στο χωριό Νεχώρι. Η ακτή αποτελείται από μεγάλα βότσαλα, τα νερά της είναι βαθιά και κρυστάλλινα και αποτελεί μία από τις πιο κοσμοπολίτικες οργανωμένες παραλίες του νησιού.

2.14.10 Λευκάθια

Τα Λευκάθια είναι η πιο γνωστή παραλία της Βορειοδυτικής Χίου. Βρίσκονται κοντά στη Βολισσό, μεταξύ Λήμνου και Λημνίων και πρόκειται για μια οργανωμένη παραλία με χοντρή άμμο.

2.14.11 Μέγας Λιμνιώνας

Ο Μέγας Λιμνιώνας βρίσκεται 9 χιλιόμετρα νότια της πόλης της Χίου, κοντά στον Καρφά και είναι το επίνειο των Θυμιανών. Αποτελείται από μικρά βότσαλα και χοντρή άμμο, κατάλληλα για ηλιοθεραπεία. Η περιοχή διαθέτει ξενοδοχεία, studios και ενοικιαζόμενα δωμάτια καθώς επίσης εστιατόρια και ψαροταβέρνες με θαλασσινό φαγητό. Υπάρχουν επίσης λίγες καφετέριες και μπαρ που προσφέρονται για νυχτερινή διασκέδαση. Πηγή: Chiosonline.gr

2.14.12 Καρφάς

Ο Καρφάς βρίσκεται μόλις 7 Km νότια της πόλης της Χίου. Είναι μία από τις πιο γνωστές, κοσμοπολίτικες και οργανωμένες παραλίες του νησιού που προσελκύει κυρίως τουρίστες καθώς η περιοχή είναι το πιο μεγάλο τουριστικό θέρετρο του νησιού. Πηγή: Chiosonline.gr

3. Μαστίχα

Η Μαστίχα Χίου είναι η φυσική ρητίνη που προέρχεται από τον κορμό και τα κλαδιά του σχίνου (*Pistacia Lentiscus* var. *Chia*). Η έκκριση αυτή προκαλείται με χάραγμα του σχίνου από αιχμηρό εργαλείο. Η Μαστίχα εμφανίζεται ως δάκρυ στα χαραγμένα σημεία και ρέει στάγδην στο χώμα. Κατά την έκκρισή της έχει τη μορφή κολλώδους και διαυγούς υγρού για να στερεοποιηθεί σε ακανόνιστα σχήματα μετά την πάροδο 15-20 ημερών. Η μορφή της, αφού στερεοποιηθεί, είναι κρυσταλλική και η αρχική της γεύση είναι μάλλον πικρή, για να φύγει σύντομα, αφήνοντας ένα ιδιαίτερο άρωμα που της προσδίδει μοναδικότητα. Ο βαθμός σκληρότητας της Μαστίχας εξαρτάται από την θερμοκρασία της ατμόσφαιρας, το χρόνο έκθεσής της στην φύση, καθώς και το μέγεθος που έχει το δάκρυ. Όταν η ροή της Μαστίχας είναι συνεχής, το δάκρυ είναι μεγάλο και σχετικά μαλακό, ενώ η μη συνεχής ροή, αποδίδει μικρό δάκρυ, αλλά μεγαλύτερης σκληρότητας. Πηγή: www.mastihashop.com

Εικόνες 5-6: Μαστίχα Χίου μετά τη συγκομιδή και εμπορικό προϊόν.

Η Μαστίχα Χίου από το 1997, έχει χαρακτηριστεί ως Προϊόν Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (Π.Ο.Π.), βάσει του υπ' αριθμ. 123/1997 Κανονισμού (L0224/24-1-97) της Ευρωπαϊκής Ένωσης και έχει καταχωρηθεί στον σχετικό Κοινοτικό Κατάλογο των Προϊόντων Π.Ο.Π. (ως Π.Ο.Π χαρακτηρίζεται το προϊόν, του οποίου τα χαρακτηριστικά οφείλονται κυρίως ή αποκλειστικά στο γεωγραφικό περιβάλλον, ενώ η παραγωγή, η μεταποίηση και η επεξεργασία του λαμβάνουν χώρα σε οριοθετημένη γεωγραφική περιοχή). Σύμφωνα με τον παραπάνω κανονισμό η Μαστίχα Χίου προστατεύεται από την πώληση οιασδήποτε ανταγωνιστικής απομίμησης που θα υπεξαιρούσε τη φήμη της Ονομασίας Προέλευσης.

3.1 Το Δένδρο

Αν υπήρχε σήμα κατατεθέν για τη Χίο, αυτό σίγουρα θα ήταν το μαστιχόδενδρο, το μοναδικό αυτό δώρο της φύσης, που συχνά στο παρελθόν αποτέλεσε μήλον της έριδος μεταξύ των ισχυρών κάθε εποχής. Από τη συγκεκριμένη οικογένεια μόνο η ποικιλία *Pistacia lentiscus* L. var. *Chia*, που καλλιεργείται συστηματικά στο νότιο τμήμα της νήσου Χίου, παράγει την πιο εκλεκτή και μοναδική για τις θεραπευτικές δράσεις φυσική Μαστίχα. Ο μοναδικός συνδυασμός της ποικιλίας του δένδρου, του εδάφους, του μικροκλίματος, της τοπολογίας και του ανάγλυφου της περιοχής, αποτελούν το "μυστικό" για την μοναδική αποκλειστικότητα, που διαθέτει αυτή η μικρή γωνιά του πλανήτη. Το μαστιχόδενδρο της Χίου είναι αειθαλής θάμνος, με ύψος 2-3 μέτρα που μπορεί να φτάσει μερικές φορές μέχρι και τα 5 μέτρα. Είναι ένα σχετικά ανθεκτικό δένδρο που δεν παρουσιάζει ιδιαίτερα μεγάλες απαιτήσεις για την ποιότητα του εδάφους ή για το μέγεθος του αγροτεμαχίου. Είναι όμως ευπαθές στην παγωνιά που μπορεί να «σκάσει» τις φλέβες του κορμού του και στην κακότεχνη εκμετάλλευση, που μπορεί να στερέψει την ρητίνη από τον εξωτερικό φλοιό του (Σαββίδης, 2000γ). Είναι είδος δίοικο, εμφανίζει δηλαδή άρρενες και θήλεις ταξιανθίες σε διαφορετικά άτομα. Τα άρρενα άτομα είναι εκείνα που αποδίδουν περισσότερη και καλύτερη ποιότητα μαστίχας και αυτά κυρίως καλλιεργούνται. Για το λόγο αυτό οι παραγωγοί τα αποκαλούν «καρπόσχινα». Οι μασχαλιαίες ή επάκριες ταξιανθίες αναπτύσσονται στα μέσα Μαρτίου και η άνθηση ολοκληρώνεται στις αρχές Απριλίου. Οι ρητινοφόροι αγωγοί διατρέχουν όλα τα όργανα του δένδρου (ρίζες, βλαστός, φύλλα, άνθη, καρποί) (Σαββίδης, 2000β). Το μαστιχόδενδρο αναπτύσσεται με αργούς ρυθμούς και η πλήρης ανάπτυξη επέρχεται στα 40-50 χρόνια. Η παραγωγή του μαστιχιού δεν είναι δυνατή μετά τη φύτευση, αλλά αρχίζει κατά τον 5ο ή 6ο χρόνο και η εκμετάλλευση του πρέπει να εξελίσσεται κλιμακωτά, μέχρι να φτάσει, στα 8-10 χρόνια σε κανονικά επίπεδα. Διαφορετικά, τα πολλά κεντήματα σε νεαρή ηλικία προκαλούν εξάντληση και επιφέρουν πρόωρη γήρανση του δένδρου.

Εικόνες 7-8: Μαστιχόδενδρο και φύλλο μαστίχας.

Το μέγιστο της απόδοσης (320-1.000 g) εμφανίζεται από το 12ο-15ο έτος της ηλικίας. Το μαστιχόδενδρο ζει πάνω από 100 χρόνια αλλά από το 70ο έτος περίπου αρχίζει η παρακμή του. Εντούτοις, υπάρχουν αναφορές για μαστιχόδενδρα 200 ετών. Θάμνος «πιστάκη», σχίνος η μαστιχοφόρος, μαστιχιά ή μαστιχόδενδρο είναι μερικά από τα πολλαπλά ονόματα που έχουν δοθεί στο χιώτικο σχίνο. Η ετυμολογία της λέξης σχίνος (Schinus, γένος θάμνων), προέρχεται από το ρήμα σχίζω-δημιουργώ τομή, και χαρακτηρίζει τη διαδικασία καλλιέργειας του δένδρου κατά την οποία σχίζεται προσεκτικά ο φλοιός του βλαστού, κέντημα, για να ρεύσει η πολύτιμη ρητίνη. Η λέξη «πιστάκη», (γένος Pistacia), σύμφωνα με το βοτανικό-ετυμολογικό λεξικό του Wittstein (1856) προέρχεται από το πίσσα (πυκνόρρευστος, κολλώδης χυμός) και το ακέομαι (θεραπεύω, επανορθώνω). Η ρητίνη του μαστιχόδενδρου επικράτησε ως μαστίχη σε όλο σχεδόν τον κόσμο από το ρήμα μαστάζω, που σημαίνει μασώ (μάσταξ= στόμα, μασημένη τροφή). Το μαστιχόδενδρο ανήκει στην οικογένεια Anacardiaceae, το όνομα της οποίας προέρχεται από την πρόθεση ανά και καρδία, επειδή οι καρποί των φυτών αυτών έχουν σχήμα καρδιάς μέσα στο σαρκώδες περικάρπιο. Στα γένη της οικογένειας Anacardiaceae ανήκει και το γένος Pistacia, το οποίο παρουσιάζει έξι είδη, ένα εκ των οποίων είναι το είδος Pistacia Lentiscus, του μαστιχόδενδρου της Χίου. Το όνομα του είδους Lentiscus προέρχεται από το λατινικό Lentus, που σημαίνει κολλώδης.

Πηγή: www.mastishop.com

3.2 Είδη και συλλογή

Τα είδη του γένους Pistacia είναι έξι, όλα δίοικα δένδρα ή θάμνοι με ρητινώδη φλοιό

και είναι τα εξής:

- Ø *Pistacia terebinthus*: Μικρό φυλλοβόλο δένδρο ή θάμνος που συναντάται σε όλες τις παραμεσόγειες περιοχές, μέχρι και την Πορτογαλία. Η ρητίνη που παράγει χρησιμοποιείται για φαρμακευτικούς σκοπούς.
- Ø *Pistacia atlantica*: Παρόμοιο με το προηγούμενο με περιορισμένη όμως εξάπλωση στην Βορειοανατολική Ελλάδα, ευρωπαϊκή Τουρκία και Κριμαία.
- Ø *Pistacia palestina*: Συναντάται στις παραμεσόγειες περιοχές του Ισραήλ, Συρία και Παλαιστίνη.
- Ø *Pistacia vera*: Παρόμοιο με τα προηγούμενα, καλλιεργούμενο για τα βρώσιμα σπέρματά του στην Συρία, Μικρά Ασία και Βόρεια Ευρώπη.
- Ø *Pistacia chinensis*: Φυλλοβόλο δένδρο μέχρι 20 μ. ύψος, ελάχιστα γνωστό αλλά και ιδιαίτερα ευαίσθητο. Βρίσκεται στην κεντρική Κίνα και χρησιμοποιείται ως καλλωπιστικό.
- Ø *Pistacia lentiscus*: Μικρό αειθαλές δένδρο ή θάμνος που ευδοκίμει στις ξηρές και ανοιχτές περιοχές της Μεσογείου μέχρι και την Πορτογαλία. Το κέντρο προέλευσης της *Pistacia* είναι η κεντρική Ασία από όπου τα διάφορα είδη του γένους εξαπλώθηκαν γύρω από τη Μεσόγειο και αποτελούν τα βασικά στοιχεία της μεσογειακής χλωρίδας. Πολλά είδη *Pistacia* παράγουν ρητίνη σε κάποιο βαθμό, όμως, μόνο δύο από αυτά, η *Pistacia lentiscus* και η *Pistacia atlantica* αξιοποιήθηκαν από αρχαιοτάτων χρόνων για την παραγωγή και εμπορία αυτού του προϊόντος. Σε ότι αφορά την *Pistacia lentiscus*, κατά κανόνα, τα φυλλάρια της είναι πλατιά, σύμφωνα με την ταξινομική περιγραφή του Poiret (1809) και του De Candolle (1825). Από παρατηρήσεις όμως στις περιοχές Πυργί, Αρμόλια, Κόμη, Βέσσα κ.α., φαίνεται ότι εκτός από το συγκεκριμένο είδος με πλατιά φυλλάρια υπάρχουν και άλλα με πολύ στενότερα. Επίσης, ο αριθμός των φυλλαρίων σε ένα σύνθετο φύλλο δεν είναι σταθερός. Ανεξάρτητα από το είδος του μαστιχόδενδρου και ανάλογα με την τεχνική συγκομιδής, η μαστίχα μπορεί να συλλεχθεί είτε σε ακατέργαστη (crude) μορφή, ως «δάκρυ» (μαστίχα που κρέμεται ως «δάκρυ» από τον κορμό), «πίττα» (τα μεγαλύτερα τεμάχια μαστίχας που δημιουργούνται από πολλές σταγόνες και μοιάζουν με πεπλατυσμένους δίσκους), «φλισκάρι», (μικρότερα τεμάχια από την πίττα, περισσότερο διαυγή, αφού δεν έρχονται σε επαφή με το έδαφος), «δακτυλιδόπετρα» (μικρότερα τεμάχια από το φλισκάρι τα οποία παρομοιάζονται με «πέτρες δακτυλιδιού»), είτε σε υγρή μορφή

έπειτα από επάλειψη των τομών του φλοιού με μια ιστοερεθιστική ουσία Ethrepon (Ethrel) σε μορφή πάστας, που εφαρμόζεται στις τομές δύο φορές κατά τη θερινή περίοδο. Εφαρμόζοντας την τελευταία μέθοδο, η συλλεγόμενη ρητίνη έχει μεγαλύτερο ποσοστό μαστιχέλαιου το οποίο παραλαμβάνεται με μικρότερο κόστος κατά την απόσταξη. Όμως, η τεχνική αυτή δε χρησιμοποιείται τόσο, καθώς τα συμπεράσματα από την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων δεν είναι ακόμα ασφαλή. Έτσι για την παραγωγή μαστιχέλαιου από τη μαστίχα χρησιμοποιείται η κλασσική μέθοδος απόσταξης (1-3% απόδοση). Η συλλογή της μαστίχας απαιτεί έναν αξιόλογο αριθμό προκαταρτικών εργασιών, όπως καθαρισμό του εδάφους και των φυτών γύρω από το βλαστό, ισοπέδωση και πάτημα, έτσι ώστε οι σταγόνες μαστίχας που θα πέσουν στο έδαφος να παραληφθούν εύκολα. Οι εργασίες αυτές αρχίζουν προς το τέλος Ιουνίου ή αρχές Ιουλίου (Σαββίδης, 2000γ). Αξίζει να σημειωθεί πως η ισοπέδωση γίνεται με ασπρόχωμα σχολαστικά κοσκινισμένο, το οποίο πιέζεται καλά για να δημιουργηθεί λεία επιφάνεια. Το ασπρόχωμα αυτό δίνει λαμπρότητα στη μαστίχα και διευκολύνει τη στερεοποίηση της, ενώ δεν επηρεάζει τις φυσικοχημικές ιδιότητες ή την καθαρότητα της μαστίχας, αφού αποτελείται από ανθρακικό ασβέστιο (CaCO_3), που ουσιαστικά το κάνει αδρανές σαν υλικό. Μετά το τέλος των εργασιών αυτών, αναμένεται η 15η Ιουλίου, για να αρχίσει το κέντημα.

Εικόνα 9: Παραδοσιακός τρόπος συλλογής μαστίχας (κέντημα).

Ο τραυματισμός του φλοιού του βλαστού με ειδικά εργαλεία όπως το «κεντητήρι», προκαλεί την εκροή της πολύτιμης ρητίνης από το εσωτερικό του, ενώ οι τομές αυτές (κεντήματα) επαναλαμβάνονται μερικές φορές από τις αρχές Ιουλίου μέχρι το τέλος του Αυγούστου, δύο φορές την εβδομάδα, για 5-6 εβδομάδες. Η όλη διαδικασία

ονομάζεται πρώτο κέντημα ή ρήνιασμα. Οι κάθετες τομές προτιμούνται από τις επιμήκεις διότι επουλώνονται ευκολότερα, ενώ ο αριθμός τους είναι ανάλογος με το μέγεθος και την ηλικία του δένδρου. Συγκεκριμένα, αρχίζει από 10-20 και φθάνει περίπου τις 100 τομές σε όλη τη διάρκεια του κεντήματος, το οποίο γίνεται μόνο πρωινές ώρες. Η στερεοποίηση της μαστίχας (πήξιμο) διαρκεί 10 έως 20 ημέρες, ενώ ο αέρας και η χαμηλή θερμοκρασία επιταχύνουν τη διαδικασία αυτή. Μετά τις 15 Αυγούστου που έχουν συμπληρωθεί 6-10 κεντήματα και η μαστίχα έχει στερεοποιηθεί, λαμβάνει χώρα η πρώτη συλλογή με ένα ειδικό εργαλείο που λέγεται «τιμητήρι» ή «καμωτήρι». Με τη βοήθεια του εργαλείου αυτού, συλλέγονται τόσο τα δάκρυα όσο και τα φλισκάρια και τοποθετούνται αρχικά στο «κουκί», ένα ρηχό, ψάθινο πανεράκι. Η υπόλοιπη μαστίχα στο έδαφος συλλέγεται συνήθως με σκούπες ή με τα χέρια, για να μεταφερθεί όλη μαζί με ειδικά μικρά κοφίνια, τα «καλαθούνια ή χανικοκάλαθα», σε ξύλινα κιβώτια τοποθετημένα σε δροσερούς χώρους, όπου και θα αποθηκευτεί. Περίπου στα τέλη Ιουλίου με αρχές Αυγούστου και μετά το πρώτο κέντημα (ρήνιασμα), ακολουθεί το δεύτερο κέντημα ή κεντιά. Διαρκεί πάλι για 5-6 εβδομάδες, πάντα με την ίδια διαδικασία, μέχρι την τελευταία συγκομιδή του φθινοπώρου, που ξεκινάει μετά τις 15 Σεπτεμβρίου και παρατείνεται μέχρι και τις 15 Οκτωβρίου, εάν το επιτρέπουν οι καιρικές συνθήκες. Η επεξεργασία της μαστίχας επιτελείται μετά τη συλλογή της και περιλαμβάνει τον καθαρισμό της με κοσκίνισμα (το λεγόμενο «ταχτάρισμα») για την απομάκρυνση των ξερών φύλλων και του χώματος. Η πλύση που επακολουθεί γίνεται με πλούσιο αφρό σαπουνιού και διαδοχική έκπλυση με κρύο νερό. Στη συνέχεια, η μαστίχα απλώνεται σε κλειστό και σκιερό χώρο ώστε να στεγνώσει. Όταν περάσει η περίοδος στεγνώματος της μαστίχας, οι κόκκοι της καθαρίζονται από τυχόν ξένα σωματίδια που παρέμειναν εγκλωβισμένα, με μικρά μαχαιρίδια. Η διαδικασία αυτή λέγεται «τσίμπημα» και πραγματοποιείται σε χρόνο κενό, τις νυχτερινές κυρίως ώρες. Το τελευταίο στάδιο επεξεργασίας αποτελείται από διαδοχικά κοσκινίσματα της μαστίχας ώστε αυτή να καταλήξει στην τελική της ταξινόμηση. Στη διαδικασία αυτή, η μαστίχα διαχωρίζεται στα εμπορικά της είδη, που είναι: η χοντρή πίττα (περιλαμβάνει το φλισκάρι, τη δακτυλιδόπετρα, και το μεγάλο δάκρυ), η ψιλή πίττα (περιλαμβάνει το μικρό και το ψιλό δάκρυ), η σκόνη και το καζανομάστιχο που θεωρούνται υποπροϊόντα της μαστίχας. Το τελευταίο χρησιμοποιείται για τον αρωματισμό των ποτών και κυρίως του ούζου, προστιθέμενο στα καζάνια απόσταξης από τα οποία παίρνει και το όνομα του.

3.3 Τα Μαστιχοχώρια

Η μαστίχα, όπως ήταν φυσιολογικό, έδωσε το όνομα της στους μεσαιωνικούς οικισμούς στη Νότια Χίο που περιγράφονται ως Μαστιχοχώρια.

Αυτή είναι η κοινή ονομασία των χωριών της νότιας Χίου, γιατί μόνο εκεί ευδοκimeί ο Μαστιχοφόρος σχίνος που η εκμετάλλευση του μέχρι και σήμερα αποτελεί την κύρια πηγή εισοδήματος για τους κατοίκους της περιοχής. Η ίδρυση των οικισμών χρονολογείται από τη Βυζαντινή περίοδο, όμως στα χρόνια της Γενοατοκρατίας (1346–1566), οπότε και συστηματοποιείται η καλλιέργεια της μαστίχας, παίρνουν την

οριστική τους μορφή και παρά τις φθορές και τις καταστροφές που έχουν υποστεί στο πέρασμα των αιώνων εξακολουθούν να αποτελούν μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς. Σκοπός της ίδρυσης και οργάνωσης των χωριών ήταν η συστηματική εκμετάλλευση του μονοπωλιακού προϊόντος της μαστίχας. Για την προστασία των χωρικών από τους επιδρομείς που μαστίζαν το Αιγαίο τους μεσαιωνικούς χρόνους οι θέσεις των χωριών ήταν αθέατες από τη θάλασσα, η διάταξη των οικισμών είχε φρουριακή μορφή και όλοι εμφανίζουν κοινά χαρακτηριστικά στην πολεοδομική συγκρότηση. Τα σπίτια ήταν λιθόκτιστα με ισόγειο και έναν όροφο και οι χώροι τους καλύπτονταν από ημικυλινδρικούς θόλους (γέρματα). Στο ισόγειο ήταν οι στάβλοι και οι αποθήκες για τα γεωργικά προϊόντα, ενώ στον όροφο τα δωμάτια κατοικίας, που αναπτύσσονταν γύρω από ένα κεντρικό υπαίθριο χώρο, το «πουντί», που χρησίμευε για τον λιασμό και τον αερισμό του ορόφου. Σήμερα, μαστίχα παράγουν 24 χωριά τα οποία είναι χαρακτηρισμένα ως παραδοσιακοί ή διατηρητέοι οικισμοί από το Ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού. Τα χωριά αυτά είναι: ο Άγιος Γεώργιος, τα Αρμόλια, οι Βαβύλοι, η Βέσσα, το Βουνό, η Ελάτα, η Έξω Διδύμα, το Θολοποτάμι, τα Θυμιανά, η Καλαμωτή, η Καλλιμασιά, ο Καταρράκτης, το Λιθί, η Μέσα Διδύμα, τα Μεστά, το Μυρμήγκι, τα Νένητα, το Νεχώρι, οι Ολύμποι, η Παγίδα, τα Πατρικά, το Πυργί και τα Φλάτσια.

Πηγή: www.mastihashop.com

3.4 Ιδιότητες Μαστίχας

Η μαστίχα της Χίου αναγνωρίστηκε από τα αρχαία χρόνια, τόσο για το ιδιαίτερο άρωμα όσο και για τις θεραπευτικές της ιδιότητες. Έχει καταγραφεί ως η πρώτη φυσική τσίχλα του αρχαίου κόσμου, που χρησιμοποιούνταν για τον καθαρισμό των δοντιών και τη φρεσκάδα της αναπνοής. Τη χρησιμοποιούσαν ακόμη στην κοσμετολογία, για καθαρισμό του προσώπου και του σώματος. Συμμετείχε ως δραστικό συστατικό σε μια σειρά από φαρμακευτικές συνταγές και ιατροσόφια που έχουν κατά καιρούς καταγραφεί στις διεθνείς φαρμακοποιίες. Έχει επίσης καταγραφεί στη διάρκεια των αιώνων, λόγω των ευεργετικών ιδιοτήτων της στην υγεία του ανθρώπου και τη συμβολή της στην ανακούφιση από διάφορες ασθένειες. Η ακριβής σύνθεσή της δεν είναι ακόμη γνωστή. Μια εξαιρετική ποικιλία από θεραπευτικά και αρωματικά συστατικά απαντώνται στη μοναδική αυτή ρητίνη. Πιο συγκεκριμένα στη μοναδική μαστίχα Χίου περιέχονται: φυσικό πολυμερές, πτητικά και αρωματικά συστατικά που συνθέτουν το αιθέριο έλαιο, το μαστιχέλαιο, τερπενικά οξέα, φυτοστερόλες, πολυφαινολικά μόρια και ένας μεγάλος αριθμός από άλλα δραστικά συστατικά, μερικά από τα οποία απαντώνται στη φύση για πρώτη φορά. Αυτός ο μοναδικός συνδυασμός 80 και πλέον συστατικών δικαιολογεί τις πολλαπλές χρήσεις της μαστίχας Χίου, τόσο στον τομέα των τροφίμων, όσο και στον τομέα της υγείας και προσωπικής περιποίησης, σε παγκόσμια κλίμακα. Στη σύγχρονη εποχή η επιστημονική κοινότητα, έστω και με καθυστέρηση, αλλά με ορθές και επιστημονικά αποδεκτές μεθόδους έρχεται να επιβεβαιώσει και να τεκμηριώσει τις ευεργετικές δράσεις της μαστίχας Χίου. Αποδεικνύεται πλέον επιστημονικά, ότι η μαστίχα Χίου παρουσιάζει ευεργετική δράση κατά των παθήσεων του πεπτικού συστήματος, συμβάλλει στη στοματική υγιεινή, παρουσιάζει σημαντική αντιμικροβιακή και αντιφλεγμονώδη δράση, αποτελεί φυσικό αντιοξειδωτικό ενώ παράλληλα συμβάλλει στην επούλωση τραυμάτων και την ανάπλαση της επιδερμίδας.

Πηγή: www.mastihashop.com

3.5 Χρήσεις

Αναμφισβήτητα η μοναδικότητα της μαστίχας Χίου οφείλεται στις εξαιρετικές θεραπευτικές ιδιότητες της, στο σπάνιο άρωμα της και στην παγκόσμια αποκλειστικότητα του τόπου παραγωγής της. Η μοναδικότητα αυτή ενισχύεται από την πολύ-χρηστικότητα της και το γεγονός ότι αγαπήθηκε και ενσωματώθηκε στην κουλτούρα διαφορετικών λαών και πολιτισμών ιδιαίτερα στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Από τον 1ο έως τον 7ο αι. μΧ, χρησιμοποιούνταν από τους πρακτικούς γιατρούς και βοτανολόγους κυρίως για τη θεραπεία στομαχικών διαταραχών. Στην αντίληψη των ανθρώπων της εποχής η χρήση της μαστίχας συντελούσε στην ομαλή λειτουργία του γαστρικού και εντερικού συστήματος. Έχει εκτεταμένες εφαρμογές και χρήσεις αποτελώντας πηγή έμπνευσης στον κλάδο των τροφίμων και ποτών, στη φαρμακευτική και χημική βιομηχανία και στην παραγωγή καλλυντικών και αρωμάτων. Σήμερα, εξάγεται σε όλον τον κόσμο και παράγεται μεγάλη ποικιλία προϊόντων όπως: αρτοσκευάσματα, γλυκά, μαρμελάδες, παγωτά, σοκολάτες, τσίγλες, καραμέλες, ροφήματα, τσάι, καφές, γαλακτοκομικά, ζυμαρικά, σάλτσες, λικέρ, ούζο, κρασί, συμπληρώματα διατροφής, προϊόντα στοματικής υγιεινής, χειρουργικά νήματα, επιθέματα για εγκαύματα, οδοντο-νήματα, σαπούνια, καλλυντικά, αρωματικά κεριά, αιθέρια έλαια, βερνίκια ζωγραφικής και συγκολλητικές ρητίνες.

Πηγή: www.mastihashop.com

3.6 Μαστίχα Χίου (το φυσικό κόμμι)

Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, μαστίχα είναι η ρητινώδης αρωματική ουσία που προέρχεται από τον κορμό και τα κλαδιά του μαστιχόδενδρου. Η χρήση της είναι γνωστή από τα αρχαία χρόνια. Έχει χρησιμοποιηθεί στην παραδοσιακή και πρακτική θεραπευτική για διάφορες παθήσεις όπως γαστραλγία, δυσπεψία και πεπτικά έλκη. Στη σύγχρονη εποχή η επιστημονική κοινότητα, με ορθό και επιστημονικό τρόπο, έρχεται να τεκμηριώσει τις ευεργετικές ιδιότητες της Μαστίχας Χίου. Πρέπει να επισημανθεί ότι η συστηματική της χρήση, μάσημα, μπορεί να προκαλέσει σημαντική αναστολή της ανάπτυξης βακτηριδίων στη στοματική κοιλότητα, μειώνοντας παράλληλα τον σχηματισμό μικροβιακών πλακών στα δόντια. Η μάσηση εξάλλου βοηθάει στην εκγύμναση των ούλων, με όλες τις ευεργετικές συνέπειες για την υγεία

των δοντιών, ενώ λόγω της ιδιαίτερης γεύσης και σκληρότητάς της, προκαλεί έκκριση σάλιου, με αποτέλεσμα την αίσθηση φρεσκάδας και καθαριότητας (είναι 100% φυσικό προϊόν και για αυτόν το λόγο ενδέχεται να περιέχει ένα πολύ μικρό ποσοστό ξένων υλών). Συνίσταται περαιτέρω πλύση, με νερό.

Εικόνες 10-11: Μαστίχα κατά την εκροή της από το δένδρο και μετά από επεξεργασία.

Πηγή: farmakopoios.blogspot.com

3.7 Σκόνη

Διατροφικό σκεύασμα με σκόνη μαστίχας Χίου και ινουλίνη, μοναδικός συνδυασμός που συμβάλλει στην καλή λειτουργία και την υγιεινή του πεπτικού συστήματος. Η ινουλίνη είναι φυτική ίνα που απομονώνεται από ρίζες ραδικιού και συνεισφέρει αποδεδειγμένα στην ανάπτυξη των ωφέλιμων βακτηριών του εντέρου (bifidus). Προτείνεται η χρήση του σκευάσματος συμπληρωματικά στην καθημερινή διατροφή, μια φορά την ημέρα, σε δόση 2-3 g (κοφτό κουταλάκι του γλυκού) ανακατεμένα με νερό ή αφέψημα, κατά προτίμηση πριν το πρωινό. Επισημαίνεται ότι το προϊόν είναι μερικώς διαλυτό στο νερό (κατάλληλο και για διαβητικούς).

Πηγή: farmakopoios.blogspot.com

3.8 Μαστιχόνερο

Είναι φυσικά αρωματισμένο νερό που μεταφέρει το αυθεντικό άρωμα μαστίχας και κάποιες από τις ευεργετικές της ιδιότητες. Αποτελεί 100% φυσικό απόσταγμα και περιέχει μικρή ποσότητα από το αιθέριο έλαιο μαστίχας, ενώ παράλληλα μεταφέρει όλα τα υδατοδιαλυτά συστατικά της που παρουσιάζουν ευεργετικές ιδιότητες. Το

μαστιχόνερο, παραλαμβάνεται από τη μαστίχα, μέσω απλής απόσταξης με ατμό, οπότε συναποστάζει με το μαστιχέλαιο (αιθέριο έλαιο), και διαχωρίζεται στη συνέχεια από αυτό με την απλή διαδικασία διαχωρισμού φάσεων. Χρησιμοποιείται πρωί και βράδυ ως ενυδατική και τονωτική λοσιόν προσφέροντας δροσιά και φυσική λάμψη στην επιδερμίδα. Παράλληλα μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τον βαθύ καθαρισμό και αρωματισμό της επιδερμίδας του σώματος. Κοσμητολογικές μελέτες υποστηρίζουν ότι τα εκχυλίσματα μαστίχας μειώνουν την αποικοδόμηση του κολλαγόνου. Το μαστιχόνερο είναι δερματολογικά ελεγμένο. Σε κλινικές δοκιμές που πραγματοποιήθηκαν σε Πανεπιστήμια αποδείχτηκε ότι το μαστιχόνερο είναι ασφαλές για την επιδερμίδα, καθώς η επαφή του με το δέρμα υγιών εθελοντών δεν προκάλεσε προβλήματα ερεθισμού.

Πηγή: farmakoroios.blogspot.com

3.9 Αρωματικό Σαπούνι Ελαιολάδου

Το σαπούνι συνδυάζει μοναδικά τις ευεργετικές ιδιότητες του ελαιόλαδου με τις αντιμικροβιακές και αναπλαστικές ιδιότητες της μαστίχας και του μαστιχέλαιου. Παράγεται από 100% αγνά υλικά χωρίς χρωστικά και χημικά πρόσθετα. Στο σαπούνι αυτό έχει ενισχυθεί το χαρακτηριστικό, ευωδιαστό άρωμα της μαστίχας Χίου.

Πηγή: farmakoroios.blogspot.com

3.10 Άλειμμα Μελιού

Μοναδικό σε γεύση και ποιότητα μέλι ελάτης με άρωμα μαστίχας. Το μέλι ελάτης θεωρείται μία από τις καλύτερες και αρωματικότερες ποικιλίες μελιού. Είναι ιδιαίτερα παχύρευστο και λόγω της υψηλής συγκέντρωσής του σε ιχνοστοιχεία διαθέτει υψηλή θρεπτική και βιολογική αξία. Η μαστίχα Χίου είναι γνωστή για την αντιμικροβιακή, αντιφλεγμονώδη και αντιοξειδωτική δράση και δρα ευεργετικά στην υγιεινή του πεπτικού συστήματος. Το άλειμμα μελιού με μαστίχα αποτελεί τον ιδανικό συνδυασμό δύο φυσικών προϊόντων που προάγουν την υγεία και συμπληρώνει ιδανικά μια υγιεινή και ισορροπημένη διατροφή.

Πηγή: farmakoroios.blogspot.com

3.11 ELMA Plus (τσίγλα σε ταμπλέτες με 15% Μαστίχα Χίου)

Αποτελεί τη νέα τσίγλα της Ένωσης Μαστιχοπαραγωγών Χίου σε μορφή ταμπλέτας. Παράγεται με μία νέα πρωτοποριακή τεχνική που περιλαμβάνει την απλή συμπίεση των συστατικών σε μορφή ταμπλέτας. Με τη μέθοδο αυτή αποφεύγονται οι θερμικές ή άλλες καταπονήσεις στις οποίες υποβάλλονται οι περισσότερες τσίγλες του εμπορίου. Διαφυλάσσονται έτσι στον μέγιστο βαθμό η φυσικότητα και οι ιδιότητες της μαστίχας Χίου, και μεταφέρονται με ασφάλεια στον καταναλωτή οι ευεργετικές της δράσεις. Η ELMA plus με το ενισχυμένο ποσοστό μαστίχας Χίου, σε αντίθεση με κοινές τσίγλες, συνεισφέρει στην καταπραϊντική αντιμετώπιση της ξηροστομίας, καθώς και λόγω της ιδιαίτερης γεύσης και σχετικής σκληρότητας προκαλεί μεγαλύτερη έκκριση σάλιου, με αποτέλεσμα αίσθηση φρεσκάδας και καθαρότητας. Φτιάχεται με αγνά και φυσικά υλικά και ως εκ τούτου η γεύση, η εμφάνιση αλλά και η αίσθηση στο στόμα πιθανόν να διαφέρουν. Πηγή: farmakopoiros.blogspot.com

3.12 Ο ρόλος της μαστίχας Χίου στην υγεία

Οι πρώτες αναφορές γύρω από το μαστιχόδενδρο και τη μαστίχα Χίου εντοπίζονται στην αρχαιότητα και ουσιαστικά προέρχονται από τον Ηρόδοτο (484-420 π.Χ.), ο οποίος αναφέρει χαρακτηριστικά ότι στην αρχαία Ελλάδα μασούσαν το αποξηραμένο ρητινώδες υγρό που ρέει από το φλοιό του μαστιχόδενδρου. Σε ιατρικά κείμενα της ύστερης αρχαιότητας συναντάται πληθώρα ιατρικών συνταγών, με κύριο συστατικό τη μαστίχα, την οποία θεωρούσαν ευεργετική για την ανθρώπινη υγεία και της απέδιδαν πολλές ιδιότητες. Συνήθως τη χρησιμοποιούσαν σε συνδυασμό με άλλα φυσικά υλικά για τη θεραπεία πλήθους ασθενειών. Πράγματι, λόγω της ισχυρής αντιφλεγμονώδους δράσης του ελεανολικού και ολεανολικού οξέος (3-οξοτριτερπένιο), η μαστίχα δρα επουλωτικά λύοντας τις φλεγμονές συγκεκριμένων οργάνων ξεκινώντας από περιοδοντίτιδες, οισοφαγίτιδες, γαστρίτιδες, δωδεκαδακτυλικό έλκος μέχρι τις κολίτιδες και τις αιμορροΐδες. Επίσης αποτρέπει τη στασιμότητα στις περιοχές αυτές εμποδίζοντας την εμφάνιση συμπτωμάτων όπως δυσπεψία ή τυμπανισμό. Επιπρόσθετα, η πέψη διευκολύνεται από την αντανεκλαστική έκκριση σιέλου και γαστρικού υγρού κατά το μάσημα της μαστίχας. Είναι γεγονός πως η μαστίχα χρησιμοποιείται ακόμα και σήμερα για την

αποσκληρύρυνση όγκων στον πρωκτό, στο στήθος, στο ήπαρ, στις παρωτίδες, στη σπλήνα, στο στομάχι, στο έντερο και στον οισοφάγο, ακόμα και για διάρροιες των παιδιών. Επιπρόσθετα, θεωρείται αναλγητικό, αντιβηχικό, στυπτικό, ερυθροποιητικό, διουρητικό, αποχρεμπτικό και αιμοστατικό. Η μαστίχα αναφέρεται ως το παραδοσιακό αντίδοτο έναντι αποστημάτων, ακμής, καρκίνου, έλκους και καρκινωμάτων, κακοήθους φλύκταινας, κονδυλώματος, ατονίας, ουλίτιδας, δυσσομίας του στόματος, λευκόρροιας, μαστίτιδας, φυμάτων και αθηροσκληρώσης. Πρόσφατες μελέτες ιατρών του πανεπιστημίου του Νότινχαμ αναφέρουν ότι ακόμα και σε ελάχιστες δόσεις (1 mg/ημέρα για 2 εβδομάδες), η μαστίχα μπορεί να θεραπεύσει το πεπτικό έλκος για το οποίο ευθύνεται το βακτήριο *Helicobacter Pylori*, λόγω της αντιμικροβιακής της δράσης, ενώ σημαντική είναι και η επίδρασή της στη λειτουργία του ήπατος, καθώς ενεργοποιεί την αποτοξινωτική του δραστηριότητα. Κατ' αυτόν τον τρόπο, απορροφάται η χοληστερόλη, της οποίας η συγκέντρωση στο αίμα μειώνεται, με συνέπεια την ελάττωση του κινδύνου καρδιαγγειακών παθήσεων. Ακόμα, αναφέρονται και διουρητικές ιδιότητες, ενώ σημαντική είναι και η αναστολή της σύνθεσης λευκοτριενίων από τη δράση της μαστίχας. Άλλη σύγχρονη επιστημονική έρευνα που οδήγησε στην απομόνωση και ταυτοποίηση του ουρσολικού και ολεανολικού οξέος, αποκάλυψε και επιβεβαίωσε ότι πολλές από τις φαρμακευτικές δράσεις της μαστίχας, όπως η αντικαρκινική, ηπατοπροστατευτική, αντιφλεγμονώδης, αντιελκώδης, αντιμικροβιακή (έναντι πλήθους παθογόνων μικροοργανισμών όπως σταφυλόκοκκων και σαλμονέλας), αντι-υπερλιπιδαιμική και αντι-ική της δράση, μπορούν να αποδοθούν κυρίως στο ουρσολικό οξύ, αλλά και στο ισομερές του, ολεανολικό οξύ. Η δεύτερη πιο συνηθισμένη χρήση της μαστίχας συνδέεται με την υγεία της στοματικής κοιλότητας. Είναι κατάλληλη για την παρασκευή οδοντόκρεμας (*Epitoma* 2.26) και εκλύει την περιττή υγρασία του στόματος (*Αέτιος* 3.141). Μάλιστα, έχει αποδειχθεί πως η προσθήκη φυσικής μαστίχας Χίου σε οδοντόκρεμες, διαλύματα πλύσης και αποσμητικά στόματος οδηγεί στην ενίσχυση του ανοσοποιητικού συστήματος των ιστών μεταξύ των δοντιών και των ούλων, δρώντας έτσι ενάντια στο σχηματισμό πλάκας και άλλων περιοδοντικών παθήσεων. Ο μηχανισμός δράσης περιλαμβάνει την αντίδραση των συστατικών της μαστίχας με τους πολυμορφικούς πυρήνες των κυττάρων στην περιοχή της στοματικής κοιλότητας, προκαλώντας τη συσσώρευση λευκών αιμοσφαιρίων. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι η μαστίχα χρησιμοποιούνταν και για καλλωπισμό. Λειτουργούσε σαν αντηλιακό έναντι των εγκαυμάτων από την

έκθεση στον ήλιο (Ορειβάσιος, Ad Eustathium 6.53), ενώ αποτελούσε κύριο συστατικό στην παραγωγή σαπουνιού και κρέμας ομορφιάς (Αέτιος 8.14). Στη σύγχρονη κοσμετολογία, το μαστιχέλαιο, λόγω του ουρσολικού οξέος και του ισομερούς του, ολεανολικού οξέος, χρησιμοποιείται σε σκευάσματα που προορίζονται για την ενίσχυση της τριχοφυΐας και την προστασία από ερεθισμούς του τριχωτού της κεφαλής. Επιπλέον, οι εταιρείες καλλυντικών και αρωμάτων χρησιμοποιούν το μαστιχέλαιο, σαν αιθέριο έλαιο που είναι, στην παρασκευή αρωμάτων και κρεμών προσώπου, καθώς το ουρσολικό οξύ, μεταξύ των άλλων, αποκαθιστά τις δομές κολλαγόνου και την ελαστικότητα του δέρματος, μειώνοντας έτσι το χρόνο γήρανσής του. Ακόμα, η μαστίχα χρησιμοποιείται στη ζαχαροπλαστική ως πρόσθετη ύλη στην παρασκευή μεγάλου αριθμού γλυκών, ζαχαρωτών και αρωματικών αρτοσκευασμάτων, ενώ στη μαγειρική προσδίδει διακριτικό άρωμα στο κρέας, το τυρί ή και ως μπαχαρικό. Στην ποτοποιία, χρησιμεύει στην παρασκευή λικέρ και ούζου, καθώς με την προσθήκη μαστίχας το ποτό αποκτά το άρωμά της και περιορίζεται η βλαπτική δράση της αλκοόλης. Τέλος, η μαστίχα αποτελεί ιδανικό συντηρητικό τροφίμων, καθώς εμποδίζει την ανάπτυξη βλαβερών μικροοργανισμών σε αυτά, όπως *Salmonella enteritidis*, *Staphylococcus aureus*, *Pseudomonas fragi*, *Candida albicans* κ.α.. Η βιολογική δράση της μαστίχας Χίου έχει εκτιμηθεί σε έρευνες *in vitro* σχετικές με την ικανότητα αναστολής της οξείδωσης της LDL (κακή χοληστερόλη), όπου και παρουσιάζει τη μεγαλύτερη αντιοξειδωτική δράση σε σχέση με άλλες ρητίνες και κόμμεα, άρα και μεγαλύτερη προστασία του καρδιαγγειακού συστήματος. Η ρητίνη της μαστίχας Χίου περιέχει αξιόλογες ποσότητες διαφόρων πολυφαινόλων σε σχέση με άλλα φυσικά προϊόντα, που σε συνδυασμό με τα υπόλοιπα συστατικά της (π.χ. τριτερπενοειδή) αποκτά ευεργετικές για την υγεία ιδιότητες. Μεταξύ των ιδιοτήτων αυτών, σημαντικό ρόλο παίζει η γενικότερη αντιοξειδωτική της δράση.

Πηγή: www.iatronet.gr

3.13 Αντιοξειδωτική δράση

Προστασία της LDL (κακή χοληστερόλη) από οξείδωση που οδηγεί στη μείωση της αποτιθέμενης χοληστερόλης στους ιστούς και επακόλουθα στην ελάττωση του ρυθμού παραγωγής αθηρωματικής πλάκας, μειώνοντας έτσι τον κίνδυνο εμφάνισης καρδιοπαθειών αλλά και ορισμένων μορφών καρκίνου. Επιπλέον, οι πολυφαινόλες

παρουσιάζουν κι άλλες προστατευτικές-φυσιολογικές δράσεις, ευεργετικές για την υγεία, οι κυριότερες από τις οποίες συνοψίζονται ως εξής:

- Ø Μειώνουν τα επίπεδα σακχάρου και χοληστερόλης στο αίμα
- Ø Προστατεύουν τα επιθηλιακά κύτταρα του αναπνευστικού συστήματος
- Ø Αυξάνουν τα επίπεδα της HDL (καλή χοληστερόλη) και μειώνουν τα επίπεδα της LDL (κακή χοληστερόλη)
- Ø Εμφανίζουν αντικαρκινική δράση (στο παχύ έντερο, απόπτωση καρκινικών κυττάρων)
- Ø Αντιμικροβιακή και αντιβακτηριδιακή δράση
- Ø Αντιαλλεργικές ιδιότητες (παρεμπόδιση συσσώρευσης αιμοπεταλίων)

Συνοψίζοντας, είναι εμφανές πως η καθημερινή μάσηση μαστίχας Χίου, κυρίως στην ακατέργαστη μορφή της (κρύσταλλοι ή ‘δάκρυα’ μαστίχας) αλλά και με τη μορφή σκόνης, κουφέτων (τσίχλας) ή μαστιχέλαιου, πέραν της ωραίας φυσικής γεύσης και φρεσκάδας που αποδίδει, έχει σημαντικά αποτελέσματα στην προστασία και στη διατήρηση της υγείας, μέσω ποικίλων επιδράσεων στον οργανισμό. Τέλος, γίνεται αντιληπτό πως η μαστίχα Χίου αποτελεί προϊόν μοναδικό, τόσο για τις ιδιότητές της όσο και για την αποκλειστική προέλευσή της, καθώς το μαστιχόδενδρο ευδοκιμεί μόνο στο νησί της Χίου.

Πηγή: www.iatronet.gr

3.14 Αντιμικροβιακή δράση αιθέριου ελαίου

Σημαντική ερευνητική δραστηριότητα έχει πραγματοποιηθεί γύρω από την αντιμικροβιακή δράση του αιθέριου ελαίου της μαστίχας– μαστιχέλαιο. Στις μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί, διερευνάται ο περιορισμός του ρυθμού αύξησης αλλά και η θανάτωση μικροβίων, βακτηρίων και παθογόνων μικροοργανισμών, όταν στα υποστρώματα ανάπτυξης (θρεπτικά υλικά) έχει προστεθεί μαστιχέλαιο, το αιθέριο έλαιο της μαστίχας Χίου. Τα συμπεράσματα των μελετών, επιβεβαιώνουν τη σημαντική αντιμικροβιακή και αντιμυκητιακή δράση του μαστιχέλαιου, γεγονός που ενθαρρύνει την αξιοποίησή του, ως συστατικό φαρμακευτικών και άλλων σκευασμάτων προστασίας και περιποίησης.

Πηγή: www.gummastic.gr

3.15 Η Μαστίχα ως παράγοντας προστασίας από την αθηροσκλήρωση

Στις μέρες μας, είναι έντονο το επιστημονικό ενδιαφέρον για τα φυσικά αντιοξειδωτικά, ως παράγοντες προστασίας από την αθηροσκλήρωση,. Πρόκειται για ουσίες οι οποίες λόγω της σύνθεσης τους παρέχουν προστασία ενάντια στο σχηματισμό αθηρωματικών πλακών αποτρέποντας τον κίνδυνο αθηροσκλήρωσης και καρδιακών παθήσεων. Η παρουσία φαινολικών μορίων, τριτερπενικών ενώσεων, καθώς και φυτοστερολών στη μαστίχα της Χίου, είναι ιδιαίτερα σημαντική καθώς τα συστατικά αυτά δρουν ενάντια στην οξείδωση της λιποπρωτεΐνης χαμηλής πυκνότητας (Low Density Lipoprotein – LDL) και αυτό αποτελεί σημαντική ένδειξη για την εν δυνάμει αντιοξειδωτική δράση της. Η ερευνητική δραστηριότητα στο πεδίο αυτό βρίσκεται ακόμη σε πειραματικό στάδιο. Τα μέχρι τώρα πάντως δημοσιευμένα αποτελέσματα είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικά και συνιστούν πιθανή χρήση της μαστίχας ως φυσικό αντιοξειδωτικό. Πηγή: www.gummastic.gr

3.16 Η Μαστίχα Χίου στη στοματική υγιεινή και οδοντιατρική έρευνα

Σχετικές μελέτες, απέδειξαν, ότι η μάσηση της μαστίχας Χίου βοηθάει αποτελεσματικά στην εκγύμναση των ούλων, με όλες τις ευεργετικές συνέπειες για την υγεία των δοντιών. Παράλληλα, επιβεβαιώθηκε ότι η μαστίχα Χίου, σε αντίθεση με κοινές τσίκλες, λόγω της ιδιάζουσας γεύσης και της σχετικής σκληρότητας της, προκαλεί μεγαλύτερη διέγερση σίελου γεγονός που αυξάνει την αίσθησης φρεσκάδας και καθαρότητας στο στόμα, ενώ παράλληλα συντελεί στην καταπραϋντική αντιμετώπιση της ξηροστομίας, που παρουσιάζεται συχνά ειδικά στα άτομα τρίτης ηλικίας. Σε συνδυασμό με τα παραπάνω, έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές μελέτες και κλινικές έρευνες που αφορούν στη δράση της μαστίχας και της τσίκλας με μαστίχα Χίου, στον περιορισμό του σχηματισμού μικροβιακών πλακών, καθώς και στην αναστολή της βακτηριακής ανάπτυξης στην στοματική κοιλότητα.

Πηγή: www.gummastic.gr

3.17 Η Μαστίχα στην πρόληψη και θεραπεία παθήσεων του πεπτικού συστήματος

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα αποτελέσματα σύγχρονων επιστημονικών μελετών, που σχετίζονται με την θεραπευτική δράση της μαστίχας σε παθήσεις του πεπτικού συστήματος. Ήδη, από την αρχαιότητα ήταν γνωστό, ότι η μαστίχα της Χίου αποτελούσε δραστικό συστατικό για την ανακούφιση από πόνους του στομάχου π.χ. γαστρικές διαταραχές, προβλήματα δυσπεψίας, γαστραλγίες, καθώς και πεπτικά έλκη. Στη σύγχρονη εποχή, επιστημονικές, εργαστηριακές αλλά και κλινικές μελέτες έρχονται να επιβεβαιώσουν την παραπάνω σημαντική δράση της μαστίχας Χίου. Οι πρώτες ερευνητικές προσπάθειες πραγματοποιήθηκαν σε πανεπιστημιακά ιδρύματα και κλινικές του Αραβικού κόσμου, περιοχές που η χρήση της μαστίχας Χίου ήταν και είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη ακόμα και σε ιατροσόφια και συνταγές της πρακτικής ιατρικής. Πηγή: www.gummastic.gr

3.18 Η Μαστίχα σε έμπλαστρα τραυμάτων - αναπλαστικός παράγοντας της επιδερμίδας

Τα αποτελέσματα σχετικών δημοσιεύσεων αποκαλύπτουν, ότι η μαστίχα παρουσιάζει άριστες επουλωτικές και συγκολλητικές ιδιότητες, ενώ παράλληλα δεν προκαλεί ανεπιθύμητες παρενέργειες στο δέρμα (δερματίτιδα, δερματικός αποχρωματισμός κ.α.), όπως άλλα κοινά επουλωτικά. Η μοναδική αυτή φυσική ρητίνη χρησιμοποιείται ήδη πολύ συχνά ως συστατικό σε επιδέσμους, έμπλαστρα, επιθέματα και σε άλλα επουλωτικά μέσα, που εφαρμόζονται για την προστασία και επούλωση τραυμάτων ή μετεγχειρητικών τομών. Πηγή: www.gummastic.gr

3.19 Άρθρο: Οι θεραπευτικές ιδιότητες της μαστίχας Χίου.

Γράφει ο Κωνσταντίνος Ντάμπος, Δρ. Γαστρεντερολόγος, Σκυλίτσειο Γενικό Νοσοκομείο Χίου

Η μαστίχα φαίνεται να είναι ένα μοναδικό φυσικό προϊόν με θεραπευτικές ιδιότητες. Από την αρχαιότητα υπάρχουν αναφορές σε κείμενα γιατρών, όπως ο Διοσκουρίδης και ο Γαληνός, για την ανακούφιση συμπτωμάτων του πεπτικού συστήματος μετά από θεραπεία με μαστίχα. Οι αναφορές αυτές συνεχίζονται στους επόμενους αιώνες από Άραβες γιατρούς και φιλοσόφους καθώς και περιηγητές που επισκέφθηκαν τη Χίο κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Τα τελευταία χρόνια έγινε μια προσπάθεια επιστημονικής προσέγγισης των ισχυρισμών που είχαν διατυπωθεί για

τις θεραπευτικές ιδιότητες της μαστίχας στο πεπτικό. Τη δεκαετία του '90 έγιναν μελέτες για τη δράση της μαστίχας πάνω στο ελικοβακτηρίδιο

του πυλωρού. Ενώ τα αποτελέσματα στο εργαστήριο ήταν άκρως ενθαρρυντικά και έδειξαν ότι η μαστίχα σκοτώνει το ελικοβακτηρίδιο, τα αποτελέσματα των κλινικών μελετών δεν ήταν τα αναμενόμενα. Τα τελευταία τρία χρόνια το τμήμα έρευνας της Ένωσης Μαστιχοπαραγωγών Χίου και το Γαστρεντερολογικό τμήμα του Σκυλίτσειου Νοσοκομείου της Χίου συνεργάστηκαν στη σχεδίαση ερευνών που απαντούν ορισμένα από τα ερωτήματα για τη δράση της μαστίχας στο ανώτερο πεπτικό σύστημα. Εκτελέστηκε μια πιλοτική μελέτη όπου εξετάστηκε αν η θεραπεία με μαστίχα έχει επίδραση στο ελικοβακτηρίδιο του πυλωρού. Δώδεκα ασθενείς έλαβαν καθημερινά και για 14 μέρες ένα γραμμάριο μαστίχα για την εκρίζωση του ελικοβακτηριδίου του πυλωρού. Άλλοι δώδεκα ασθενείς έλαβαν την ίδια ποσότητα μαστίχας μαζί με ραμπεπραζόλη, έναν αναστολέα της αντλίας πρωτονίων. Τέσσερις ασθενείς που έλαβαν μόνο μαστίχα, επέτυχαν εκρίζωση του ελικοβακτηριδίου, ενώ κανείς από αυτούς που έλαβαν το συνδυασμό δεν εκρίζωσε το μικρόβιο. Τα αποτελέσματα αυτά είναι ενθαρρυντικά καθώς επιβεβαιώνουν τη δράση της μαστίχας. Έρευνα με μεγαλύτερη δόση μαστίχας είναι σε εξέλιξη. Επίσης εκτελέστηκε μια μεγαλύτερη μελέτη όπου εξετάστηκε η επίδραση της μαστίχας σε ασθενείς με δυσπεπτικά ενοχλήματα. Αυτή ήταν μια τυχαιοποιημένη διπλή τυφλή μελέτη. Πενήντα τέσσερις ασθενείς έπαιρναν ένα γραμμάριο μαστίχας επί τρεις εβδομάδες ενώ ο ίδιος αριθμός ασθενών έπαιρνε εικονικό φάρμακο (placebo). Τα αποτελέσματα υπήρξαν εντυπωσιακά. Εβδομήντα πέντε τοις εκατό των ασθενών που έλαβαν μαστίχα είχαν σημαντική ύφεση των συμπτωμάτων, ενώ μόνο 41% των

ασθενών που έλαβαν εικονικό φάρμακο είχαν ύφεση των συμπτωμάτων. Η διαφορά υπέρ της μαστίχας ήταν στατιστικά σημαντική. Βρέθηκε ότι συμπτώματα, όπως ο πόνος στο στομάχι και ο οπισθοστερνικός καύσος (γαστροοισοφαγική παλινδρόμηση) βελτιώθηκαν σημαντικά. Με αυτά τα δεδομένα γίνεται φανερό ότι η χρήση της μαστίχας στη δυσπεψία μπορεί να αποτελέσει τον ακρογωνιαίο λίθο της θεραπείας των δυσπεπτικών ενοχλημάτων τον 21ο αιώνα.

ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ - 03/07/2007

4. Ανθρωπογενείς Πόροι

4.1 Μυθολογία

Οι πρώτοι οικιστές του νησιού σύμφωνα με τη μυθολογία, ήταν Κρήτες. Αυτοί, με αρχηγό τον Οينوπίωνα γιο του Διονύσου και της Αριάδνης και εγγονό του Μίνωα, εγκαταστάθηκαν στη Χίο γύρω στο 1500 π.Χ. Ο Οينوπίωνας ήταν αυτός που εισήγαγε στο νησί την καλλιέργεια του αμπελιού αλλά και την οινοποιία και το εμπόριο. Με τον Οينوπίωνα συνδέεται και ο Ωρίωνας, ένας κυνηγός και σύντροφος της θεάς Άρτεμης. Σε μια περιπλάνησή του στη Χίο ερωτεύθηκε την κόρη του Οينوπίωνα, Μυρώπη και ζήτησε να την παντρευτεί. Ο βασιλιάς όμως ήταν ενάντια σε αυτό το γάμο, και κυνήγησε τον Ωρίωνα. Μετά από μια σειρά περιπετειών ο Ωρίωνας έγινε αστερισμός μετά από επιθυμία της Άρτεμης. Μία άλλη παράδοση αναφέρει ότι πρώτοι κατοίκησαν στο νησί οι Πελασγοί, που άφησαν πίσω τους και διάφορα τοπωνύμια. Η μυθολογία διαφωνεί και για την προέλευση της ονομασίας του νησιού. Η Χίος λοιπόν, πήρε το όνομά της είτε από τη νύμφη Χιόνα, κόρη του Οينوπίωνα, είτε από το πολύ χιόνι που έπεσε όταν γεννήθηκε ο γιος του Ποσειδώνα, Χίος. Άλλη άποψη υποστηρίζει ότι το όνομα έδωσαν οι Φοίνικες, διότι Χίος στα συριακά σημαίνει «μαστίχα». Το νησί κατά καιρούς πήρε και άλλα ονόματα: Πιτυούσα, λόγω των πυκνών δασών της, Οφιούσα για τα πολλά της φίδια, Αιθάλη και Μαυρονήσι λόγω του μαύρου ηφαιστειογενούς της εδάφους, Μάκρις, για το επίμηκες του σχήματός της.

Πηγή: www.chios-echo.gr

4.2 Άποικοι του νησιού

Αναφέρεται, ότι οι πρώτοι άποικοι του νησιού ήταν οι Άβαντες από την Εύβοια. Βασιλιάς τους μάλλον ήταν κάποιος Αμφίκλος ή Αμφιάλος, που έφτασε στο νησί μετά από χρησμό που του δόθηκε από το μαντείο των Δελφών. Το νησί ενδέχεται να κατακτήθηκε και από τους προέλληνες Λέλεγες, οι οποίοι εκδιώχθηκαν αργότερα από το βασιλιά των Ιώνων, Έκτορα. Στη συνέχεια, γύρω στα 1100 π.Χ., στη Χίο εγκαταστάθηκαν Ίωνες από τη Θεσσαλία, τη Βοιωτία και ίσως την Αττική και την Ανατολική Πελοπόννησο. Τότε ιδρύθηκε και η Ιωνική Δωδεκάπολη, μέλος της οποίας ήταν η Χίος. Οι Ίωνες εξαπλώθηκαν σε ολόκληρο το νησί, από τα Καρδάμυλα ως το Λευκόνιο και τα Φανά. Το πολίτευμα της εποχής ήταν η βασιλεία, και από τους πιο γνωστούς βασιλείς αναφέρονται οι Έκτορας και Ίπποκλος.

Πηγή: www.chios-echo.gr

4.3 Ο 8ος αιώνας

Η Χίος διεκδικεί, ίσως με τη μεγαλύτερη εγκυρότητα, την αναγνώρισή της ως τόπου καταγωγής του Ομήρου μεταξύ επτά πόλεων της αρχαιότητας. Στο εκτενές ιστορικό του Ψευδοηρόδοτου, τα σωζόμενα τοπωνύμια «Δασκαλόπετρα» στο Βροντάδο, «του Δασκάλου οι Ελιές» στο Πιτύος αλλά και η Βολισσός συνδέονται άμεσα με την παράδοση αυτή. Ανεξάρτητα από όλα αυτά ο Όμηρος δείχνει να επηρεάζει άμεσα τη σύγχρονη ζωή της Χίου από σειρά δραστηριοτήτων που συνδέονται με την παράδοση της παρουσίας του σ' αυτή. Η Χίος κατά τον 8^ο αι. είναι και μεγάλη ναυτική δύναμη, εμπορεύεται τη μαστίχα και τον αριούσιο οίνο, που είναι από τα πιο φημισμένα κρασιά της εποχής. Μέσα στους χιώτικους αμφορείς, ο αριούσιος ταξιδεύει με τα κωπήλατα πλοία των χρόνων αυτών σε όλη τη Μεσόγειο. Εκείνη την εποχή ιδρύεται στη νότια Χίο ο χαρακτηριστικός οικισμός του Εμπορείου, που δίνει πλούσια στοιχεία για την οικιστική της εποχής.

Πηγή: www.chios-echo.gr

4.4 Η Χίος στον 7ο και 6ο π.Χ. αιώνα

Τον 7^ο αι. η Χίος αποτελεί ήδη πόλη-κράτος και διαθέτοντας μεγάλη ναυτική δύναμη, έχει ιδρύσει εμπορικούς σταθμούς στη Ναύκρατη της Αιγύπτου και στη Μαρώνεια της Θράκης. Είναι μάλιστα το μεγαλύτερο σκλαβοπάζαρο μετά τη Δήλο

Ταυτόχρονα, είναι από τις πρώτες πόλεις της εποχής που κόβει δικό της νόμισμα. Παράλληλα αναπτύσσεται και στα γράμματα και τις τέχνες. Πατρίδα κατά την επικρατέστερη άποψη του Ομήρου, δημιουργεί μια νέα γενιά ραψωδών, που θεωρούνται μαθητές του μεγάλου επικού ποιητή. Έναν αιώνα αργότερα, δημιουργείται και σχολή γλυπτικής από τον Μάλα ή Μέλα, στην οποία θητεύουν οι Μικκιάδης, Αρχέρμος, Βούπαλος, Γλαύκος και Αθήνις. Στους Χίους γλύπτες συγκαταλέγονται και οι Δεξάμενος και Λυσίας. Κατά τον 6^ο αι. η Χίος είναι μια από τις μεγαλύτερες πόλεις, με πληθυσμό που φτάνει τους 60.000-80.000 κατοίκους, χωρίς σε αυτούς να υπολογίζονται οι δούλοι. Κατά τους δύο επόμενους αιώνες ο αριθμός σχεδόν διπλασιάζεται. Γύρω στο 600 π.Χ. θεσπίζεται η Μεγάλη Ρήτρα η οποία αποτελεί το καταστατικό του χιακού πολιτεύματος, που ήταν η πρώτη ίσως δημοκρατία του κόσμου. Μάλιστα λέγεται ότι ο Σόλων επισκέφτηκε τη Χίο για να ενημερωθεί για τους πολιτειακούς της θεσμούς, πριν διαμορφώσει την αθηναϊκή δημοκρατία. Παρόλα αυτά, οι δούλοι στη Χίο είναι πολλοί και σύμφωνα με το μύθο ή ίσως και την ιστορία, εξεγείρονται. Η επανάσταση τοποθετείται μετά το 600 π.Χ. και λέγεται ότι οργανώθηκε από το Δρίμακο, δούλο που αγοράστηκε από έναν πλούσιο Χιώτη από τη Δήλο. Οι επαναστατημένοι δούλοι διέφυγαν στα βουνά και συγκεκριμένα στο Αίπος, όπου βρέθηκαν αγροτοποιμενικές εγκαταστάσεις.

Πηγή: www.chios-echo.gr

4.5 Η Χίος τον 5ο και 4ο π.Χ. αιώνα

Οι Πέρσες κατά την προσπάθειά τους να επεκταθούν προς τα δυτικά, εγκαθιστούν τυράννους σε όλες τις ιωνικές πόλεις. Στη Χίο τύραννος είναι ο Στράπις. Όταν ξεσπά η Ιωνική επανάσταση το 499 π.Χ., η Χίος συμμετέχει ενεργά βοηθώντας με

πολλά πλοία. Ταυτόχρονα εκδιώκει τον τύραννο Στράπι. Οι Πέρσες προκαλούν πολλές ζημιές στο νησί καταστρέφοντας ιερά και καλλιέργειες. Το 478 π.Χ. η Χίος εντάσσεται στην αθηναϊκή συμμαχία, όπου και παραμένει ως το 412 π.Χ. Κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο, το νησί πέφτει θύμα της διαμάχης Αθηναίων-Σπαρτιατών υποφέροντας από πολιτική αστάθεια. Οι Σπαρτιάτες αποβιβάζονται στο Δελφίνιο των Καρδαμύλων και διώχνουν τους συμμάχους των Χίων, τους Αθηναίους. Αργότερα οι Αθηναίοι επιστρέφουν και καταστρέφουν τα γύρω χωριά. Οι κάτοικοι καταφεύγουν στο Ναγό και τα Κοίλα. Με τη λήξη του Πελοποννησιακού πολέμου, οι Σπαρτιάτες επιστρέφουν και εγκαθιστούν δέκα τυράννους στο νησί. Μετά την Ανταλκίδειο Ειρήνη το 377 η Χίος εντάσσεται στη β' Αθηναϊκή Συμμαχία. Πηγή: www.chios-echo.gr

4.6 Η Χίος και ο Μ. Αλέξανδρος

Όταν ο Μακεδόνας βασιλιάς Φίλιππος ξεκινά εκστρατεία εναντίον των Περσών, οι Χιώτες τάσσονται υπέρ των τελευταίων. Αργότερα, ο Μέγας Αλέξανδρος απελευθερώνει τη Χίο από τους Πέρσες και τους υποχρεώνει να δεχτούν την εγκατάσταση μακεδονικής φρουράς στο νησί. Στο

Αρχαιολογικό Μουσείο της Χίου, σώζονται δύο από τις επιστολές που έστειλε ο Αλέξανδρος στους Χιώτες, στη μία, μεταξύ άλλων, τους ζητά να επιστρέψουν στο δημοκρατικό πολίτευμα και να ορίσουν νέους νόμους. Πηγή: www.chios-echo.gr

4.7 Η Ρωμαϊκή Εποχή στη Χίο

Το 2^ο αι. π.Χ., κατά το Β' Μακεδονικό Πόλεμο, η Χίος συντάσσεται στο πλευρό των Ρωμαίων, και εναντιώνεται στους Μακεδόνες. Οι σύμμαχοι Ρωμαίοι την κηρύσσουν ελεύθερη και της παραχωρούν προνόμια. Η Χίος παρέμεινε αυτόνομη ως το 70 π.Χ., οπότε και εντάχθηκε στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, αποτελώντας τμήμα της Επαρχίας των νήσων του Αιγαίου. Πηγή: www.chios-echo.gr

4.8 Η βυζαντινή Χίος

Η παλαιοχριστιανική περίοδος στο νησί είναι μια εποχή για την οποία τα στοιχεία είναι περιορισμένα. Οι αναφορές σε μάρτυρες-αγίους, επισκόπους ή μνημεία του νησιού είναι ελάχιστες. Η παράδοση αναφέρει ότι ο Απόστολος Παύλος έμεινε στη Χίο για μια μέρα κατά την επιστροφή από την τρίτη περιοδεία του. Στο νησί επίσης, μαρτύρησε ο Άγιος Ισίδωρος κατά την περίοδο των διωγμών του Δεκίου, τα θεμέλια της βασιλικής που είναι αφιερωμένη σ' αυτόν σώζονται στην πόλη. Κατά τη διάρκεια του 7^{ου} αι. Άραβες πειρατές λυμαίνονται τα παράλια του νησιού, καταστρέφοντας τους οικισμούς και τρομοκρατώντας τους κατοίκους. Η Χίος αναπτύσσεται μετά τον 9^ο αι. και ιδιαίτερα τον 11^ο αι., εποχή του βυζαντινού αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Θ' Μονομάχου. Ο ίδιος οικοδομεί και τη Νέα Μονή η οποία διαδραματίζει αποφασιστικό ρόλο στη θρησκευτική και πολιτιστική ζωή του νησιού. Στο πρότυπό της θα χτιστούν αργότερα και άλλες εκκλησίες, όπως οι Άγιοι Απόστολοι και η Παναγία η Κρήνα. Από αυτή την εποχή και μετά ολόκληρη η Χίος οργανώνεται σε ένα αμυντικό δίκτυο αποτελούμενο από φρούρια, βίγλες και οχυρά χωριά. Το νησί οργανώνεται ενάντια στους πειρατές που εποφθαλμιούν ότι πιο πολύτιμο υπάρχει, τη μαστίχα. Η ακμή της Χίου κατά την περίοδο αυτή φθάνει στο υψηλότερο σημείο της, όταν για μία περίοδο γίνεται και πρωτεύουσα του ναυτικού θέματος του Αιγαίου. Η βυζαντινή παρουσία στο νησί είναι ιδιαίτερα εκτεταμένη και με εξέχοντα σωζόμενα κατάλοιπα που δίκαια την αναγορεύουν ως το βυζαντινό νησί του Αιγαίου. Πηγή: www.chios-echo.gr

4.9 Η γενουατική παρουσία στη Χίο

Το 1307, ο αυτοκράτορας του Βυζαντίου Ανδρόνικος Παλαιολόγος παραχωρεί με συμφωνία τη Χίο στο Γενουάτη Benedetto Zaccaria ο οποίος αναδιοργανώνει το νησί. Ο Zaccaria δεν τηρεί τους όρους της συμφωνίας και οι Βυζαντινοί

ανακαταλαμβάνουν τη Χίο (*Χαροκόπος, 1961*). Το 1346, οι Γενοβέζοι αποκτούν για άλλη μια φορά το νησί με νέα συμφωνία, ταυτόχρονα ιδρύουν μια εμπορική εταιρία, τη Μαόνα, που εκμεταλλεύεται εμπορικά τη Χίο και ιδιαίτερα τις καλλιέργειες μαστίχας. Τα μέλη της προέρχονται κυρίως από την οικογένεια Ιουστινιάνι, οι οποίοι εισαγάγουν την καλλιέργεια των εσπεριδοειδών και τη βιομηχανία της επεξεργασίας του μεταξιού. Η αυστηρότητα των γενουατών γεννά μίσος στους κατοίκους που κάνουν απόπειρες να τους εκδιώξουν από το νησί. Στην πραγματικότητα όμως η Χίος ζει σε μέρες ευημερίας με ένα υψηλό επίπεδο διαβίωσης και πολιτισμού. Κατά τη γενουατοκρατία χτίζονται και τα περίφημα Καστροχώρια της νότιας Χίου μεταξύ των οποίων το Πυργί, τα Μεστά και οι Ολύμποι. Οι Γενουάτες παραμένουν πάντα πιστοί στους Βυζαντινούς και τους βοηθούν με 300 Χιώτες κατά την ύστατη υπεράσπιση της Κωνσταντινούπολης, το 1453. Η Χίος συνεχίζει να ανήκει στους Γενουάτες και μάλιστα δέχεται επίσκεψη από το Χριστόφορο Κολόμβο, στα 1474. Ο μεγάλος θαλασσοπόρος θαύμασε ιδιαίτερα το νησί, ήρθε σε επαφή με την καλλιέργεια της μαστίχας και παρέμεινε για αρκετό διάστημα, αναζητώντας ενδεχομένως πληροφορίες για τη ναυσιπλοΐα.

4.10 Οι Ενετοί στη Χίο

Στα τέλη του 17^{ου} αι. ο ναύαρχος του βενετσιάνικου στόλου Αντόνιο Ζένο, καταλαμβάνει το νησί. Η παρουσία των Ενετών στη Χίο διαρκεί πεντέμισι μήνες και αποτελεί την ύστατη προσπάθειά τους να εδραιωθούν στην περιοχή του Αιγαίου και να αποκτήσουν βάση στην Ανατολική Μεσόγειο (*Argentis, 1958*). Κατά τη μικρή παραμονή τους ενίσχυσαν το Κάστρο της πόλης της Χίου, επισκευάζοντας την Κεντρική Πύλη και προσθέτοντας τον ΒΑ προμαχώνα που πήρε το όνομα του ναυάρχου τους.

4.11 Η τουρκική κατοχή στη Χίο

Το 1566, η Χίος παραδίνεται χωρίς αντίσταση στους Τούρκους, που με αρχηγό τον Πιαλή Πασά και δύναμη 120 πλοίων φτάνουν

στο νησί. Οι κάτοικοι δυσαρεστημένοι με τους Γενουάτες, πιστεύουν ότι η διακυβέρνηση των Οθωμανών θα είναι ηπιότερη. Πράγματι, το νησί ευημερεί και γνωρίζει υψηλή ποιότητα ζωής. Ο σουλτάνος παραχωρεί προνόμια στο νησί, που απολαμβάνει την εύνοιά του κυρίως λόγω της μαστίχας. Το 18^ο αι. οι κάτοικοι υπερβαίνουν τις 100.000 και το 1792 ιδρύεται η Σχολή της Χίου η οποία διαθέτει βιβλιοθήκη και τυπογραφείο. Κατά την περίοδο αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική η συμμετοχή της Χίου στις διεργασίες του Ελληνικού Διαφωτισμού. Οι Χιώτες Ευστράτιος Αργέντης και Αντώνιος Κορωνιός θυσιάζονται στο πλευρό του Ρήγα Φεραίου, υπέρ της Ελληνικής Επανάστασης, το 1798. Η Χίος συμμετέχει ενεργά και στη Φιλική Εταιρεία που ιδρύεται το 1814. Σταδιακά μούνται πολλοί Χιώτες ανάμεσά τους ο Κωνσταντίνος Αυγερινός, ο Δημήτριος Βρατσάνος και ο Νικόλαος Αποστόλης. Παράλληλα ενισχύονται και αναπτύσσονται οι διαχρονικές εμπορικές σχέσεις της Χίου με τα Μικρασιατικά παράλια και ιδιαίτερα τη Σμύρνη. Στην πόλη της Χίου κατά το 18^ο αι. κατοικούν, σχεδόν αποκλειστικά στο Κάστρο περίπου 200 οικογένειες Εβραίων. Η συνοικία τους λέγεται Giudecca ή Ghetto. Η τουρκική εξουσία είναι ανεκτική προς αυτούς και μάλιστα αρκετοί ακμάζουν οικονομικά, έχοντας μερίδιο και στην παραγωγή της μαστίχας. Παρά την ανοδική πορεία του νησιού, ξεκινά μια προσπάθεια αποτίναξης του τουρκικού ζυγού, όχι όμως με την πλήρη ομοφωνία του νησιού. Οι Σαμιώτες αποβιβάζονται στο νησί με αρχηγό το Λυκούργο Λογοθέτη και με τη βοήθεια του Χιώτη Αντώνη Μπουρνιά κηρύττουν την επανάσταση. Οι Τούρκοι αντιδρούν άμεσα και λεηλατούν το νησί για 5 ημέρες Η Σφαγή της Χίου, το Πάσχα του 1822, γίνεται το μελανότερο σημείο της ιστορίας της. Η σφαγή παίρνει τεράστια έκταση καθώς δεν συναντά καμία αντίσταση. Βασική αιτία ο αφοπλισμός των κατοίκων που είχε προηγηθεί με πρωτοβουλία των προεστών του νησιού. Αυτή είναι και η πρώτη σφαγή που ολοκληρώνεται όταν οι Τούρκοι κρεμούν 63 προύχοντες στην κεντρική πλατεία του νησιού, για παραδειγματισμό. Ο Κωνσταντίνος Κανάρης, τον Ιούνιο του 1822, ζητά εκδίκηση για τη Σφαγή. Στο λιμάνι είναι δεμένη η ναυαρχίδα του Καρά Αλή και οι επιβάτες γιορτάζουν το Μπαϊράμι. Ο Κανάρης πυρπολεί την τουρκική ναυαρχίδα σκοτώνοντας πάνω από 2.000 επιβάτες, πλήρωμα και προσκεκλημένους αξιωματικούς. Ανάμεσα σε αυτούς είναι και ο Καρά Αλής (Γιατράκου, 1986). Οι Τούρκοι μετά το γεγονός, απαντούν με νέα επίθεση, απόλυτη και ολοκληρωτική. Λέγεται ότι το νησί μετατράπηκε σε απέραντο σφαγείο. Το μέγεθος της οδύνης και της καταστροφής συγκλονίζει την Ευρώπη και αποτυπώνεται χαρακτηριστικά στον πίνακα του Eugene Delacroix «Η

Σφαγή της Χίου» και στο ποίημα του Victor Hugo «Το Ελληνόπαιδο». Περίπου 25.000 άνθρωποι χάθηκαν, ενώ 65.000-80.000 πωλήθηκαν ως δούλοι. Κάποιοι Χιώτες πρόλαβαν να διασκορπιστούν στα γειτονικά νησιά, ενώ λιγοστοί ήταν αυτοί που παρέμειναν στη Χίο. Η βαρβαρότητα των Τούρκων έχει πολλά θύματα και στο Μελανιός της βόρειας Χίου όπου οι Χιώτες κατασφαγιάζονται. Πολλές εκκλησιές, όπως ο Άγιος Μηνάς, που είχαν γίνει άσυλα των χριστιανών, καταπατούνται και γίνονται τόποι μαρτυρικής εκτέλεσης των Χιωτών. Άλλη μια μαύρη σελίδα για την ιστορία της Χίου γράφεται στη Μαύρη Ράχη των Ψαρών. Η πόλη πέφτει στα χέρια των Τούρκων το 1824. Οι κάτοικοι αποφασισμένοι να πολεμήσουν και να μην παραδοθούν, διαφεύγουν στο μικρό φρούριο που βρισκόταν στη θέση Παλαιόκαστρο, στη σημερινή Μαύρη Ράχη. Οι Τούρκοι καταφθάνουν και η επιχείρηση λήγει με την ηρωική ανατίναξη της πυριτιδαποθήκης της περιοχής. Μετά τη Σφαγή της Χίου, οι κάτοικοι που σώζονται καταφεύγουν σε νέους και ασφαλέστερους τόπους ενώ στην Ερμούπολη της Σύρου ιδρύεται μία από τις σημαντικότερες χιώτικες αποικίες.

4.12 Ο σεισμός του 1881

Στις 22 Μαρτίου του 1881 μια νέα καταστροφή χτυπά το νησί της Χίου. Ένας σεισμός μεγέθους 6,3 της κλίμακας Ρίχτερ ισοπεδώνει το νησί, δίνοντας του το τελειωτικό χτύπημα. Τα θύματα φτάνουν τις 4.859 με νεκρούς τις 3.500 από αυτούς. Η πόλη της Χίου ισοπεδώνεται όπως και πολλά χωριά στη νότια Χίο. Τα χωριά Μεστά, Πυργί,

Ολύμποι και Καλαμωτή δέχτηκαν ελάχιστα πλήγματα, αντίθετα τα νοτιοανατολικά χωριά σχεδόν αφανίστηκαν. Η βόρεια Χίος μέτρησε ελάχιστες ζημιές, πολλά κτίσματα καταστράφηκαν, ανάμεσα τους και η Νέα Μονή, που χάνει τον τρούλο της. Ημεγάλη καταστροφή προξένησε το ευρωπαϊκό ενδιαφέρον. Ο γαλλικός στόλος κατέπλευσε άμεσα στο νησί και πρόσφερε τις πρώτες βοήθειες στους κατοίκους. Στην πλατεία Βουνακίου στήθηκαν σκηνές και πρόχειρα νοσοκομεία για την περίθαλψη των τραυματιών. Τρόφιμα και κάθε είδους ανθρωπιστική βοήθεια έφθαναν από τις ευρωπαϊκές πόλεις αλλά ακόμη και η μεταφορά τους ήταν δύσκολη, αφού το οδικό δίκτυο της Χίου ήταν και αυτό κατεστραμμένο.

Πηγή: www.chios-echo.gr

4.13 Νεότερη Χίος

Λίγα χρόνια μετά το μεγάλο σεισμό, η Χίος συμμετέχει και αυτή στο πρώτο κύμα της μετανάστευσης του ελληνισμού στις αρχές του 1900 με βασική κατεύθυνση τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, όπου δημιουργείται ο πρώτος πυρήνας της Χιακής Διασποράς. Με το ξέσπασμα του Α' Βαλκανικού πολέμου ακολουθεί και η απελευθέρωση της Χίου. Ο Στόλος του Αιγαίου με επικεφαλής το θωρηκτό Αβέρωφ, τον Παύλο Κουντουριώτη και μια σειρά από πλοία, ανάμεσά τους τα «Μακεδονία», «Εσπερία» και «Σαπφώ», φτάνει στο λιμάνι της Χίου στις 11 Νοεμβρίου 1912 (Μακρινδάκης, 2006). Ξεκινά μια σειρά από διαπραγματεύσεις με τον Τούρκο Ζιχνή Μπέη, ο οποίος αρνείται να παραδώσει το νησί, έτσι ο στόλος αποφασίζει απόβαση, που γίνεται στην περιοχή του Κονταριού. Στη μάχη αυτή σκοτώνεται πρώτος ο Εμμανουήλ Ποθητός. Οι Τούρκοι σταδιακά υποχωρούν και ο ελληνικός στρατός προελαύνει στο εσωτερικό του νησιού. Η καθοριστική μάχη δίνεται στο οροπέδιο του Αίπους, όπου οι Έλληνες πολεμούν με πάνω από 2.000 Τούρκους που έχουν καταφύγει εκεί. Τελικά στις 20 Δεκεμβρίου, ο τουρκικός στρατός παραδίδεται και επτά μέρες μετά αναχωρούν και οι απελευθερωτές του στόλου. Μετά την προσάρτησή της στην Ελλάδα, η Χίος αγωνίζεται να ακολουθήσει τη γενική πορεία του κράτους. Στον Πρώτο Διωγμό το 1914, δέχεται κύμα προσφύγων από τη Μικρά Ασία, που πληθαίνουν μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922. Εγκαθίστανται σε πρόχειρες κατοικίες, σε συνοικίες της πόλης αλλά και σε πολλά χωριά. Πολύ αργότερα, κατά τη δεκαετία του '50 το Ελληνικό Δημόσιο παραχωρεί στους πρόσφυγες εκτάσεις γης για την εγκατάστασή τους. Στην ανασύνταξη του στρατού της Χίου, καθοριστικό ρόλο έπαιξε η προσφορά του Συνταγματάρχη Νικολάου Πλαστήρα, ο οποίος από το 1914 βρίσκεται στη Χίο και οργανώνει τους Χιώτες και πρόσφυγες της Μικράς Ασίας σε αξιόμαχα τάγματα. Στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, το νησί γνωρίζει και τη γερμανική κατοχή. Οι Γερμανοί καταλαμβάνουν τη Χίο στις 4 Μαΐου 1941 (Καλβοκορέσης, 1958). Μεγάλο τμήμα του λαού της Χίου συμμετέχει ενεργά στην Εθνική Αντίσταση με αντιπροσωπευτικότερη στιγμή τα τη μάχη της Κυδιάντας. Οι Χιώτες αγωνιστές που πέφτουν στον αγώνα κατά του κατακτητή είναι πολλοί, ξεχωρίζει ανάμεσά τους ο Ιάσωνας Καλαμπόκας. Η γερμανική κατοχή τελικά λήγει το Σεπτέμβρη του 1944 και από τότε το νησί ζει ελεύθερο. Στα χρόνια που ακολούθησαν τον εμφύλιο πόλεμο,

αναπτύσσεται το δεύτερο κύμα μετανάστευσης προς τις ΗΠΑ και την Αυστραλία που διευρύνει καθοριστικά τη Χιώτικη ομογένεια στις χώρες αυτές. Οι Χιώτικες εφοπλιστικές οικογένειες αναφέρονται μεταξύ των πέντε βασικών ναυτόποτων κατά την περίοδο 1914–1939, εποχή της διεθνοποίησης του στόλου και της καθιέρωσης των Ελλήνων στους δρόμους του Ατλαντικού. Τη μεταπολεμική περίοδο, η Χίος καταγράφεται ως ένας από τους παραδοσιακούς ναυτότοπους του οποίου οι ασχολούμενοι με τη ναυτιλία κατέχουν την πρώτη θέση μεταξύ των άλλων νησιών τόσο σε αριθμό επιχειρήσεων, όσο και σε χωρητικότητα πλοίων. Εκτός του κύκλου που καταγόταν από τις Οινούσσες, οι οικογένειες που είχαν καταγωγή από τη Χίο, δραστηριοποιούνταν μεταπολεμικά στο Λονδίνο και τη Νέα Υόρκη (οι οικογένειες Λιβανού, Καρρά, Χυλά και Φράγκου) τον Βροντάδο (οι οικογένειες Ανδρεάδη, Φαφαλιού, Λως, Πίττα, Μαργαρώνη και Μιχαληνού) και την πόλη της Χίου (εκείνες των Χανδρή και Μίχαλου).

4.14 Ιστορικές Προσωπικότητες της Χίου

Ένας από τους πιο λαμπρούς δασκάλους και διευθυντής της Σχολής ήταν ο Νεόφυτος Βάμβας (1770–1856), ο οποίος έμαθε τα πρώτα του γράμματα στη Χίο (*Σαρικάκης, 1989*). Υπήρξε μαθητής του Πρώιου και του Αθανάσιου Πάριου. Αργότερα πήγε στη Γαλλία κι εκεί συνδέθηκε με τον συμπατριώτη και μεγάλο λόγιο της εποχής, τον Αδαμάντιο Κοραή, του οποίου επιμελήθηκε και πολλά έργα. Το 1815 επέστρεψε στη Χίο και ανέλαβε τη διεύθυνση της Σχολής. Στις μέρες του διδάσκονταν η ελληνική γλώσσα, η λατινική, η τουρκική, τα μαθηματικά, η ζωγραφική και η μουσική. Λειτουργούσε επίσης τυπογραφείο όπου εκδίδονταν πολλά συγγράμματα για τους μαθητές, καθώς και μεγάλη δημόσια βιβλιοθήκη. Ο Νεόφυτος Βάμβας μετά την καταστροφή της Χίου, έγινε μοναχός και δίδαξε σε πολλές από τις ανώτερες σχολές της Ελλάδας, όπως και στο νεοϊδρυθέν τότε Εθνικό Πανεπιστήμιο. Ο Βάμβας θεωρείται ένας από τους θεμελιωτές των επιστημών στον τόπο μας. Έγραψε τη Ρητορική, Στοιχεία Φιλοσοφικής Ηθικής, Συντακτικό της αρχαίας γλώσσας και πολλά άλλα συγγράμματα. Από τη Χίο κατάγονται κι άλλοι σπουδαίοι άνθρωποι των γραμμάτων. Ανάμεσά τους ο Αδαμάντιος Κοραής (1748 -1843), ο οποίος προσέφερε μεγάλο έργο τόσο σ' ολόκληρη την Ελλάδα, όσο και στην ίδια τη γενέτειρά του, τη

Χίο. Θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους λόγιους που ανέδειξε η νεότερη Ελλάδα και ταυτόχρονα ο σπουδαιότερος εκπρόσωπος του ελληνικού διαφωτισμού. Συνέβαλε στον ξεσηκωμό των Ελλήνων ενάντια στους κατακτητές Τούρκους και διαφύλαξε την πνευματική παράδοση του ελληνισμού στα χρόνια της δουλείας. Ο Κοραΐς καταγόταν από οικογένεια εύπορων Χιωτών εμπόρων και μεγάλωσε σε ένα πατριωτικό περιβάλλον. Η μόρφωσή του υπήρξε ευρύτατη, στα νεανικά του χρόνια έζησε στην Ευρώπη μελετώντας ξένους συγγραφείς και φιλοσόφους. Υπέρμαχος της Ορθοδοξίας, χωρίς όμως φανατισμούς και τυπολατρία, κατηγορήθηκε από τους κληρικούς για το φιλελευθερισμό του. Για ένα μεγάλο διάστημα έζησε στη Γαλλία και από το 1796 αφοσιώθηκε στον Αγώνα του ξεσηκωμού του ελληνικού γένους. Έγραψε την Αδελφική Διδασκαλία παρακινώντας σε εξέγερση και αργότερα το Άσμα πολεμιστήριον προσπαθώντας να ξεσηκώσει και τους Γάλλους σε βοήθεια των Ελλήνων. Αργότερα ο Κοραΐς έστρεψε την προσοχή του στον μορφωτικό τομέα. Διακήρυσσε ότι οι συμπατριώτες του θα απελευθερωθούν μόνο όταν μάθουν γράμματα, όταν γνωρίσουν τους θησαυρούς της ελληνικής αρχαιότητας. Η προσφορά του υπήρξε μεγάλη, γνωρίζοντας τους αρχαίους Έλληνες συγγραφείς και στους Ευρωπαίους λόγιους. Το 1805 ο Κοραΐς αρχίζει το μνημειώδες έργο της Ελληνικής Βιβλιοθήκης του, συγκεντρώνοντας σπουδαία έργα πολλών αρχαίων συγγραφέων, με το έργο του αυτό, ο Κοραΐς αναγνωρίστηκε διεθνώς. Συνέβαλε επίσης στην έκδοση ελληνικού λεξικού. Άλλοι σημαντικοί Χιώτες λόγιοι ήταν από την οικογένεια των Μαυροκορδάτων, ο Αλέξανδρος και ο γιος του Νικόλαος, οι οποίοι επίσης βοήθησαν με το έργο τους και τα αξιώματά τους, στη διατήρηση του ελληνικού πνεύματος κατά την Τουρκοκρατία. Χιώτης ήταν κι ο αγιογράφος Χωματζάς, ένας από τους σπουδαιότερους της Κρητικής Σχολής. Μέρος του έργου του σώζεται στην εκκλησία της Παναγίας της Κρίνας, στο χωριό Βαβύλοι. Ένας άλλος εξέχων αγιογράφος είναι ο Κωνσταντίνος Καταρράκτης, γνήσιος εκπρόσωπος της λαϊκής τεχνοτροπίας, που διαθέτει ένα πρωτότυπο και τολμηρό ύφος. Έργα του σώζονται στη Μονή των Μουντών, στα βόρεια της Χίου. Στο νησί υπάρχουν έργα γνωστών γλυπτών των νεότερων χρόνων. Ο Γιάννης Χαλεπάς με τον πατέρα του, λάξευσαν το τέμπλο του Αγίου Λουκά στο Βαρβάσι, ήταν από γκρι και κοραλλί μάρμαρο. Στα τέλη του 19ου αιώνα, ένας άλλος γλύπτης, ο Γιώργος Μπονάνος έφτιαξε τον τάφο του Μιχαήλ Ζυγομαλά, μια στήλη με τον ανδριάντα του και μπροστά τη φιγούρα ενός κοριτσιού, καθισμένου στην πλώρη караβιού. Στο Δημοτικό Κήπο της Χίου βρίσκεται το μπρούντζινο άγαλμα του ηρωικού ψαριανού Κωνσταντίνου Κανάρη, φτιαγμένο με

ιδιαίτερο ρεαλισμό το 1922 από τον Μιχάλη Τόμπρο. Έργα του Θανάση Απάρτη είναι ο Αφανής Ναύτης στο Βροντάδο και ο Καπετάνιος στα Καρδάμυλα, που ξεχωρίζουν για την εσωτερική τους δύναμη ενώ η στάση και η έκφρασή τους έχουν εξαιρετική ζωντάνια. Κοντά στην κύρια είσοδο της Βιβλιοθήκης Κοραή βρίσκεται και το άγαλμά του, που δημιουργήθηκε από τον Γιάννη Παππά, στις αρχές της καριέρας του (1938–1974). Επίσης, στο Εμπορικό Λύκειο στέκεται ο Δάσκαλος, έργο του Κωνσταντίνου Κλουβάτου.

4.15 Τοπική Αρχιτεκτονική

Πολιτισμικοί Οικισμοί

Η Χίος διαθέτει εξαιρετικό πλούτο σε παραδοσιακούς οικισμούς, οι οποίοι αποτελούν βασικό στοιχείο προσελκυσιμότητας του νησιού. Συνολικά έχουν κηρυχθεί 26 οικισμοί (ΦΕΚ 594/Δ/13.11.1978 και ΦΕΚ 198/Δ/4.3.1988) και ο Κάμπος της Χίου (ΦΕΚ 33/Δ/17.1.1991). Οι οικισμοί είναι στο μεγαλύτερο μέρος τους συγκεντρωμένοι στη νότια Χίο, ενώ ένα μικρότερο ποσοστό τοποθετείται στο βορειοδυτικό τμήμα του νησιού και επεκτείνεται μέχρι το κέντρο της δυτικής Πλευράς (Πικιώνης, 2000).

Βολισσός: Κτισμένο το 12^ο αιώνα με μια αδιάσπαστη σειρά σπιτιών που αποτελούν το εξωτερικό τοίχος. Οι όγκοι των σπιτιών έχουν κυβικό σχήμα και μικρά ανοίγματα. Η Βολισσός αντιπροσωπεύει την αρχιτεκτονική της περιοχής διαθέτοντας και μεγάλη ακρόπολη, που τα τελευταία χρόνια γίνεται προσπάθεια αναστύλωσης της. Εκτός από το μεσαιωνικό κάστρο του χωριού, μερικά χιλιόμετρα μακρύτερα, βρίσκεται και το πανηγιακό προσκύνημα της Αγίας Μαρκέλλας της Χιλιοπολήτιδας, το οποίο αποτελεί τόπο θυσίας της Αγίας Μαρκέλλας. Ο οικισμός είναι προστατευόμενος.

Πυργί: Αποτελεί έναν από τους προστατευόμενους οικισμούς του νησιού. Σήμα κατατεθέν του χωριού είναι δύο μνημειακά κτίσματα που δεσπόζουν στον οικισμό, ένα καμπαναριό κτισμένο από άσπρη πέτρα στην εκκλησία της Παναγιάς και ένας ερειπωμένος αμυντικός πύργος από τον οποίο πήρε το όνομά του και το χωριό. Το Πυργί κτίστηκε γύρω στον 10^ο αιώνα και οχυρώθηκε για αμυντικούς λόγους. Οι κάτοικοί του προέρχονταν από δεκάδες μικρούς οικισμούς που δεν άντεχαν τα δεινά

που προκαλούσαν οι πειρατές στην περιοχή. Ολόκληρο το χωριό είναι ένα φρούριο και αποτελεί αντιπροσωπευτικό τύπο μεσαιωνικού οικισμού. Τα γνωστά ξυστά είναι ένα τεχνικά ιδιότυπο και εικαστικά εντυπωσιακό στοιχείο διακόσμησης των προσόψεων με γεωμετρικά αλλά και φυσικά μοτίβα. Αυτά είναι που διατηρούν την ιδιόμορφη αίσθηση που χαρακτηρίζει ακόμα και σήμερα παραδοσιακούς οικισμούς όπως το Πυργί, αν και οι ρίζες τους ξεκινούν από τα βάθη των αιώνων, την εποχή της γενουατοκρατίας. Τα ξυστά αποτελούν μία σημαντική παράδοση στα Μαστιχοχώρια που μεταδόθηκε και σε άλλες περιοχές της Χίου διακοσμώντας ναούς και σπίτια.

Μεστά: Μεσαιωνικό χωριό χτισμένο με πυκνότητα και συμπαγή πολεοδομικό ιστό. Τετράπλευρο σχήμα, δύο είσοδοι, εξωτερικός τοίχος που απαρτίζεται από ακραία σπίτια, σκεπαστά, τοξάρια, λιθόκτιστες προσόψεις, στενοί δρόμοι και έλλειψη ελεύθερων χώρων είναι τα βασικά του χαρακτηριστικά. Τα σκεπαστά και τα αδιέξοδα είναι πολλά και επαυξάνουν την εντύπωση του λαβύρινθου αφού το ύψος των σκεπαστών δεν ξεπερνά τα 2,5 μ. Υπάρχει δυνατότητα κίνησης πάνω από όλες τις ταράτσες για λόγους αμυντικούς παλιότερα, που σε συνδυασμό με τη δημιουργία των κατοικήσιμων χώρων πάνω από τους δρόμους δημιουργεί την εντύπωση μεγαλοκατασκευής. Στις εξωτερικές γωνίες του χωριού υπάρχουν μικροί κυκλικοί πύργοι (ανήκει στους προστατευόμενους οικισμούς).

Ολύμπιο: Πρόκειται για μεσαιωνικό χωριό με έντονα τα στοιχεία εκείνης της εποχής. Οι εξωτερικοί τοίχοι των ακραίων σπιτιών που λειτουργούσαν σαν τείχη ήταν ενωμένοι, στοιχείο που προσδίδει φρουριακό χαρακτήρα στην όψη του χωριού. Υπάρχει κι εδώ κεντρική πύλη, ένας αμυντικός πύργος, ο οποίος διατηρείται μισοερειπωμένος, στενά δρομάκια με θολωτά πέτρινα τόξα που συνέδεαν τα σπίτια μεταξύ τους. Στην πλατεία του χωριού βρίσκεται η μικρή εκκλησία της Αγίας Παρασκευής με το ξυλόγλυπτο τέμπλο, αξιόλογο δείγμα της τέχνης του 18^{ου} αιώνα. Ο επισκέπτης αξίζει να δει την Τράπεζα των Ολύμπων, ένα διώροφο κτίριο με μακρόστενες αίθουσες που σώζεται από την παλιά μεσαιωνική περίοδο σε πολύ καλή κατάσταση.

Κάμπος: Γενουάτες άρχοντες, Βυζαντινοί τιτλούχοι και ντόπιοι πλούσιοι που αποτελούσαν την άρχουσα τάξη με τίτλους ευγενείας οικόσημα και διεθνή παρουσία στο εμπόριο έχτισαν τον Κάμπο, την μακράς διάρκειας θερινή κατοικία τους και

διαμόρφωσαν με τον αρμονικό συνδυασμό κατοικίας και παραγωγής ένα μοναδικό περιβάλλον ζωής και εργασίας. Ο σημερινός επισκέπτης θα αναγνωρίσει κτίσματα και καλλιτεχνήματα διαφόρων εποχών, θα θαυμάσει την εξαιρετική τέχνη και το μοναδικό σε συνδυασμό φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον. Και ο Κάμπος είναι ένας από τους προστατευόμενους οικισμούς της Χίου.

Ανάβατος: Ο Μυστράς του Αιγαίου, κρυμμένο από τα αδιάκριτα βλέμματα, δύσβατο στην ανάβασή του σαν ένα κανονικό φρούριο είναι το μεσαιωνικό, εντυπωσιακό στην εμφάνισή του, βυζαντινό χωριό Ανάβατος που βρίσκεται στο κέντρο του νησιού. Σήμερα είναι ένα έρημο χωριό που κουβαλάει ως τις μέρες μας την ιστορία του νησιού ώστε ο επισκέπτης με σεβασμό περιπλανιέται στα πέτρινα σοκάκια του. Ήταν ένας τόπος μαρτυρικός, το τελευταίο προπύργιο της ελευθερίας και το Ζάλογγο της Χίου που με προδοσία έπεσε στα χέρια του κατακτητή. Μέχρι και σήμερα μένει ζωντανός ο μεγάλος Ταξιάρχης που είναι το μόνο κτίσμα το οποίο δεσπόζει από μακριά, υπερήφανος ανάμεσα στην μυστηριακή γαλήνη της αέρινης νεκρής αυτής πόλης (Smith, 1962). Όχι πολύ μακριά από την μοναδική πύλη του τείχους συναντάς μια επιβλητική οικοδομή που κυριαρχεί ανάμεσα στα κτίσματα της ανατολικής πλευράς του. Είναι το λεγόμενο Τριώροφο που αποτελείται από το λιοτρίβι, το διδακτήριο, τη Δεξαμενή και την εκκλησία της Παναγιάς. Ο οικισμός μνημείο είναι ένα ποίημα ομορφιάς χάρη στα πυργωτά σπίτια του, τις αψίδες, τα τόξα και τα κατακόρυφα σχεδόν καλντερίμια του. Στο πιο ψηλό σημείο του δύσβατου βράχου συναντάει κανείς την Ακρόπολη, όπου ήταν κτισμένο το παλιό μεσαιωνικό χωριό με το περίφημο Κάστρο. Έχει το σχήμα κώνου και είναι υψωμένη στα 450 μέτρα πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας. Έχει δύο υψόμετρα διαφορετικά, από το ναό του Ταξιάρχη που δεσπόζει πάνω απ' όλο το χωριό μέχρι και τα τελευταία κτίσματα του πιο βορινού της άκρου. Το χωριό είναι ένα συμπαγές σύνολο από σπίτια φρούρια, παράθυρα πολεμίστρες, επάλξεις, θόλους, αψίδες και διαλυμένα τείχη. Τα περισσότερα σπίτια είναι εγκαταλειμμένα και ερειπωμένα, άλλα είναι καλά συντηρημένα, ιδιαίτερα στο κάτω μέρος του χωριού υπάρχουν σπίτια στα οποία διαμένουν κάτοικοι, όχι όμως μόνιμα. Το πάνω μέρος του χωριού έχει χαρακτηριστεί αρχαιολογικός χώρος και έχει αναλάβει η αρχαιολογική υπηρεσία την αναστύλωση και συντήρησή του.

Κάστρο: Αποτελούσε το κέντρο της πολιτικής και της στρατιωτικής διοίκησης, καλύπτει περίπου 180 στρέμματα και αρχικά χτίστηκε από τους Βυζαντινούς για την οχύρωση της πόλης στα τέλη περίπου του 10ου αιώνα. Οι Ιουστινιάνι είχαν στο Κάστρο την έδρα τους, όπου ζούσε ο Λατίνος Επίσκοπος, αλλά και οι Έλληνες ευγενείς. Υπάρχουν μαρτυρίες για σπουδαίους Ιταλούς μηχανικούς και καλλιτέχνες που είχαν κληθεί εκείνη την περίοδο για να κοσμήσουν τα κτίρια μέσα στο Κάστρο της Χίου. Σήμερα το Κάστρο περιλαμβάνει την παλιά τουρκική συνοικία, με μικρά σπίτια και στενά σοκάκια, όπου διέμεναν μόνο Οθωμανοί και Εβραίοι. Η ρυμοτομία δεν έχει αλλάξει για 300 χρόνια, όμως οι καταστροφές και οι σεισμοί προκάλεσαν την ανανέωση των σπιτιών ενώ τα έργα στο λιμάνι στις αρχές του αιώνα άλλαξαν την όψη του Κάστρου.

Νέα Μονή και Παναγιά Κρήνα: Δύο σημαντικά έργα για τη Χίο στον τομέα του Πολιτισμού που εντάσσονται οριστικά στο ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου, πρόκειται για τα έργα που αφορούν τη Νέα Μονή και Παναγιά Κρήνα. Την είδηση ανακοίνωσε με δελτίο τύπου η τότε υφυπουργός Υγείας και βουλευτής του νομού Ελπίδα Τσουρή, υπενθυμίζοντας ότι ειδικά για τα έργα στο Μέτρο Πολιτισμός, είχε προηγηθεί ειδική σύσκεψη στις 21/2/2003 με πρωτοβουλία της υφυπουργού με στόχο την παρακολούθηση και προώθηση της ένταξης έργων στη Χίο στο ΠΕΠ Β. Αιγαίου. Ειδικά τα έργα του πολιτισμού αναλυτικά έχουν ως εξής:

- Ø Στερέωση, αποκατάσταση και ανάδειξη Νέας Μονής Χίου προϋπολογισμού 3,81 εκατομμυρίων €
- Ø Στερέωση και αποκατάσταση Ιερού Ναού Παναγίας Κρήνας νήσου Χίου, προϋπολογισμού 1,03 εκατομμυρίων €

Σύμφωνα με τις αποφάσεις ένταξης οι παραπάνω πράξεις θα έχουν τελικό δικαιούχο τη Διεύθυνση Αναστήλωσης Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων του υπουργείου Πολιτισμού. Σε ότι αφορά τις εργασίες: Για τη Νέα Μονή, προβλέπεται η εκτέλεση εργασιών ανάδειξης των κτιρίων της Νέας Μονής και ειδικότερα τη στερέωση και αποκατάσταση του Καθολικού, την ανάδειξη των ανατολικών κελιών και τη λειτουργία της Τράπεζας ως Μουσειακού χώρου, όπου θα εκτεθούν σημαντικές αρχαιότητες προερχόμενες από τη Νέα Μονή. Στο ίδιο έργο περιλαμβάνεται η συντήρηση των εντοιχίων ψηφιδωτών του Καθολικού της Νέας Μονής, η διάρκεια εκτέλεσης της εν λόγω πράξης είχε χρονοδιάγραμμα έως 31 Δεκεμβρίου του 2006. Για την Παναγιά Κρήνα, προβλέπεται η εκτέλεση εργασιών

στερέωσης και αποκατάστασης του Ναού, καθώς και σωστικές επεμβάσεις και στερέωση των τοιχογραφιών του Ιερού Ναού, ο οποίος χρονολογείται τον 12^ο αιώνα, συγκαταλέγεται δε στα σημαντικότερα δείγματα της μεσοβυζαντινής τέχνης, τόσο για την αρχιτεκτονική του, όσο και για τον εξαιρετο εσωτερικό του διάκοσμο. Η διάρκεια εκτέλεσης της εν λόγω πράξης είχε επίσης χρονοδιάγραμμα έως τις 31 Δεκεμβρίου του 2006. Βέβαια σήμερα τα προγράμματα αυτά προχωράνε με αργούς ρυθμούς, πιο συγκεκριμένα το πρόγραμμα αποκατάστασης, ανάδειξης του Μεσαιωνικού Οικισμού Αναβάτου Χίου, βρίσκεται ακόμα στο στάδιο της υλοποίησης. Αν και δεν έχει τελειώσει ακόμα η διορία εκτέλεσης του έργου, οι εργασίες σταμάτησαν στις 20 Δεκεμβρίου 2008 λόγω έλλειψης χρημάτων. Τα προγράμματα αποκατάστασης, ανάδειξης της Νέας Μονής και του Ιερού Ναού Παναγίας Κρήνας, βρίσκονται και αυτά στο στάδιο της υλοποίησης, αν και η διορία εκτέλεσης του έργου έχει λήξει από της 31 Δεκεμβρίου του 2006.

4.16 Αρχαίοι οικισμοί

Άλλα φυσικά θέλγητρα που μπορεί να επισκεφθεί κάποιος είναι: αρχαιολογικοί χώροι όπως η Ακρόπολη (οικισμός του 7ου ή 8ου αιώνα π.Χ.) που βρίσκεται στο λόφο του Προφήτη Ηλία στον Εμπορειό, το Ιερό του Φαναίου Απόλλωνα (μέση Εποχή του Χαλκού) που είναι χτισμένο στην παραλία Φανά. Στο όρος Αίπος υπάρχουν τα απομεινάρια ενός οικισμού (Ρωμαϊκά χρόνια) στην περιοχή Ρημόκαστρο. Στη Δασκαλόπετρα, ο επισκέπτης μπορεί να περπατήσει και να καθίσει εκεί που δίδαξε ο Όμηρος, ενώ στα Ψαρά, στη θέση Αρχοντίκι υπάρχουν τα ευρήματα Μυκηναϊκού οικισμού (2ης π.Χ. χιλιετίας).

4.17 Αρχαία Ναυάγια

Στο στενό ανάμεσα στις Οινούσες και τη Χίο, ανακαλύφθηκε το 2004 ένα αρχαίο ναυάγιο, πρόκειται για ένα εμπορικό σκάφος του 4ου αιώνα π.Χ. Είχε μήκος περίπου 25 μέτρα και μετέφερε το φορτίο του σε οξυπύθμενους αμφορείς. Το ξύλινο πλοίο ναυάγησε στο στενό και βυθίστηκε στα 67 μέτρα. Για την εξερεύνησή του χρησιμοποιήθηκε τηλεχειριζόμενο υποβρύχιο όχημα και οι φωτογραφίες που

τραβήχτηκαν αποκάλυψαν γύρω στους 400 αμφορείς. Εργαστηριακές έρευνες, απέδειξαν ότι το πλοίο μετέφερε κρασί, ελαιόλαδο, ρίγανη και ίσως φιστίκια. Στα δυτικά της Χίου βρέθηκε και άλλο ναυάγιο εμπορικού πλοίου, που χρονολογείται στη ρωμαϊκή εποχή. Πηγή: www.chios-echo.gr

4.18 Ανοικτοί Δημόσιοι Χώροι

Πλατεία Βουνακίου: Η πλατεία Βουνακίου είναι η κεντρική πλατεία της πόλης της Χίου. Βρίσκεται στην αρχή της Απλωταριάς (του εμπορικού δρόμου) και πολύ κοντά στο λιμάνι, είναι ο μεγαλύτερος κόμβος του νησιού που ενώνει τη Βόρεια με τη Νότια και την Κεντρική Χίο. Γύρω της είναι κτισμένα τα νέα διοικητικά κτίρια (Νομαρχεία, Δημαρχία) το Ομήρειο Πνευματικό Κέντρο, το ΚΑΠΗ και το παλιό Τζαμί με τον υψηλό μιναρέ όπου στεγάζεται σήμερα το Βυζαντινό Μουσείο. Επίσης υπάρχουν αρκετά παραδοσιακά καφενεία που σερβίρουν καφέ στην πλατεία κοντά στο σιντριβάνι. Στη δεξιά πλευρά στεγάζεται και το αστικό ΚΤΕΛ σε ένα μικρό λιτό, παραδοσιακό κτίριο. Στη συνέχεια της πλατείας εμφανίζεται ο Δημόσιος Κήπος, ο οποίος αποτελεί μια όαση μέσα στην πόλη. Είναι το μέρος που μπορεί κάποιος να κάνει βόλτα ανάμεσα σε πανύψηλες λεύκες και άλλα δέντρα, να χαζέψει και να ταΐσει τα παγώνια, να θαυμάσει το άγαλμα του Κανάρη που στέκει για χρόνια στην είσοδό του, να πει καφέ στο μικρό καφεενδάκι προσέχοντας τα παιδιά που παίζουν στη μεγάλη παιδική χαρά και το βραδάκι (τους Καλοκαιρινούς μήνες) να παρακολουθήσει ταινία στο θερινό σινεμά. Η πλατεία Βουνακίου και ο Δημοτικός Κήπος, από το 1639, έχει συμβάλει στην Ιστορία του τόπου καθώς αποτελεί ένα μεγάλο κομμάτι της ζωής των κατοίκων του νησιού, από εδώ ξεκινούσαν οι εξεγέρσεις, οι διαδηλώσεις. Σήμερα εκτός από τόπο συνάντησης, είναι το μέρος που γίνονται οι παρελάσεις και πολλές μεγάλες εκδηλώσεις και εκθέσεις όπως η έκθεση Αγροτουρισμού που πραγματοποιείται με μεγάλη επιτυχία κάθε Αύγουστο.

Πλατεία του Πυργιού: Ο δρόμος στα αριστερά της Αγίας Παρασκευής οδηγεί στην πλατεία του χωριού, την οποία οι χωρικοί ονομάζουν λιβάδι. Αυτή η πλατεία φαίνεται ένα τέλειο κατάλυμα μετά από μια κουραστική μέρα, αλλά συμβολίζει ακόμα πιο πολλά. Στο χωριό, όλα τα σπίτια είναι χτισμένα με έναν τρόπο που τα ενώνει όλα μαζί, ειδικά αυτά που δίνουν μορφή στο κάστρο, μεγάλοι χώροι ή κήποι

δεν υπάρχουν, ούτε καν ανάμεσα σε γειτονικά σπίτια. Παρ' όλα αυτά οι χωρικοί πηγαίνουν καθημερινά σε αυτή την πλατεία για να περπατήσουν, αφού είναι ο μόνος ανοιχτός χώρος στην περιοχή. Αυτό είναι το μέρος όπου φίλοι συναντιούνται, τα νέα διαδίδονται, οι χωρικοί πίνουν τον πρωινό καφέ τους ή το απογευματινό τους ούζο. Παρόλο που είναι ένα ήρεμο και ήσυχο μέρος σε καθημερινή βάση, μετατρέπεται σε ένα κέντρο Βακχικών εκδηλώσεων της ημέρες που οι χωρικοί έχουν γιορτή. Νησιώτικα τραγούδια παίζονται από τους μουσικούς του χωριού, άνδρες και γυναίκες κάθε ηλικίας χορεύουν μέχρι το ξημέρωμα, πίνουν κρασί και σούμα δικής τους παραγωγής.

4.19 Μύλοι στη Χίο

Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}, αναπτύχθηκε στη Χίο μιας μικρής κλίμακας βιομηχανική υποδομή. Ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος, οι πολιτικές αλλαγές που διαδραματίστηκαν στη συνέχεια στα Βαλκάνια και την Ανατολική Ευρώπη, που ήταν παραδοσιακές αγορές των Χιώτικων προϊόντων, καθώς και ο γρήγορος εκσυγχρονισμός της βιομηχανικής παραγωγής απέκλεισαν τις Χιακές Βιομηχανίες.

Εικόνα 12: Παραδοσιακοί μύλοι στην περιοχή Ταμπάκινα.

Το κύριο προϊόν των μικρών βιομηχανιών ήταν τα κατεργασμένα δέρματα, που παράγονταν στα Βυρσοδεψία, τα οποία βρίσκονταν στα βόρεια της πόλης στην περιοχή Ταμπάκινα. Οι μύλοι ήταν μέρος της βιομηχανικής αυτής παραγωγής. Τέσσερις από αυτούς που είναι πρόσφατα ανακαινισμένοι, βρίσκονται 1 χλμ. Βόρεια του κέντρου της πόλης, χτισμένοι σε ένα μικρό λιμενοβραχίονα κοντά στα

Ταμπάκινα. Οι μύλοι και η γύρω περιοχή, όπως την έχει διαμορφώσει ο Δήμος Χίου είναι ιδανικό μέρος για βόλτα με τα πόδια, για σιργιάνι και παιχνίδι με παιδιά και ψάρεμα με θέα τα παράλια της Μικράς Ασίας.

4.20 Στεγασμένοι Δημόσιοι Χώροι

Κέντρο Πολιτισμού και Ειδικού Τουρισμού Γ. Καλουτά: Το κέντρο πολιτισμού και ειδικού τουρισμού Γ Καλουτάς στεγάζεται στην περιοχή του Αγίου Ισιδώρου Πετροκοκκίνου στη Χίο. Στο χώρο πραγματοποιείται κάθε χρόνο η εμπορική έκθεση «Πρόταση» καθώς και άλλες εκθέσεις, επίσης ο χώρος ενοικιάζεται σε ιδιώτες ως αίθουσα εκδηλώσεων, κυρίως για δεξιώσεις γάμων. Αποτελεί έδρα της Αναπτυξιακής Ανώνυμης Εταιρίας ΕΝΑ Χίου από την οποία οργανώνονται και επιχειρηματικά εργαστήρια. Σε αίθουσα του Κέντρου διενεργούνται εκπαιδευτικά προγράμματα του Κέντρου Εκπαίδευσης Ενηλίκων.

5. Έθιμα- Παραδόσεις- Θρύλοι

5.1 Πρωτοχρονιάτικα Καράβια

Στη Χίο, που είναι νησιωτική περιοχή, έχει επικρατήσει να εορτάζεται ο ερχομός του καινούριου έτους στολίζοντας καράβι, ακόμα και μέσα στα σπίτια, αντί για χριστουγεννιάτικο δέντρο. Κάθε χρόνο, την παραμονή της Πρωτοχρονιάς ομάδες παιδιών διαγωνίζονται για το καλύτερο καράβι. Το έθιμο ξεκίνησε προς τιμήν του ελληνικού στόλου, μετά την απελευθέρωση του νησιού το 1912 και εντείνεται μετά τη μικρασιατική καταστροφή. Διακόπτεται κατά το Β' παγκόσμιο Πόλεμο αλλά αναβιώνει ασταμάτητα από το 1977 έως σήμερα. Έχει πάρει μάλιστα τη μορφή διαγωνισμού, που συνδιοργανώνεται από την Περιηγητική Λέσχη και το Δήμο Χίου. Παιδιά από διάφορες ενορίες, συγκροτούν ομάδες με σκοπό την κατασκευή καραβιών, πρόκειται για μικρογραφίες εμπορικών και πολεμικών πλοίων, η κατασκευή των οποίων ακολουθεί κάποιους κανονισμούς. Το μήκος τους δεν πρέπει

να ξεπερνά τα 5.5 μέτρα, δεν υπολείπονται σε τίποτα ενός αληθινού πλοίου και είναι κατασκευασμένα από λαμαρίνα και διάφορα άλλα υλικά. Ταυτόχρονα, τα πληρώματα των караβιών, δηλαδή τα παιδιά από τα οποία αποτελείται η ομάδα, οφείλουν να ετοιμάσουν και τα λεγόμενα «παινέματα». Πρόκειται για ποιήματα, που μοιάζουν με τα μικρασιάτικα κάλαντα και δίνουν ευχές για την καινούρια χρονιά ενώ ταυτόχρονα σατιρίζουν και τα πολιτικά δρώμενα της εποχής. Ο διαγωνισμός γίνεται συνήθως στην πλατεία της Χίου, όπου παρουσιάζονται τα πληρώματα με το καράβι και τα παινέματά τους. Πηγή: www.chios-echo.gr

5.2 Ο Αγάς

Το έθιμο του Αγά έχει τις ρίζες του στην περίοδο της Τουρκοκρατίας, ίσως στη δεκαετία του 1830. Οι Χιώτες, για να σατιρίσουν την αυστηρότητα των Τούρκων δικαστών ξεκινούν ένα δικό τους δικαστήριο, από το οποίο κανείς δε γλιτώνει. Σήμερα, ο Αγάς έχει ολόκληρο επιτελείο: τους αστυνομικούς του, τους ζαπτιέδες, τον εισαγγελέα ακόμη και τη Χανούμα. Όλοι μαζί εισβάλλουν στα χωριά, παίρνουν τις θέσεις τους στην κεντρική πλατεία και η δίκη αρχίζει. Το έθιμο αναβιώνει κάθε χρόνο στα χωριά του νότου Μεστά, Ολύμποι, Πυργί, Λιθί, αλλά και βόρεια στο Πιτύος και αλλού. Στη δίκη που πραγματοποιείται παίρνουν μέρος σχεδόν όλοι οι θεατές που δικάζονται με χιούμορ και πειράγματα για διάφορα παραπτώματα. Συχνά η διαδικασία προσφέρεται για την έκφραση των τοπικών αιτημάτων προς τους παρευρισκόμενους πολιτικούς και διοικητικούς παράγοντες. Πηγή: www.chios-echo.gr

5.3 Η Μόστρα

Το έθιμο της Μόστρας έχει τις ρίζες του στο Μεσαίωνα αν και δεν είναι γνωστό πότε ακριβώς ξεκίνησε. Μια Παρασκευή της Τυροφάγου οι κάτοικοι των Θυμιανών γιόρταζαν στο χωριό, ταυτόχρονα το νησί δεχόταν μια από

τις πολλές πειρατικές επιδρομές, που είχαν ως στόχο τη μαστίχα. Οι Θυμιανούσοι ειδοποιήθηκαν για την επίθεση από το βιγλάτορα της περιοχής και πήραν τα όπλα για να αντιμετωπίσουν τους πειρατές. Τους νίκησαν και τους κρέμασαν, τους «μόστραραν» δηλαδή στην πλατεία του χωριού. Τον επόμενο χρόνο, έκαναν αναπαράσταση της νίκης τους. Από τότε και κάθε χρόνο, αναβιώνει στο χωριό των Θυμιανών η Μόστρα ως ενθύμηση της τότε νίκης στο πλαίσιο των Αποκριών. Την Παρασκευή το βράδυ οι νέοι ντύνονται με παλιά ρούχα και μάσκες που φτιάχνουν μόνοι τους, γυρνούν στο χωριό και σκορπούν τη χαρά. Την Κυριακή το πρωί χορεύουν το Ταλίμι, και χωρίζονται σε δύο ομάδες. Στη μία ανήκουν οι χωρικοί ή βρακάδες, και στην άλλη οι πειρατές ή κουδουνάτοι. Στέκονται αντικριστά και χορεύουν, «μάχονται», ανά δυάδες, ένας βρακάς με έναν κουδουνάτο. Μετά το Ταλίμι ακολουθεί και άλλος χορός ο Δετός, στον οποίο οι χορευτές πιάνονται από τους ώμους σχηματίζοντας έναν κύκλο. Πηγή: www.chios-echo.gr

5.4 Το Παρακάθι στα Μεστά

Το Παρακάθι είναι ένα έθιμο των Μεστών. Σε παλαιότερα χρόνια οι γυναίκες σε κάθε γειτονιά αναζητούσαν έναν εγκαταλειμμένο χώρο και τον διαμόρφωναν σε σημείο συγκέντρωσης και κοινής εργασίας αφού τελείωνε η καθημερινή φροντίδα του σπιτιού. Στο χώρο αυτό θα γινόταν το καθάρισμα της μαστίχας ή το κέντημα των ρούχων με τη συντροφιά των διηγήσεων ιστοριών και θρύλων της περιοχής. Με τον τρόπο αυτόν, οι συνενυρέσεις αυτές αποτέλεσαν το βασικό μέσο μετάγγισης της προφορικής παράδοσης από γενιά σε γενιά. Πηγή: www.chios-echo.gr

5.5 Η Παροικάδα στα Μεστά

Ένα άλλο μεστούσικο έθιμο είναι η παροικάδα. Τα οικόσιτα ζώα αποτελούσαν πάντα πολύτιμο περιουσιακό στοιχείο για τους αγρότες κατοίκους του οικισμού. Σπουδαιότερη θέση μεταξύ τους καταλάμβαναν τα βοοειδή καθώς ελάχιστοι κατείχαν πάνω από ένα και εκτός από το γάλα, προσέφεραν αναντικατάστατο έργο στην

καλλιέργεια των χωραφιών. Η απώλεια από ασθένεια ενός από αυτά ήταν ανεπανόρθωτο πλήγμα για τον ιδιοκτήτη του. Μόλις λοιπόν συνέβαινε ένα τέτοιο γεγονός, το ζώο τεμαχίζονταν και τα κομμάτια διανέμονταν σε όλο το χωριό για μία εικονική πώληση σε μεγέθη ανάλογα με την οικονομική δυνατότητα του κάθε νοικοκύρη. Από τη διαδικασία αυτή συγκεντρώνονταν το απαραίτητο ποσό για την αντικατάσταση του χαμένου ζώου. Αυτή η πράξη κοινωνικής αλληλεγγύης ήταν τόσο διαδεδομένη που η άρνηση ανταπόκρισης στην παροικιάδα επέφερε κοινωνικό στιγματισμό σε όποιον δε συμμετείχε. Πηγή: www.chios-echo.gr

5.6 Ρουκετοπόλεμος

Στο Βροντάδο της Χίου, Ανάσταση σημαίνει Ρουκετοπόλεμος, ένας «πόλεμος» ανάμεσα σε δύο ενορίες που γίνεται με ρουκέτες. (Γιάννης Μενής, 2006) Για την κατασκευή τους οι κάτοικοι εργάζονται μήνες με δικά τους έξοδα ενώ πλήθος κόσμου κάθε χρόνο παρακολουθεί αυτό το γεγονός. Ρουκέτες σχίζουν τον ουρανό ενώνοντας τη μια εκκλησία με την άλλη προσφέροντας ένα εκπληκτικό και μοναδικό θέαμα. Το έθιμο αυτό έχει τις ρίζες του στην Τουρκοκρατία δεν υπάρχουν όμως σαφείς πληροφορίες για το πότε και πως ακριβώς ξεκίνησε. Μαρτυρίες λένε ότι τα παλιά χρόνια, τα παιδιά των δύο ενοριών έπαιζαν πετροπόλεμο με σφεντόνες και είναι πιθανόν η αιτία του πετροπόλεμου αυτού να είναι το γεγονός ότι ο οικισμός του Αγίου Μάρκου ήταν νεότερος από αυτόν την Παναγιάς της Ερειθιανής. Με το πέρασμα των χρόνων τις σφεντόνες τις αντικατέστησαν τα κανονάκια τα οποία έφερναν οι Βρονταδούσοι ναυτικοί. Στην αρχή, για τον εορτασμό της Ανάστασης χρησιμοποιούνταν κανονιοβολισμοί και αργότερα στήνονταν τα κανόνια στις αυλές των εκκλησιών σηματοδύοντας η μια εκκλησία την άλλη. Κατά τη διάρκεια της Ανάστασης, συναγωνίζονταν για τον δυνατό κρότο προσπαθώντας να σπάσουν η μία εκκλησία τα τζάμια της άλλης. Τη βραδιά της Ανάστασης του 1889 για άγνωστους λόγους, ο πόλεμος αυτός άρχισε να παίρνει επικίνδυνες διαστάσεις. Οι αντίπαλοι άρχισαν να καταστρέφουν τις βοτσαλωτές αυλές των εκκλησιών και να γεμίζουν με βότσαλα τα κανόνια. Ο κανονιοβολισμός που ακολούθησε ήταν άκρως επικίνδυνος, με αποτέλεσμα να επέμβουν Τούρκοι αξιωματούχοι. Στις 24 Απριλίου 1889 κατέσχεσαν τα κανονάκια και τα μετέφεραν στο Κάστρο, θεωρώντας ότι υπήρχε κίνδυνος να ξεκινήσει γενικότερη εξέγερση στο νησί προκειμένου να τινάξουν οι

Χιώτες τον τουρκικό ζυγό. Οι ενορίτες των δύο εκκλησιών, Λεωνίδας Μ. Χανδρής και Λιωνής Μεννής μετά από συνεννόηση με τον πυροτεχνουργό Κορακάκη, ο οποίος είχε εργαστήριο πυροτεχνημάτων στην πόλη, συμφώνησαν για την κατασκευή των πρώτων ρουκετών. Η συνταγή για τις ρουκέτες είναι ιταλικής προέλευσης, την οποία και εκμεταλλεύτηκαν οι κάτοικοι για να γίνει η αιτία για την πιο όμορφη και φωτεινή Ανάσταση. Ο Καρακάκης έφτιαξε μερικές ρουκέτες τις οποίες έφεραν στο Βροντάδο οι Αγιομαρκούσοι, αφήνοντας το «μυστικό» να διαρρεύσει για να το μάθουν «οι άσπονδοι» εχθροί τους, οι Παναγούσοι και έτσι ξεκίνησε ο ρουκετοπόλεμος ανάμεσα στις εκκλησίες. Τα πρώτα χρόνια οι κάτοικοι αγόραζαν έτοιμες τις ρουκέτες ενώ αργότερα η συνταγή διαδόθηκε και άρχισαν να τις κατασκευάζουν μόνοι τους γύρω στα 1900. Οι ομάδες των κατασκευαστών ονομάζονταν «συνεργεία». Ο ρουκετοπόλεμος συνεχίστηκε από τις σκεπές των εκκλησιών ώσπου συνέβη ένα γεγονός που παραλίγο να καταλήξει σε τραγωδία. Αυτό ήταν και η αφορμή ώστε από την επόμενη χρονιά και μέχρι σήμερα τα συνεργεία να «ακροβολίζονται» στα χωράφια ανάμεσα στις εκκλησίες. Στόχος για τους Παναγούσους ήταν και είναι ο τρούλος και το έμβλημα του Αγίου Μάρκου που βρίσκεται σε αγιογραφία πάνω από την κεντρική πύλη του ναού. Στόχος για τους Αγιομαρκούσους είναι το ρολόι της Παναγίας της Ερειθιανής. Κατά τα χρόνια της γερμανικής Κατοχής και λίγα χρόνια αργότερα το έθιμο κινδύνεψε να σβήσει καθότι οι ρουκέτες ήταν ελάχιστες λόγω οικονομικών δυσκολιών. Ο ρουκετοπόλεμος διακόπηκε κατά τα πρώτα χρόνια της δικτατορίας ενώ ξανάρχισε το 1970. Το έθιμο συνεχίζεται μέχρι σήμερα ενώ τα τελευταία χρόνια συγκεντρώνει πλήθος χιλιάδων παρατηρητών από όλο τον κόσμο λόγω της μοναδικότητάς του και του φαντασμαγορικού θεάματος που παρουσιάζει.

5.7 Η εύρεση της εικόνας της Νέας Μονής

Η ιστορία της εικόνας της Παναγίας της Νέας Μονής ανάγεται στον 11ο αι. κατά τη βασιλεία του Μιχαήλ Δ΄. Τρεις μοναχοί που ασκήτευαν σε μια σπηλιά στο Προβάτσιο Όρος παρατηρούσαν κάθε βράδυ, στην πλαγιά του βουνού απέναντί τους, ένα παράξενο φως. Στην προσπάθειά τους να το εντοπίσουν, αποφάσισαν να βάλουν φωτιά στην πυκνή

βλάστηση της περιοχής, πιστεύοντας ότι αν το φως ήταν Θεόσταλτο το σημείο θα έμενε ανέπαφο. Πράγματι τα πάντα κήκων εκτός από μία μυρσίνη. Οι τρεις μοναχοί αντίκρισαν με δέος μια εικόνα της Παναγίας που κρεμόταν από το κλαδί της μυρσίνης και τη μετέφεραν στη σπηλιά που διέμεναν. Η εικόνα όμως, επέστρεφε κάθε βράδυ στη μυρσίνη. Οι τρεις τους έχτισαν ένα μικρό εκκλησάκι στο σημείο αυτό και το αφιέρωσαν στη Θεοτόκο. Το 1042 ο Κωνσταντίνος ο Μονομάχος στέφθηκε βασιλιάς και έχτισε ένα λαμπρό μοναστήρι στη θέση που τότε είχε βρεθεί η θαυματουργή εικόνα. Πηγή: www.chios-echo.gr

5.8 Η ιστορία του Αγίου Ισιδώρου και της Αγίας Μυρώπης

Ο Άγιος Ισιδώρος έζησε στα χρόνια του αυτοκράτορα της Ρώμης Δεκίου, τον 3ο αι. μ.Χ. καταγόταν από την Αλεξάνδρεια, από ειδωλολάτρες γονείς και ήταν στρατιώτης του αυτοκρατορικού ναυτικού. Όταν ο στόλος, με επικεφαλής το ναύαρχο Νουμέριο, έφτασε στη Χίο, ένας εκατόνταρχος κατηγορήσε τον Ισιδώρο ότι ήταν Χριστιανός. Ο Νουμέριος τον κάλεσε σε απολογία και ο Ισιδώρος ομολόγησε με θέρμη την πίστη του. Ο ναύαρχος προσπάθησε να τον μεταπείσει χωρίς αποτέλεσμα. Έχοντας ως σκοπό να τον θανατώσουν τον έδεσαν, τον βασάνισαν και τον έριξαν σε φλεγόμενο καμίνι. Ο Ισιδώρος όμως έμεινε ανέπαφος και για αυτό αναγκάστηκαν να τον φυλακίσουν. Όταν ο πατέρας του στην Αλεξάνδρεια έμαθε το γεγονός, πήγε στη Χίο για να τον μεταπείσει δίχως να αλλάξει κάτι. Τότε ο ίδιος διέταξε να τον δέσουν σε άλογα και να τον σύρουν για να θανατωθεί. Ο Ισιδώρος υπέμεινε και άντεξε και αυτό το βασανιστήριο. Λέγεται μάλιστα, ότι όταν τα άλογα περνούσαν από τα νότια χωριά, οι σχίνοι δάκρυζαν και τα δάκρυά τους έγιναν μαστίχα. Αδύναμοι να αντιδράσουν διαφορετικά, οι Τούρκοι αποκεφάλισαν τον Άγιο και έριξαν το σώμα του σε ένα λαγκάδι, βορά για τα όρνεα, θέτοντας στρατιώτες για τη φύλαξή του. Μια νέα κοπέλα, η Μυρώπη, έκλεψε ο νεκρό σώμα του Ισιδώρου και μαζί με τις υπηρέτριές της πήραν το άγιο σώμα και το έθαψαν. Όταν ο Νουμέριος αντιλήφθηκε το συμβάν, αποφάσισε να τιμωρήσει τους φρουρούς. Η Μυρώπη λυπήθηκε τους φύλακες και ομολόγησε την πράξη της, όπως και την πίστη της στο Θεό. Υποβλήθηκε στα ίδια βασανιστήρια, σύρθηκε από τα μαλλιά σε όλη την πόλη και φυλακίστηκε

μισοπεθαμένη. Στη φυλακή της, εμφανίστηκε ο Άγιος Ισίδωρος και εκείνη παρέδωσε την ψυχή της αναβλύζοντας άρωμα. Πηγή: www.chios-echo.gr

5.9 Η ιστορία της Αγίας Μαρκέλλας

Η Αγία Μαρκέλλα η Χιοπολίτιδα μαρτύρησε στη Βολισσό της Χίου, το 1500 μ.Χ. Ο αυταρχικός και ειδωλολάτρης πατέρας της, κυνηγώντας τη για να τη βιάσει, την ανάγκασε να εγκαταλείψει το σπίτι της και να καταφύγει στην ασφάλεια μιας πυκνής βάτου. Την κυνήγησε, την ανακάλυψε και έκαψε το φυτό για να την αναγκάσει να βγει. Η Αγία, τρέχοντας να ξεφύγει, πληγώθηκε από ένα βέλος που της έριξε ο πατέρας της. Στην προσπάθειά της να σωθεί, παρακάλεσε να ανοίξει ο βράχος στον οποίο στεκόταν και να την καταπιεί. Πράγματι, η γη την αγκάλιασε μέχρι το στήθος. Όμως ο πατέρας της, κατάφερε να της κόψει το στήθος, που το πέταξε στα βουνά και το κεφάλι της, που έριξε στη θάλασσα. Σήμερα, ο τόπος αυτός καλείται Αγίασμα γιατί από εκεί λέγεται ότι αναβλύζει ιαματικό νερό. Ο ναός με τη θαυματουργή εικόνα της Αγίας Μαρκέλλας στήθηκε στη θέση όπου βρισκόταν η βάτος. Πηγή: www.chios-echo.gr

5.10 Το κτίσιμο της Παναγίας της Κρίνας

Τα ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής αξίας, βυζαντινά μνημεία της Χίου ήταν εύλογο να δημιουργήσουν και τους ανάλογους θρύλους που περιβάλλουν τις συνθήκες και τα περιστατικά της θαυμαστής κατασκευής τους. Ο σπουδαιότερος από αυτούς, αναφέρεται στην Παναγιά την Κρίνα, μια μικρή εξοχική εκκλησία του 11ου αιώνα κοντά στο χωριό των Βαβύλων, αντίγραφο του Καθολικού της Νέας Μονής και διακοσμημένη με μοναδικής πρωτοτυπίας αρχιτεκτονικό διάκοσμο. Ο κατασκευαστής της μονής, αν και τυφλός συνεχίζει να κτίζει αριστουργήματα όπως το ναό των Αγ. Αποστόλων στο Πυργί, την επέκταση του Καθολικού της Νέας Μονής και άλλα, που κοσμούν το νησί της Χίου. Ο θρύλος περιγράφεται μοναδικά

στο βιβλίο του Χιώτη λογοτέχνη και διανοητή Γεώργιο Διλιμπόη με τίτλο «Βυζαντινά Σκαλοπάτια». Πηγή: www.chios-echo.gr

5.11 Της Κόρης το Γεφύρι

Σύμφωνα με τη λαϊκή δοξασία, για να στεριώσει ένα γεφύρι πρέπει να θυσιαστεί ένας άνθρωπος στα θεμέλιά του. Και μάλιστα, όχι οποιοδήποτε πρόσωπο, αλλά μια κόρη αγαπητή, συνήθως η γυναίκα ή η κόρη του πρωτομάστορα. Έτσι και στο γεφύρι του Παρθένη ποταμού, ο πατέρας θυσίασε την κόρη του. Στη μεσαία καμάρα ένας πέτρινος μαστός θυμίζει σε όλους τη θυσία της νέας γυναίκας για το χτίσιμο του γεφυριού. Πηγή: www.chios-echo.gr

5.12 Ο Όμηρος

Το Σχολείο του Ομήρου, αποτελείται από ένα βράχο, του οποίου η επάνω πλευρά έχει λαξευτεί σε επίπεδο σχήμα, σχεδόν ωσειδές. Ένας μικρός πέτρινος πάγκος που υπήρχε τριγύρω και ακόμα παραμένουν υπολείμματά του ήταν, όπως λέγεται, τα καθίσματα των ακροατών. Ένας θώκος από γρανίτη που υψώνεται 80 εκατοστά από την επίπεδη επιφάνεια του βράχου στη μέση του, ήταν η έδρα που καθόταν ο Όμηρος. Αφηγήσεις εξιστορούν πως πριν πολλά χρόνια αυτό το γρανίτινο τμήμα παρουσίαζε ακριβώς το σχήμα μιας έδρας και πως δύο πόδια λιονταριού σχημάτιζαν εκεί, τα υποβραχιόνια και τη ράχη αυτού του καθίσματος. Φαίνεται πως αυτή η επινόηση έχει ξεπηδήσει από την αρχαιότητα και παρείχε τόσες λεπτομέρειες, αληθινές ή ψεύτικες, για τον ποιητή. Αυτή η παράδοση ωστόσο προέρχεται από αρχαία χρόνια. Τη συναντάει κανείς στο έργο ενός συγγραφέα του 15ου αιώνα του Ιερώνυμου Ιουστινιάνι, Γενουάτη από τη Χίο, που μνημονεύει το Σχολείο του Ομήρου, προσθέτοντας ότι αυτός ο μεγάλος ποιητής έζησε στα χρόνια των τελευταίων Βυζαντινών αυτοκρατόρων. Υπάρχει ωστόσο κάτι πιο αυθεντικό από το Σχολείο του Ομήρου και αυτό είναι η αποτύπωση του ποιητή στη μνήμη των κατοίκων της Χίου εδώ και τριάντα αιώνες. Η νήσος ολόκληρη είναι ακόμα γεμάτη από τον Όμηρο αφού

γεννήθηκε στο Πιτύος, έζησε στη Βολισσό, ίδρυσε σχολείο στου Πασά τη Βρύση, τραγούδησε στον Ανάβατο και τον τάφο του τον τοποθετούσαν στα Καρδάμυλα. Έτσι, πέντε χωριά της Χίου διεκδικούν ακόμα και σήμερα την τιμή της φιλοξενίας του Ομήρου (Ζαχαρού - Λουτράτη Αθηνά, 2005).

5.13 Χριστόφορος Κολόμβος

Γύρω στο 1474 φτάνει ο Χριστόφορος Κολόμβος (*Ντούρλαχερ- Βόλπερ*) στο νησί, σε ένα ταξίδι του προς την ανατολή, αποβιβάζεται στη Δασκαλόπετρα και φιλοξενείται από Γενουάτη ευγενή. Πολλοί ιστορικοί υποστηρίζουν ότι ο Κολόμβος ήρθε στη Χίο για να προμηθευτεί ναυτικούς χάρτες και να λάβει πληροφορίες για το μεγάλο του ταξίδι. Πιθανολογείται μάλιστα ότι διάλεξε και ως μέλη του πληρώματός του Χιώτες ναυτικούς. Πάντως, από διάφορες γραπτές αναφορές του, φαίνεται ότι έμεινε αρκετό καιρό στο νησί και γνώρισε την αξία της μαστίχας και τον τρόπο ζωής των κατοίκων. Πολλοί πιστεύουν ότι ο Κολόμβος καταγόταν από τη Χίο αφού ακόμα και σήμερα υπάρχουν οικογένειες στο χωριό Πυργί με το επώνυμο Κολόμβος.

6. Τουριστικοί Προορισμοί- Αρχαιολογικοί Προορισμοί- Μνημεία- Ιστορικά Κτίσματα

6.1 Σπουδαιότεροι Τουριστικοί Προορισμοί - Παραλίες

Η αμμουδιά του Καρφά

Βρίσκεται λίγα χιλιόμετρα νότια από την πόλη και είναι ίσως η πιο δημοφιλής παραλία του νησιού. Προσφέρει πλήρεις υπηρεσίες και θαλάσσια σπορ, καθώς βρίσκεται στην περιοχή όπου έχουν κτιστεί μερικά από τα μεγαλύτερα ξενοδοχεία του νησιού. Εστιατόρια, καφετέριες, καταστήματα, δωμάτια και ενοικιάσεις αυτοκινήτων βρίσκονται σε κοντινή απόσταση. Τα νερά είναι ζεστά και πολύ ρηχά στον Κόλπο του Καρφά, κάνοντας την παραλία κατάλληλη για οικογένειες με μικρά παιδιά (*Ξενάκης, 2006*). Κατά τη θερινή περίοδο, η παραλία συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό επισκεπτών καθώς είναι δημοφιλείς τόσο στους ξένους όσο και στους ντόπιους. Για να προσεγγίσει κάποιος την παραλία μπορεί να χρησιμοποιήσει

λεωφορείο, καθώς υπάρχει τακτική συγκοινωνία από την πόλη της Χίου, να νοικιάσει αυτοκίνητο ή δίκυκλο.

Παραλία της Δασκαλόπετρας

Βρίσκεται βόρεια της πόλης, δίπλα στην Πέτρα του Ομήρου (Δασκαλόπετρα), στον τόπο όπου σύμφωνα με την παράδοση δίδαξε ο Όμηρος. Η παραλία έχει άσπρα βότσαλα και είναι αρκετά δημοφιλής, διαθέτει ταβέρνες, όπου σερβίρεται φρέσκο ψάρι και άλλοι νόστιμοι παραδοσιακοί μεζέδες (Ξενάκης, 2006). Η μετακίνηση από και προς την πόλη γίνεται με τακτικά δρομολόγια των αστικών λεωφορείων, εναλλακτικά, μπορεί κανείς να πάρει ταξί ή να νοικιάσει όχημα. Μερικές εκατοντάδες μέτρα από τη Δασκαλόπετρα υπάρχει ο όρμος του Λω που συντηρείται από τον τοπικό ναυταθλητικό όμιλο.

Οι Νοτιανατολικές παραλίες

Κοντά στο χωριό Καλλιμασιά, υπάρχουν οι παραλίες της Αγίας Φωτεινής και του Αγίου Αιμιλιανού (Ξενάκης, 2006). Η Αγία Φωτιά, όπως αποκαλείται, έχει λευκά βότσαλα και είναι μεγαλύτερη και δημοφιλέστερη από την παραλία του Αγίου Αιμιλιανού, διαθέτει ενοικιαζόμενα δωμάτια, εστιατόρια, καφετέριες και άλλες υπηρεσίες, ενώ στον Άγιο Αιμιλιανό είναι λιγότερο κοσμοπολίτικα. Περίπου 25 Km νότια της πόλης υπάρχει η μεγάλη αμμουδιά της Κώμης.

Η παραλία του Εμπορείου

Μια μοναδική παραλία με στρογγυλά μαύρα βότσαλα (Μαύρα Βόλια) τα οποία έχουν ηφαιστιογενή προέλευση καθώς η παραλία βρίσκεται ανάμεσα στους κρατήρες δύο ανενεργών ηφαιστειών (Ξενάκης, 2006). Στην πραγματικότητα υπάρχουν τρεις παραλίες, καθεμία σε έναν μικρό χωριστό όρμο.

Οι Νοτιοδυτικές παραλίες

Η παραλία των Κάτω Φανών βρίσκεται νότια του χωριού Ολύμποι. Η περιοχή δεν είναι κατοικημένη, ο δρόμος που οδηγεί εκεί δεν είναι ασφαλτοστρωμένος, δεν υπάρχουν εστιατόρια ούτε άλλες υπηρεσίες κοντά και η περιοχή προσφέρεται για ολοήμερες εκδρομές (Ξενάκης, 2006.) Ο καλύτερος τρόπος να φτάσει κανείς στα Φανά είναι νοικιάζοντας αυτοκίνητο ή δίκυκλο.

Οι παραλίες της Δυτικής Ακτής

Η παραλία βρίσκεται κοντά στο χωριό Λιθί, περίπου 30 Km από την πόλη και δεν υπάρχουν εκεί μεγάλα ξενοδοχεία παρά μόνο μερικές ταβέρνες, έχει αρκετά κοινά χαρακτηριστικά με την παραλία του Καρφά, αν και δεν έχει την ίδια κοσμοπολίτικη ατμόσφαιρα (Ξενάκης, 2006). Τα νερά είναι πολύ ρηγά και ζεστά και επομένως η παραλία προσφέρεται, όπως και ο Καρφάς, για οικογένειες. Τα δρομολόγια των λεωφορείων δεν είναι συχνά και ο περισσότερος κόσμος έρχεται στο Λιθί με αυτοκίνητο ή δίκυκλο. Κατά μήκος της Δυτικής ακτής υπάρχουν πολλές μικρές και μεγάλες παραλίες, με άμμο ή βότσαλα. Ο κεντρικός δρόμος διέρχεται κοντά από αυτές αλλά σε κάποιες δεν υπάρχει δρόμος που να καταλήγει στη θάλασσα και έτσι μπορεί κανείς να φτάσει σε αυτές μόνο περπατώντας μερικά μέτρα. Η παραλία της Ελίντας είναι η πιο δημοφιλής σε αυτή την περιοχή και επικοινωνεί με το δρόμο.

Οι Βόρειες παραλίες

Λίγα χιλιόμετρα βόρεια των Καρδαμύλων υπάρχουν οι παραλίες του Γιόσσονα και του Ναγού. Στο Ναγό υπάρχουν ταβέρνες και τακτική συγκοινωνία με την πόλη (Ξενάκης, 2006). Στα βορειοδυτικά, η παραλία των Λιμνιών κοντά στο χωριό της Βολισσού διαθέτει εστιατόρια και καφετέριες, ενώ βορειότερα υπάρχει η παραλία της Αγίας Μαρκέλλας, δίπλα στο ομώνυμο Μοναστήρι. Εξαιτίας της μεγάλης απόστασης από την πόλη (σχεδόν 50 Km), ο μόνος τρόπος να προσεγγίσει κάποιος αυτές τις παραλίες είναι ενοικιάζοντας αυτοκίνητο.

6.2 Αρχαιολογικοί Χώροι

Δασκαλόπετρα: Το μόνο υπέργειο μνημείο που διατηρήθηκε στο νησί από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, ήταν πάντοτε ορατό και σημείο αναφοράς σε κάθε επισκέπτη (Αλιμονάκης, 1882). Βρίσκεται στον Βροντάδο, 6 χλμ. από την πόλη της Χίου, και είναι ένας βράχος που κατά τους αρχαίους χρόνους αποτελούσε υπαίθριο ιερό της Θεάς Κυβέλης. Στην κύρια ανατολική πλευρά του μνημείου διακρίνεται ανάγλυφη ακέφαλη μορφή καθισμένη σε θρόνο. Σε κάθε μια από τις τρεις άλλες πλευρές εικονίζεται ένα λιοντάρι, από το οποίο ξεχωρίζουν ελάχιστα μέρη. Η παράδοση έχει συνδέσει το μνημείο με το Σχολείο του Ομήρου, όπου στο κέντρο

καθόταν ο ποιητής δάσκαλος και δίδασκε τους μαθητές του. Πολλοί περιηγητές και λόγιοι το επισκέπτονταν αναζητώντας τις μνήμες του μεγάλου ποιητή.

Άγιο Γάλας: Χωριό στο ΒΔ άκρο της Χίου, που διαθέτει ένα από τα μοναδικά στον ελληνικό χώρο σπήλαια , με σύμπλεγμα τριών τουλάχιστον σπηλαίων. Στο σπήλαιο, που είναι επισκέψιμο, εγκαταστάθηκαν άνθρωποι από την πρώιμη Νεολιθική εποχή (6000 – 5000 π.Χ.) και έζησαν εκεί περίπου μέχρι το 2700 π.Χ. Τα ευρήματα από το σπήλαιο (αγγεία, εργαλεία, θαλασσινά όστρεα, κόκκαλα αιγοπροβάτων κ.α. των Νεολιθικών χρόνων) που ανήκουν σε δύο διαφορετικές εποχές υπάρχουν στο Αρχαιολογικό Μουσείο Χίου (*Σαδικάκης, 1998*). Χρησιμοποιήθηκε και ως ιερό στα Αρχαία και τα Χριστιανικά χρόνια. Στην είσοδο του σπηλαίου, όπου υποστηρίζεται ότι στάζει Άγιο Γάλα, υπάρχει εκκλησία αφιερωμένη στην Παναγία την Αγιογαλούσαινα.

Αίπος: Όρος στο Βροντάδο, με υψόμετρο 643 μ. Στοιχεία ανθρώπινης εγκατάστασης υπάρχουν από τα ύστερα κλασικά και τα ρωμαϊκά χρόνια στην περιοχή Ρημόκαστρο (*Αλιμονάκης, 1882*). Ευρήματα και κατασκευές, όπως σπασμένα κεραμίδια, αγγεία, ειδώλια, πλατώματα, τοίχοι από αγροικίες, πηγάδια, σωροί από πέτρες και άλλα οικοδομήματα μαρτυρούν ότι η περιοχή «ανήκε» σε γεωργούς και κτηνοτρόφους και των γύρω αγροκτημάτων. Οι αγροικίες πιθανόν να συνδέονται και με την αποστασία των δούλων και την εγκατάστασή τους «εις τα όρη».

Εμποριός: Είναι ο σημαντικότερος αρχαιολογικός χώρος της Χίου και ερευνήθηκε με συστηματικές αρχαιολογικές έρευνες. Κατοικήθηκε από τα πρώιμα Νεολιθικά χρόνια και γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη. Τα προϊστορικά ευρήματα και αυτά από το Ιερό του λιμανιού δεν είναι ορατά. Έχει όμως αναδειχθεί με πρόσφατες εργασίες ο οικισμός των Ιστορικών χρόνων 7ου ή 8ου π.Χ. αιώνα, που βρίσκεται στο λόφο του προφήτη Ηλία, βόρεια του λιμανιού του Εμποριού (*Στεφάνου, 1970*). Περιλαμβάνει οχυρωμένη ακρόπολη, ναό Αθηνάς με 3 βωμούς του 6ου π.Χ. αιώνα, με απλή ορθογώνια μορφή και επίπεδη στέγη, μέγαρο (πιθανή κατοικία του άρχοντα) και έξω από την ακρόπολη, στην πλαγιά του λόφου, οικισμό με περισσότερα από 50 σπίτια τα οποία ήταν απλά, ενός χώρου. Ο οικισμός δείχνει να εγκαταλείφθηκε ειρηνικά στα τέλη των αρχαίων χρόνων. Πιστεύεται ότι πρόκειται για το Λευκόνιο, που αναφέρει ο Θουκυδίδης. Τα κινητά ευρήματα βρίσκονται στο Αρχαιολογικό Μουσείο.

Φανά: λίγο πιο έξω από το Πυργί προς τους Ολύμπους, ένας δρόμος αριστερά οδηγεί νότια στον όρμο των Φανών. Οι ανασκαφές που πραγματοποιήθηκαν εκεί από τον Κουρουνιώτη (1915- 1916) και την Αγγλική Αρχαιολογική Σχολή (1934 – 1935) έφερα στο φως ένα σημαντικό κέντρο λατρείας, το οποίο ήταν σε συνεχή χρήση από τον 9ο αιώνα π.Χ. Στο χώρο αυτόν, που κατά τους Βυζαντινούς χρόνους μετατράπηκε σε κέντρο Χριστιανικής λατρείας, βρίσκεται σήμερα κτισμένη η εκκλησία των Αγίων Θεοδώρων. Τα ελάχιστα αρχαιολογικά στοιχεία που διαθέτουμε για τον αρχαϊκό αυτό ναό, που ήταν αφιερωμένος στο Φαναίο Απόλλωνα, καθιστούν αδύνατη την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με τις διαδοχικές οικοδομικές φάσεις του ναού, ο οποίος υπέστη μεγάλες καταστροφές κατά τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες, όταν πάνω στα απομεινάρια του κτίστηκε μια παλαιοχριστιανική βασιλική, την οποία διαδέχτηκε βυζαντινός ναός (Σαδικάκης, 1998). Στον αρχαιολογικό χώρο σώζονται σήμερα, λείψανα του αρχαϊκού ναού και του περιβόλου του αρχιτεκτονικά μέλη τα οποία επαναχρησιμοποιήθηκαν σε μεταγενέστερες οικοδομικές φάσεις καθώς και λείψανα της παλαιοχριστιανικής βασιλικής

Ψαρά: Από αναφορές του Ομήρου, που ονομάζει το νησί Ψυρή και τα ανασκαφικά ευρήματα, συμπεραίνουμε ότι ήταν γνωστό από πολύ πρώιμες εποχές και χάρη στη θέση του (στο κέντρο του Αιγαίου) θα πρέπει να έπαιζε σημαντικό ρόλο στο εμπόριο (Στεφάνου, 1970). Στη θέση Αρχοντίκι στις δυτικές ακτές του νησιού υπήρχε Μυκηναϊκός οικισμός και νεκροταφείο των μέσων της 2ης π.Χ. χιλιετίας που καλύπτει έκταση περίπου 100 μέτρων κατά μήκος της θάλασσας και τμήμα του βρίσκεται κάτω από το νερό. Οι τάφοι περιείχαν πλούσια κτερίσματα, αγγεία, εργαλεία, περιδέραια και άλλα κοσμήματα, που φυλάσσονται στο Αρχαιολογικό Μουσείο. Στους παραπάνω αρχαιολογικούς χώρους δεν ήταν δυνατόν να βρούμε στοιχεία σχετικά με τον αριθμό των επισκεπτών γιατί δεν είναι οργανωμένοι (με υπαλλήλους υποδοχής, ξεναγούς) και οι περισσότεροι από αυτούς τους χώρους δεν είναι καν οριοθετημένοι.

6.3 Μουσεία

6.3.1 Αρχαιολογικό Μουσείο

Το κτίριο οικοδομήθηκε τα έτη 1966–1971 και έχει συνολική επιφάνεια 2.500 m², από τα οποία τα 1.200 m² είναι εκθεσιακοί χώροι και τα υπόλοιπα αποθήκες,

εργαστήρια και γραφεία. Ο φέρων οργανισμός του κτιρίου είναι από οπλισμένο σκυρόδεμα. Το Μουσείο περιβάλλεται από πέτρινους τοίχους αντιστήριξης, απαραίτητους λόγω της θέσης που είναι κτισμένο (επικλινές έδαφος). Από τις 18/05/87 παραμένει κλειστό και υπολειτουργεί εξαιτίας σοβαρών καθιζήσεων που είχαν ως αποτέλεσμα την άμεση απειλή της ευστάθειάς του. Το 1995 ξεκίνησε το έργο με επιφανειακή απορροή και αποστράγγιση οικοπέδου, καθώς και ενίσχυση αποκατάστασης τοίχων αντιστήριξης και επισκευής μαντρότοιχων του Μουσείου. Τα έργα ξεκίνησαν ώστε να μπορέσουν να αντιμετωπιστούν τα στατικά προβλήματα του κτιρίου προκειμένου να προχωρήσει η επανέκθεση των αρχαίων. Οι εργασίες ολοκληρώθηκαν το 1998 και η επανέκθεση του μουσείου είχε προγραμματισθεί για το 1999 (Boardman, 1967, Hood, 1982). Το κτιριολογικό και εκθεσιακό πρόγραμμα έχει ενταχθεί στο πρόγραμμα χρηματοδοτήσεων του Π.Ε.Π. Αιγαίου. Το Μουσείο περιλαμβάνει τις εξής συλλογές:

- Ø Ευρήματα βρετανικών ανασκαφών στον Εμπορειό (προϊστορικά, αρχαϊκά)
- Ø Ευρήματα βρετανικών ανασκαφών στο Άγιο Γάλας (νεολιθικά)
- Ø Ευρήματα βρετανικών ανασκαφών στα Φανά (αρχαϊκά– κλασικά)
- Ø Ευρήματα σωστικών ανασκαφών της Κ' ΕΠΚΑ στο νομό Χίου

Τα σημαντικότερα εκθέματα του Μουσείου είναι:

- Ø Προϊστορικό αγγείο από τον Εμπορειό, 14ος αιώνας π.Χ.
- Ø Γεωμετρικοί αμφορείς από την πόλη της Χίου, 8ος αιώνας π.Χ.
- Ø Φύλλα χρυσού από τάφο στην πόλη της Χίου, Ελληνιστικοί χρόνοι

Ημέρες ώρες λειτουργίας: Καθημερινά 08:00 – 19:00 (κλειστά τις Δευτέρες κατά τη διάρκεια του χειμώνα). Κάθε Τετάρτη το μουσείο παραμένει ανοιχτό μέχρι τις 23:00 κατά τη θερινή περίοδο και μέχρι τις 21:00 κατά τη χειμερινή περίοδο.

6.3.2 Μουσείο Αργέντη (Κοραή)

Το Εθνολογικό και Λαογραφικό Μουσείο Αργέντη συστεγάζεται με τη Βιβλιοθήκη Κοραή. Περιλαμβάνει μια εξαιρετική αντιπροσωπευτική συλλογή από τοπικές ενδυμασίες, κεντήματα, υφαντά, χαλκογραφίες, πολύ παλιά ξυλόγλυπτα σκεύη και εργαλεία από κάθε χωριό της Χίου καθώς και ιστορικούς πίνακες και πορτρέτα των αρχόντων, από την ιδιωτική συλλογή της οικογένειας Αργέντη, μεταφέροντας τους επισκέπτες στη ζωντανή ατμόσφαιρα εκείνης της εποχής. Όλα τα παραπάνω εκτίθενται σε 5 αίθουσες ως εξής:

A αίθουσα

Στο διάδρομο υπάρχουν κυρίως εικόνες που αναπαριστούν ιστορικά γεγονότα. Μερικές από τις σημαντικότερες είναι τέσσερις χαράξεις χαλκού που δημιουργήθηκαν από τον Γάλλο P. Paton, ο οποίος αντιπροσωπεύει τη μάχη του Ρώσου ναυάρχου Orloff ενάντια στους Τούρκους στο Ιζμίρ το 1770. Οι υπόλοιπες εικόνες είναι έργα ζωγραφικής σε πετρέλαιο και χαράξεις σε χαλκό που αντιπροσωπεύουν διάφορες ναυμαχίες ενάντια στους πειρατές που αργότερα (18ος–19ος αι.) λυμαίνονταν τα νησιά του Αιγαίου. Τα έργα ζωγραφικής που αντιπροσωπεύουν την πόλη της Χίου έχουν τεθεί στις πύλες που οδηγούν στις αίθουσες β και δ, μια ακουαρέλα του G. Barry (1818) και ένας πίνακας που δημιουργήθηκε το 1785.

B αίθουσα

Αυτή η αίθουσα περιλαμβάνει τα πορτρέτα μελών μερικών επιφανών οικογενειών της Χίου, τα περισσότερα από τα οποία δημιουργήθηκαν όταν αυτά τα άτομα βρισκόταν εν ζωή. Τα πιο γνωστά είναι εκείνα της Τζένης Σκιλίτη (1853), της Αλεξάνδρας Μαυροκορδάτου- Σκιλίτη (1872), του Αμβρόσιου Αργέντη (1861), του Βιέρου Αργέντη (1861), της Τζούλιας Ράλλη- Αργέντη (1890), της Μαρίας- Τζούλιας Αργέντη (1877) και του Παντελή Αργέντη (1879). Στην ίδια αίθουσα υπάρχει μια εικόνα του Μάρκου Αργέντη μαζί με τις επιχαλκωμένες εικόνες των παιδιών του, καθώς επίσης και των μεταλλίων, των νομισμάτων και των προσωπικών περιουσιών της οικογένειας Αργέντη. Μεταξύ των νομισμάτων που εκτίθενται ορισμένα εμπνέονται από δόγες της Βενετίας και επεξηγούν τους ναυτικούς ελιγμούς τους ενάντια στους πειρατές (1646–1647), τα αρχιπελάγη (1694), τη ναυμαχία στο Τσεσμέ (1770). Σε μια άλλη προθήκη παρουσιάζονται κάποια προσωπικά αντικείμενα: ένα ξίφος των διπλωματικών σωμάτων του Αργέντη, δαντέλες από το Βέλγιο, μικρογραφίες των παιδιών στο πλαίσιο πορσελάνης και ένα ευαγγέλιο καλυμμένο από ελεφαντόδοντο. Άλλα εκθέματα είναι μικρογραφίες και εικόνες από ελεφαντόδοντο που αντιπροσωπεύουν τα μέλη της οικογένειας Αργέντη, μια εικόνα της Μαρίας- Ιουλίας Αργέντη (1876) και μια επιχαλκωμένη εικόνα του Μιχάλη Μαυροκορδάτου.

Γ αίθουσα

Σε αυτήν την αίθουσα, τα έργα ζωγραφικής αποδεικνύουν ότι τα φορέματα των Χιωτών φορέθηκαν μεταξύ του 16ου και 20ου αιώνα, σε όλη την ποικιλία τους σχετικά με τον χρόνο και τον τόπο. Οι περισσότεροι από αυτούς δημιουργήθηκαν από τους φιλέλληνες που επισκέφτηκαν την Χίο, ενώ οι πιο πρόσφατοι δημιουργήθηκαν μετά από πληροφορίες που συλλέχθηκαν από αγρότες και μεταφέρθηκαν από τους ζωγράφους. Σε τρεις προθήκες εκτίθενται τα πρότυπα των φορεμάτων, σε πορσελάνη, που παρουσιάζονται στα ανωτέρω έργα ζωγραφικής.

Δ και Ε αίθουσες

Η συλλογή λαογραφίας Αργέντη περιλαμβάνει τέσσερα είδη στοιχείων: κεντητική, κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα, φορέματα και ξυλογραφίες. Η κεντητική είναι είτε μέρος των φορεμάτων των Χιωτών είτε της διακόσμησης των σπιτιών στην αρχή του 20ου αιώνα. Τα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα που δημιουργούνται το 1936 είναι κυρίως κορδέλες που χρησιμοποιούνταν είτε στις φούστες των γυναικών ως επένδυση είτε στα σπίτια ως διακόσμηση. Το παραδοσιακό Χιώτικο φόρεμα παρουσιάζεται σε μεγάλη ποικιλία και κάνει εντύπωση πως ένα τόσο μικρό νησί μπορεί να παρουσιάσει τόσες παραλλαγές στα παραδοσιακά φορέματα. Οι ξυλογραφίες της συλλογής έχουν ένα ποιμενικό θέμα, όλες προέρχονται από τα βόρεια χωριά όπου η κύρια εργασία των ανθρώπων ήταν η αύξηση των βοοειδών. Πηγή: www.chiosonline.gr

6.3.3 Λαογραφικό Μουσείο Καλλιμασιάς

Λειτουργεί στο υπόγειο του διδακτηρίου του Γυμνασίου Καλλιμασιάς με διαμορφωμένους χώρους που αναπαριστούν παλαιά επαγγέλματα (ελαιοτριβείο, αποστακτήριο ούζου, πατητήρι, σιδηρουργείο, ραφείο καθώς και χώρους παραδοσιακού χιώτικου σπιτιού). Πηγή: www.chios.aegean.gr/kalimasia/mouseio.htm

6.3.4 Βυζαντινό Μουσείο

Στεγάζεται στο οθωμανικό τέμενος της πλατείας Βουνακίου και περιλαμβάνει ευρήματα από τα Παλαιοχριστιανικά χρόνια ως τη μεταβυζαντινή περίοδο. Στα εκθέματα του περιλαμβάνονται:

- Ø Παλαιοχριστιανικά γλυπτά, βυζαντινά γλυπτά, γλυπτά από τις περιόδους της γενουατοκρατίας και της τουρκοκρατίας και μεταβυζαντινά γλυπτά λαϊκής τέχνης.
- Ø Εβραϊκές επιτύμβιες πλάκες, παλαιά κανόνια, επιγραφές, κεραμικά είδη λαϊκής τέχνης και μικροτεχνίας, ξυλόγλυπτα.
- Ø Μεταβυζαντινές φορητές εικόνες, αποτοιχισμένες βυζαντινές και μεταβυζαντινές τοιχογραφίες.

Το Βυζαντινό Μουσείο είναι κλειστό εδώ και μερικά χρόνια λόγω συντηρήσεων στο κτίριο και στα εκθέματα. Πηγή: www.chiosonline.gr

6.3.5 Παλάτι Ιουστινιάνι

Διώροφο κτίριο στην είσοδο του κάστρου μετά την κεντρική πύλη. Κτίστηκε από τους Γενουάτες στις αρχές του 15ου αιώνα πιθανώς ως φρουραρχείο. Σήμερα λειτουργεί ως χώρος περιοδικών εκθέσεων και περιέχει: Βυζαντινές τοιχογραφίες, μεταβυζαντινές εικόνες, γλυπτά Βυζαντινών Γενουατών και έργα μικρής κλίμακας.

Ώρες λειτουργίας: Θερινό ωράριο: Τρίτη– Κυριακή 08:00–19:00

Χειμερινό ωράριο: Τρίτη– Κυριακή 08:30–15:00 Πηγή: www.chios-echo.gr

6.3.6 Εκκλησιαστικό Μουσείο Κουρουνίων

Στεγάζεται στο κτίριο του ανακαινισμένου Δημοτικού Σχολείου. Περιέχει παλιές εκκλησιαστικές φωτογραφίες, εκκλησιαστικά αντικείμενα και νεοβυζαντινές αγιογραφίες του μεγάλου ζωγράφου και αγιογράφου Γεωργίου Παναγιωτάκη (1900–1995), οι οποίες κοσμούσαν παλαιότερα την εκκλησία του Αγίου Ιωάννη.

Πηγή: www.kourounianet.gr

6.3.7 Ναυτικό Μουσείο Χίου

Το Ναυτικό Μουσείο Χίου στεγάζεται στο κέντρο της πόλης στο παραδοσιακό αρχοντικό των Αναστασίου και Μαρουκώς Πατέρα, που δωρίστηκε στο ομώνυμο Κοινοφελές Ίδρυμα από τους κληρονόμους τους το 1991. Έρχεται να καλύψει ένα σημαντικό κενό της ναυτικής ιστορίας του νησιού, που κανένα άλλο ίδρυμα στην πόλη της Χίου δεν καλύπτει αυτή τη στιγμή. Είναι άλλωστε σε όλους γνωστή η

μακραίωνη προσφορά των Χιωτών στη ναυτιλία και στο εμπόριο. Από τους βασικούς στόχους του Μουσείου είναι να εικονογραφήσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο το σημαντικότερο κομμάτι της ζωής του νησιού, συλλέγοντας αντικείμενα και ταξινομώντας ιστορικά στοιχεία της ναυτικής παράδοσης του τόπου καθώς και τις εξελίξεις της ναυτιλίας και των εμπορικών πλοίων. Στις δραστηριότητες του συμπεριλαμβάνονται διαλέξεις και συνέδρια με θέματα πάντα σχετικά με τη Χίο και τη ναυτιλία καθώς και συνεργασίες με άλλα ναυτικά μουσεία του ελληνικού Αρχιπελάγους. Πυρήνα του Ναυτικού Μουσείου αποτέλεσε η μικρή αλλά σημαντική συλλογή της Προοδευτικής Εκπολιτιστικής Ένωσης Βροντάδου (ΠΕΚΕΒ) η οποία εμπλουτίστηκε με δωρεές και άλλων εκθεμάτων κυρίως ομοιώματα και εξαρτήματα πλοίων. Στα αξιόλογα εκθέματα της ΠΕΚΕΒ περιλαμβάνονται αρκετά πορτρέτα ιστοφόρων και ατμοκίνητων πλοίων Χιωτών караβοκύρηδων, έργα του Χιώτη πλοιογράφου Αριστείδη Γλύκα (Βροντάδο 1870–1940), πραγματικά αριστουργήματα της λαϊκής τέχνης του τέλους του προηγούμενου αιώνα και των αρχών του εικοστού αιώνα. Στη συλλογή της ΠΕΚΕΒ ανήκουν επίσης και αντικείμενα τα οποία χρησιμοποιούνται κατά τη ναυσιπλοΐα. Ομοιώματα πλοίων διαφόρων περιόδων συμπληρώνουν τα εκθέματα καθώς και σπάνιες φωτογραφίες από τη ναυτική ζωή. Ειδικό βάρος έχει δοθεί στην περίοδο της ναυτιλίας μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο με τα χαρακτηριστικά πλοία Liberty καθώς και πλοία άλλων τύπων που κατασκευάστηκαν κατά τη διάρκεια του πολέμου και απετέλεσαν την αρχή της ανάπτυξης της μεταπολεμικής ελληνικής ναυτιλίας. Πηγή: www.nauticalmuseum.com
Ώρες λειτουργίας: καθημερινά 10:00–14:00 Κυριακή κλειστό.

6.3.8 Ναυτικό Μουσείο Οινουσσών

Οι Οινούσες, είναι νησί παγκοσμίως γνωστό για τις εφοπλιστικές του οικογένειες και τη μεγάλη ναυτική παράδοση και όπως είναι φυσικό διαθέτει ένα μουσείο αντάξιο της φήμης του. Περιέχει ιστορικά ναυτικά έγγραφα, ομοιώματα πλοίων, πίνακες, φωτογραφίες, εξαρτήματα και διάφορα αντικείμενα μεγάλης σημασίας.

Πηγή: www.oinousseschios.gr

6.3.9 Μουσείο Ιστορίας και Φυσικής

Στεγάζεται στο κτίριο του ιστορικού Γυμνασίου της Χίου που ιδρύθηκε το 1792. Στην αίθουσα ιστορίας εκτίθενται λαογραφικά εκθέματα, εκκλησιαστικές εικόνες,

παλιά νομίσματα, όπλα και έκθεση φωτογραφιών των πεσόντων της Χίου. Στο τμήμα Φυσικής εκτίθενται παλαιά όργανα φυσικής, χημείας μερικά από τα οποία αποτελούν σπάνιο μουσειακό υλικό.

Πηγή: <http://1gym-chiou.chi.sch.gr/mousio.htm>

6.3.10 Μουσείο Γιαλούρη

Βρίσκεται στο κέντρο της πόλης και φιλοξενεί έργα του Χιώτη ζωγράφου και χαράκτη Νίκου Γιαλούρη. Οι 75 πίνακες εκτίθενται κατά είδος και χρονολογική σειρά. Πηγή: www.chios-echo.gr

6.4 Κάστρα

6.4.1 Το Κάστρο των Καμπιών

Το Κάστρο των Καμπιών βρίσκεται πάνω από το ομώνυμο χωριό, στην κορυφή υπερυψωμένου βράχου, όπου υπάρχει το εξωκκλήσι της Αγίας Παρασκευής. Είναι της Βυζαντινής εποχής και η σημερινή του κατάσταση φανερώνει ότι εγκαταλείφτηκε από νωρίς, όταν έχασε πια για την περιοχή τον αμυντικό του χαρακτήρα. Ο αριθμός των τουριστών που το επισκέπτονται κάθε χρόνο είναι περίπου 1.000.

Πηγή: www.chios-echo.gr

6.4.2 Το Κάστρο της Βολισσού

Η Βολισσός, ως το κυριότερο οχυρό της Βόρειας Χίου, αποτελούσε ισχυρή αμυντική περιοχή, που περιλάμβανε όλο το βορειοδυτικό τμήμα του νησιού, τη Αμανή και τα χωριά της, που ανάλογα με τον πληθυσμό και τη θέση τους υπήρχαν τείχη, οχυρά, πύργοι, βίγλες και πυργόπουλα. Έχει τραπεζοειδές σχήμα και είναι αρκετά καλά διατηρημένο. Για τη βυζαντινή του καταγωγή κάνει μνεία η Άννα Κομνηνή στην Αλεξιάδα της. Το κάστρο της Βολισσού προσελκύει περίπου 10.000 – 15.000 τουρίστες κάθε χρόνο. Πηγή: www.amani.gr

6.4.3 Το Κάστρο των Απολύχων

Στη Δημιουργία του κάστρου των Απολύχων (1440 περιοχή Αρμολίων) το οποίο είχε τη δυνατότητα να εποπτεύει όλη την περιοχή των Μαστιχοχωρίων και να

συνδέεται οπτικά με όλες τις βίγλες. Στο κάστρο των Απολύχων κατέλυε ισχυρή στρατιωτική μονάδα, περιλάμβανε 62 δωμάτια και δεξαμενή νερού. Το κάστρο το επισκέπτονται περίπου 2.000 τουρίστες το χρόνο. Πηγή: www.chios-echo.gr

6.4.4 Το Κάστρο της Χίου

Το Κάστρο της Χίου είναι από τα ελάχιστα παράλια κάστρα στην Ελλάδα. Καταλαμβάνει έκταση περίπου 180 στρεμμάτων, με τη νοτιοανατολική πλευρά του προς τη θάλασσα. Ο αρχικός του πυρήνας κατασκευάστηκε από τους βυζαντινούς, τον 9ο μ.Χ. αιώνα, για την αντιμετώπιση των εχθρικών επιδρομών (*Άμαντος, 1935*). Το 1304, όταν η Χίος καταλήφθηκε για πρώτη φορά από τους Γενουάτες, το Κάστρο ενισχύθηκε, και έκτοτε αποτέλεσε το κέντρο διοίκησης της Civitas Chii. Στα χρόνια που ακολούθησαν, το φρούριο δέχτηκε πολλές παρεμβάσεις, επεκτάσεις και επισκευές, που άλλαξαν την αρχική του κατασκευή. Η μορφή που έχει σήμερα, το κάνει μοναδικό στο είδος του, γιατί είναι κατασκευασμένο από διαφορετικά είδη λίθων. Θυμιανούσικα πουριά, ασβεστόλιθοί και γκρίζες πέτρες από τη Φώκαια, συνθέτουν μια ασυνήθιστη και συνάμα εντυπωσιακή εικόνα. Το Κάστρο περιμετρικά φέρει 8 προμαχώνες με πολεμίστρες και κανονιοθυρίδες. Στο εσωτερικό ενός από αυτούς υπήρχαν φυλακές, ενώ άλλοι έχουν κανονιοστάσια κοντά στις βάσεις τους. Χαρακτηριστικός είναι ο προμαχώνας με τα οικόσημα της οικογένειας των Ιουστινιάνι (*Μονιούδη- Γαβαλά, 2001*). Εσωτερικά το Κάστρο κατοικείται ακόμη και σήμερα. Έλληνες, Γενοβέζοι, Τούρκοι, Χριστιανοί και Εβραίοι, Μικρασιάτες πρόσφυγες πέρασαν από τα στενά του δρομάκια, μετατρέποντας το σε κέντρο εμπορίου και διοίκησης του νησιού. Σε όλη την έκτασή του το Φρούριο έχει σημαντικά μνημεία, ανάμεσα στα οποία η Σκοτεινή Φυλακή, το Τούρκικο Κοιμητήριο, το Μπαϊρακλί Τζαμί, δύο Τούρκικα Λουτρά, ο ναός του Αγίου Γεωργίου και η Πυριτιδαποθήκη ή Καρνάγιο. Κάθε κατακτητής άφησε τα σημάδια του, έντονη όμως είναι η παρουσία της τουρκικής κατοχής, μιας και τα περισσότερα κτίσματα ανήκουν σε αυτή την περίοδο. Το Κάστρο της Χίου έχει κηρυχθεί διατηρητέος αρχαιολογικός και ιστορικός χώρος. Όπως στα Ιστορικά Κτίσματα που βρίσκονται στο Κάστρο της Χίου, που αναφερθήκαμε παραπάνω, έτσι και εδώ ο αριθμός των τουριστών που το επισκέπτονται κάθε χρόνο είναι 9.000– 12.000.

7. Οικονομία της Νήσου

7.1 Η οικονομική δραστηριότητα

Η σημερινή Χίος αποτελεί τον τόπο στον οποίο συνυπάρχουν ζωντανές όλες οι παράμετροι που διαμόρφωσαν τη φυσιογνωμία της μέσα από τη μακραίωνη ιστορία. Η εμπορική δραστηριότητα των αρχαϊκών χρόνων και η διαχρονική σχέση με τη Σμύρνη και τα μικρασιατικά παράλια έχουν ως σύγχρονες απολήξεις το περίφημο χιώτικο εμπορικό δίκτυο του 19ου αιώνα και τη σημερινή κυριαρχία στην παγκόσμια ναυτιλία. Η Ομηρική παράδοση δημιουργεί ένα συνεχές πνευματικό υπόβαθρο που σηματοδοτείται από φυσιογνωμίες όπως του Λέοντα Αλάτιου ή του Αδαμάντιου Κοραή αλλά και από τις παρουσίες εθνικής εμβέλειας στο χώρο της νεότερης λογοτεχνίας και της σύγχρονης διανοήσης. Τα περίφημα χιακά εργαστήρια γλυπτικής των κλασσικών χρόνων εγκαινίασαν μία πορεία στο πεδίο των τεχνών με σταθμούς-ορόσημα της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως τα Ψηφιδωτά της Νέας Μονής και οι μοναδικές εκφάνσεις της εφαρμοσμένης τέχνης της αρχιτεκτονικής, όπως το οικιστικό σύνολο του Κάμπου. Η τοπική παραγωγή διέθετε πάντοτε διακεκριμένα στοιχεία: ξεκινώντας από την τοπική ποικιλία μανταρινιών περνάμε στον πανάρχαιο Αριούσιο οίνο και καταλήγουμε στην παγκόσμια αποκλειστικότητα της Μαστίχας, ισχυρότερη σήμερα από ποτέ. Από τη μία πλευρά λοιπόν η σημερινή Χίος είναι ένας τόπος που συντίθεται από μοναδικότητες πολυτέλειας: Όμηρος-μαστίχα- ναυτιλία. Από την άλλη, ακολουθεί την κοινή πορεία της ελληνικής περιφέρειας. Η περιγραφή των οικονομικών δραστηριοτήτων παρέχει τα απαραίτητα δεδομένα για το σχηματισμό μιας βασικής εικόνας της σύγχρονης πραγματικότητας.

Πηγή: www.chios-echo.gr

7.2 Ναυτιλία

Η Χίος, ήδη από την αρχαιότητα, διέθετε αξιόλογη ναυτική δύναμη, τόσο το πολεμικό όσο και το εμπορικό ναυτικό ήταν ιδιαίτερα ανεπτυγμένα δίνοντας στο νησί το προβάδισμα στο θαλάσσιο χώρο. Από το νησί κατάγονται οι οικογένειες εφοπλιστών Λαιμού, Λω, Πατέρα, Χατζηπατέρα, Φαφαλιού, Ξυλά, Λιβανού, Χανδρή, Τσάκου, Ευσταθίου, Ανδρεάδη (Λαιμός, 1963). Ο Βροντάδος, η Λαγκάδα, τα Καρδάμυλα και οι Οινούσες ήταν οι τόποι απο όπου κατάγονταν οι περισσότεροι

απο όσους ασχολήθηκαν με τη θάλασσα. Βαρύς είναι ο φόρος που έχει πληρώσει η ναυτοσύνη της Χίου για την ανάπτυξη της ναυτιλίας. Προς τιμήν των ναυτικών που χάθηκαν έχουν στηθεί μνημεία σε διάφορα σημεία του νησιού, με πιο γνωστά αυτά του Αφανούς Ναύτη, στο Βροντάδο, και του Καρδαμυλίτη Ναυτικού. Καθοριστική είναι η συνεισφορά της ναυτιλίας στη συνολική οικονομική κατάσταση του νησιού. Παρά τη σχετική πτώση της ενασχόλησης με τη ναυτιλία, οι εισροές συναλλάγματος διατηρούν τα σημαντικά μεγέθη τους και ο εφοπλιστικός κόσμος κάνει αισθητή την παρουσία του με ουσιαστικές συνεισφορές, ιδίως στα πεδία της παιδείας και της υγείας. Ιδιαίτερη είναι η επίδραση της ναυτιλίας στον τομέα της εκπαίδευσης καθώς στη Χίο λειτουργούν Σχολές Πλοιάρχων & Μηχανικών Εμπορικού Ναυτικού καθώς και τμήμα Ναυτλιακών Σπουδών στο Πανεπιστημίου Αιγαίου. Τα δύο ναυτικά μουσεία που λειτουργούν στη Χίο και τις Οινούσες αποτελούν ένδειξη του ενδιαφέροντος και της αγάπης για το θαλάσσιο στοιχείο. Πηγή: www.chios-echo.gr

7.3 Αγροτική παραγωγή

Η καλλιέργεια εσπεριδοειδών, αναπτύσσεται στη Χίο ήδη από το 15 αι. Στην περιοχή του Κάμπου, περίπου 7.000 στρέμματα καλύπτονται από πορτοκαλιές, λεμονιές, μανταρινιές και νεραντζιές, που τροφοδοτούν τις ανάγκες του νησιού και παλαιότερα το εξαγωγικό εμπόριο. Χάρη σε αυτές τις καλλιέργειες η Χίος ονομάστηκε Μυροβόλος, επειδή το άρωμά των ανθών διαχεόταν σε μεγάλη απόσταση, φτάνοντας μέχρι τα πλοία που προσέγγιζαν το νησί. Σήμερα, τα εσπεριδοειδή χρησιμοποιούνται στην παρασκευή χυμών, αναψυκτικών και γλυκών του κουταλιού. Ταυτόχρονα λειτουργούν σήμερα πολλά ελαιοτριβεία, που καλύπτουν τις ανάγκες του νησιού. Στη βόρεια Χίο, αναπτύσσεται η καλλιέργεια αμπελιών, με σκοπό την ανασύσταση της παραγωγής του Αριούσιου Οίνου. Πηγή: www.amani.gr

7.4 Ιχθυοκαλλιέργειες

Η ιχθυοκαλλιέργεια αποτελεί ένα δυναμικό παραγωγικό κλάδο με έντονη ανάπτυξη κατά την τελευταία εικοσαετία. Επηρεαζόμενος σημαντικά από τις διακυμάνσεις της διεθνούς αγοράς απασχολεί σημαντικό τμήμα του τοπικού εργατικού δυναμικού.

Κατά την τελευταία περίοδο, τον κλάδο απασχολούν προβλήματα περιβαλλοντικών επιπτώσεων της δραστηριότητας. Πηγή: www.nireus.gr

7.5 Τουρισμός

Με τον τουριστικό τομέα σήμερα ασχολείται μεγάλο τμήμα του πληθυσμού. Καταλύματα κάθε είδους ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια, αγροτουριστικές μονάδες καλύπτουν τις ανάγκες των επισκεπτών της Χίου. Στο νησί λειτουργούν πολλά γραφεία ενοικίασης αυτοκινήτων καθώς και πλήθος εστιατορίων. Κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, σε αρκετές παραλίες παρέχονται υπηρεσίες θαλάσσιων σπορ και καταδύσεων. Τα τελευταία τρία χρόνια, οργανώνεται στο Δημοτικό Κήπο της Χίου η Γιορτή Αγροτουρισμού, που ως στόχο της έχει να αναδείξει τα τοπικά προϊόντα όπως ποτά, γλυκά, αλλά και πολιτισμικά ή λαογραφικά δρώμενα. Πηγή: www.chios-echo.gr

7.6 Τοπικά Παραδοσιακά Προϊόντα

Χίος σημαίνει μαστίχα, αφού έχει το παγκόσμιο προνόμιο παραγωγής του μυρωδάτου αυτού προϊόντος, με την ευχάριστη γεύση, τις θεραπευτικές ιδιότητες και την ποικιλία χρήσης του. Στο εμπόριο διανέμεται ούζο με γεύση μαστίχα καθώς και λικέρ μαστίχα. Το γλυκό μαστίχα, το γνωστό υποβρύχιο ή καραμέλες μαστίχας, λουκούμια και χειροποίητα ζυμαρικά με γεύση μαστίχας. Από ξέρα σύκα γίνονται οι περίφημες παστελαριές καθώς επίσης, το τοπικό ποτό σούμα που γίνεται σε παραδοσιακά καζάνια στο τέλος του φθινοπώρου. Υπάρχει μεγάλη ποικιλία από Χιώτικα γλυκά του κουταλιού όπως αυτά που συντίθενται από καρπούς εσπεριδοειδών, μανταρίνι, πορτοκάλι, νεράντζι από τον ανθό του τριαντάφυλλου ή από άνθη λεμονιάς από φιστίκι ή μελιτζανάκι. Το μέλι στη Χίο είναι φημισμένο, ιδιαίτερα το μέλι των Ψαρών όπως και το παστέλι. Σήμερα έχει συστηθεί συνεταιρισμός που προμηθεύει τα τοπικά προϊόντα στο εμπόριο. Η Χίος στην αρχαιότητα ήταν ονομαστή για το κρασί της. Ο περίφημος «Αριούσιος οίνος» έφερε μεγάλο πλούτο στο νησί με τις εξαγωγές του, όπως μαρτυρείται από πλήθος αρχαίων κειμένων, αρχαιολογικών ευρημάτων, αλλά και από αρχαία νομίσματα, όπου η Χιακή Σφίγγα απεικονίζεται με αμφορείς κρασιού και κλαδιά αμπέλου. Κάποιες μικρές ποτοποιίες έχουν καταφέρει να παράγουν αρκετά είδη κρασιού. Οι γευστικές παραδόσεις του νησιού, μια σειρά εξαιρετικών

προϊόντων από εργαστήρια παραδοσιακών υλικών αξιοποιούν τις παραδοσιακές συνταγές της Χίου και των Μικρασιατικών παραλιών. Ο τραχανάς, οι χυλοπίτες και τα χερίσια μακαρόνια ακολουθούν πιστά την παράδοση, τα εξαιρετικά ανατολίτικα στριφτάρια βασισμένα στη σμυρναϊκή συνήθεια να αρωματίζονται με μπαχαρικά, τα ρακένια με γλυκάνισο ή οι χυλοπίτες με μαστίχα. Τα ντόπια τυριά όπως το Μαστέλο, η γραβιέρα, το κατσικάκι ή το λευκό τυρί που παρασκευάζονται αποκλειστικά από ντόπιο γάλα.

7.7 Κατασκευή Δαντέλας

Εκτός των κτισμάτων και της αρχιτεκτονικής που χαρακτηρίζει τη Χίο, υπήρχε και υπάρχει σημαντική παραγωγή υφασμάτων από δαντέλα. Ο όρος ‘δαντέλα’ άρχισε να χρησιμοποιείται κατά τον 16^ο αιώνα και καθιερώθηκε το 17^ο λόγω της αποδοχής της από τις βασιλικές αυλές της Ευρώπης (*Φόρου-Κούτσικα*). Η δαντέλα στη Χίο συναντάται σε πολλές περιοχές και αποτελεί ένα πολύ ακριβό συμπλήρωμα της ενδυμασίας, ιδιαίτερα υψηλής ποιότητας και αισθητικής. Τα κυριότερα είδη δαντέλας στη Χίο είναι:

- Ø ‘Μπιπίλα’ ή ‘μπιρμπίλα’: ράβεται στο τέλος των μανικιών της παραδοσιακής ενδυμασίας των μαστιχοχωριών Βέσσα και Καλλιμασιά. Στα χωριά Μεστά, Αγ. Γεώργιος Συκούσης και Καλλιμασιά η δαντέλα στολίζει τις κορδέλες που κρέμονται στο μαντήλι της ενδυμασίας.
- Ø ‘Duchese’: είναι τεχνική που υπάγεται στην κατηγορία ‘κοπανέλι’, χαρακτηρίζεται από ραφή σε κεκλιμένο επίπεδο με τη βοήθεια βελόνων. Χρησιμοποιήθηκε από τις μοναχές της Ιεράς Μονής του Αγ. Κωνσταντίνου και απεικονίζουν φυτικές και ζωικές παραστάσεις. Σήμερα υπάρχει ένας χώρος εντός της Μονής στον οποίο γίνεται κατασκευή και έκθεση των δαντελών.
- Ø ‘Μιλάν (Milan)’: άλλη τεχνική κοπανελίου που εμφανίστηκε στη Χίο από το 17^ο αι. Πρόκειται για δαντέλα με ελικοειδής ταινίες που συχνά καταλήγει σε φυτικά και ζωικά σχήματα σε μέγεθος λίγων εκατοστών. Η τεχνική αυτή υπάρχει στα μοναστήρια του Αγ. Μηνά και ‘Νέας Μονής’.

- Ø *‘Μπρετόν (Breton)’*: χρησιμοποιείται βαμβακερό βιομηχανοποιημένο ύφασμα που κεντάται με βελόνα. Με την τεχνική αυτή παράγονται κεντήματα καθημερινής χρήσης και γιακάδες.
- Ø *‘Μωσαϊκά’*: συνδυασμός δαντέλας και κεντήματος που αποτελείται από πολλά μικρά κομμάτια δαντέλας τα οποία ράβονται μεταξύ τους και αποτελούν ένα ενιαίο κομμάτι.
- Ø *‘Φιλέ (fillet)’*: στη Χίο υπήρξαν δυο είδη δαντελών τύπου *‘φιλέ’*: ο λεπτός βαμβακερός φτιαγμένος με την σαΐτα και κεντημένος με τη βελόνα με την τεχνική του *‘μανταρίσματος’*. Το πρώτο καταγεγραμμένο βιβλίο, με σχέδια για φιλέ, γράφτηκε το 1532 και κατά το 16^ο-17^ο αι. κατασκευάζονταν καλύμματα επίπλων από εναλλασσόμενα τετράγωνα από φιλέ και ρετιτσέλα (reticella: δαντέλα με γεωμετρικά σχέδια που χρησίμευε ως κάλυμμα της Αγ. Τράπεζας). Άλλο είδος *‘φιλέ’* είναι η *‘φιλέ-γκιπούρ’* που απεικονίζει τετράγωνα ανοίγματα και κεντιέται ανάγλυφα με διακοσμητικά σχέδια με χρήση βελόνας.
- Ø *‘Φριβολιτέ’ (frivolite)*: πλέκεται με τη βοήθεια σαΐτας κατασκευασμένη από οστό, άργυρο, ταρταρούγα (κόκκαλο από το κέλυφος χελώνας) και πλέον από πλαστικό.

Σήμερα, δεν κατασκευάζεται δαντέλα στις ποσότητες που κατασκευάζονταν παλιότερα λόγω του κατά πολύ αυξημένου κόστους σε σχέση με την βιομηχανοποιημένη δαντέλα. Παρόλα αυτά, ο επισκέπτης μπορεί να προμηθευτεί διάφορα είδη δαντέλας σε πολλά μέρη της Χίου.

Εικόνα 13: Χαρακτηριστικό παράδειγμα παραδοσιακής δαντέλας

8. Υποδομή της Νήσου

8.1 Συγκοινωνία-Σύνδεση του Νομού με άλλα μέρη

Η Χίος μπορεί να προσεγγιστεί είτε ακτοπλοϊκώς, είτε αεροπορικώς. Ακτοπλοϊκώς το νησί συνδέεται καθημερινά με το λιμάνι του Πειραιά και το ταξίδι διαρκεί έξι ή οκτώ ώρες με τα συμβατικά πλοία. Τα δρομολόγια των δύο αεροπορικών εταιριών που έχουν ως προορισμό τη Χίο, από το Ελευθέριος Βενιζέλος είναι τουλάχιστον πέντε την ημέρα και αυξάνονται κατά την καλοκαιρινή περίοδο. Η Olympic Air έχει τέσσερις φορές την εβδομάδα δρομολόγια από και προς τη Θεσσαλονίκη, δύο φορές για τη Μυτιλήνη, τη Λήμνο και τη Ρόδο και μία φορά για τη Σάμο. Για την καλοκαιρινή περίοδο, οι απ' ευθείας πτήσεις από τις χώρες του εξωτερικού προς την Χίο είναι κυρίως από Βέλγιο, Ολλανδία, Αυστρία, Νορβηγία, και Σλοβενία με επτά δρομολόγια την εβδομάδα (από Ολλανδία και Νορβηγία πραγματοποιούνται 4 πτήσεις). Καθημερινή είναι και η σύνδεση με τη Μυτιλήνη και τα κοντινά νησάκια, Οινούσες και Ψαρά. Επίσης, υπάρχουν συνδέσεις με τη Σάμο τρεις φορές την εβδομάδα και τουλάχιστον μια φορά την εβδομάδα με τη Θεσσαλονίκη, το Βόλο, την Αλεξανδρούπολη, την Καβάλα, τη Ρόδο, την Κω, το Ηράκλειο, την Ικαρία και τους Φούρνους και κατά τους καλοκαιρινούς μήνες με τη Σκιάθο, την Πάρο και τη Νάξο. Καθημερινά είναι και τα δρομολόγια προς την Τουρκία και το λιμάνι του Τσεσμέ.

8.2 Σύνδεση με το Πλησιέστερο Αεροδρόμιο

Η Χίος εξυπηρετείται από το αεροδρόμιο που βρίσκεται στην ανατολική πλευρά του νησιού και συγκεκριμένα στην περιοχή Κάμπου, στη νότια πλευρά της πόλης. Η μετάβαση γίνεται με αυτοκίνητο, ταξί, λεωφορείο ή ακόμα και πεζός. Σήμερα διαθέτει διάδρομο 1511 μ. και πλάτος 30 μ. Υπάρχει αεροπορική σύνδεση με την Αθήνα σε καθημερινή βάση από δύο αεροπορικές εταιρίες, την Olympic Air και την Aegean Airlines που πραγματοποιούν συνολικά από 5 έως 7 πτήσεις ημερησίως ανάλογα με την περίοδο.

8.3 Σύνδεση με το Πλησιέστερο Λιμάνι

Το μεγαλύτερο μέρος των θαλάσσιων μεταφορών εξυπηρετείται από το λιμάνι της πόλης της Χίου. Η μετάβαση γίνεται εύκολα αφού το λιμάνι είναι προέκταση του κέντρου (απέχει μόλις λίγα μέτρα). Το σύνολο των προορισμών των επιβατηγών πλοίων εξυπηρετούνται από αυτό και συγκεντρώνει το μεγαλύτερο μέρος της μεταφοράς των εμπορευμάτων για το σύνολο του Νομού, καθώς και το μεγαλύτερο μέρος των μεταφορών που αφορούν στον τομέα του τουρισμού (κρουαζιερόπλοια και άλλα τουριστικά σκάφη).

8.4 Κατάσταση Σήμανσης Οδικών και Λοιπών Δικτύων

Το οδικό δίκτυο του νησιού διατηρείται σε γενικά πλαίσια σε ικανοποιητικό επίπεδο. Εκτός από την πόλη της Χίου, όπου οι δρόμοι είναι αρκετά στενοί και τους καλοκαιρινούς μήνες παρουσιάζουν αυξημένη κίνηση (ιδιαίτερα τον Ιούλιο και τον Αύγουστο), στο υπόλοιπο νησί είναι εύκολο και ασφαλές να μετακινηθεί κανείς με αυτοκίνητο. Όλοι οι κεντρικοί δρόμοι είναι ασφαλτοστρωμένοι καθώς και το μεγαλύτερο μέρος των επαρχιακών δρόμων που οδηγούν σε μικρότερα χωριά. Ικανοποιητική εμφανίζεται και η σήμανση των δρόμων και υπάρχουν πρατήρια υγρών καυσίμων σε όλο το νησί.

9. Τουριστική Ανάπτυξη της Νήσου

9.1 Οργανισμός Τουρισμού

Στη Χίο λειτουργεί και γραφείο τουρισμού, το οποίο είναι τμήμα του Δήμου Χίου Ν.Π.Δ.Δ. Ανήκει στην τοπική αυτοδιοίκηση, λειτουργεί ως γραφείο πληροφοριών αλλά δε λειτουργεί ως κεντρικό γραφείο κρατήσεων. Άλλες δραστηριότητες που αναλαμβάνει είναι: εκτυπώσεις, η φιλοξενία δημοσιογράφων, η συμμετοχή σε εκθέσεις Τουρισμού στην Ελλάδα και το εξωτερικό καθώς και η παροχή τουριστικών φυλλαδίων. Απασχολεί 2 μόνιμους υπαλλήλους και 2 με 3 εποχιακούς. Δεν έχει ετήσια έσοδα καθώς η μόνη πηγή χρηματοδότησής του είναι ο Δήμος Χίου.

9.2 Μέγεθος Τουριστικού Τομέα

9.2.1 Μέση Ημερήσια Κίνηση Διερχόμενων Επισκεπτών - Μέση Ημερήσια Δαπάνη Επισκεπτών

Όσο δύσκολο είναι να υπολογιστεί η μέση διάρκεια παραμονής των επισκεπτών-τουριστών στο νησί, το ίδιο δύσκολο είναι να υπολογιστεί και η μέση κίνηση. Το μόνο που μπορούμε να υπολογίσουμε είναι ότι ένας τουρίστας-επισκέπτης κατά μέσο όρο χρειάζεται μία εβδομάδα για να επισκεφθεί τα κυριότερα αξιοθέατα του νησιού. Βέβαια αυτό δε σημαίνει ότι όλοι θα επισκεφθούν όλα τα αξιοθέατα του νησιού κατά τη διάρκεια της επίσκεψής τους στο νησί.

Ούτε η μέση ημερήσια δαπάνη επισκεπτών είναι δυνατόν να υπολογιστεί, γιατί το νησί επισκέπτονται τουρίστες-επισκέπτες με διαφορετική οικονομική δυνατότητα. Όπως είναι γνωστό είναι πολλοί εφοπλιστές και γόννοι πλούσιων οικογενειών που επισκέπτονται το νησί και η μέση δαπάνη τους είναι πολύ παραπάνω από το μέσο όρο των υπολοίπων επισκεπτών. Εκτός από τους οικονομικά εύπορους, υπάρχουν και οι τουρίστες-επισκέπτες που ανήκουν στη μεσαία τάξη και η οικονομική τους δυνατότητα δεν τους επιτρέπει να κάνουν σπατάλες. Έτσι δαπανούν λιγότερα χρήματα, οπότε και η μέση ημερήσια δαπάνη τους είναι πολύ χαμηλότερη.

9.2.2 Είδη Τουρισμού που αναπτύσσονται στην περιοχή

Η μέση διάρκεια παραμονής σε ημέρες δεν είναι δυνατόν να υπολογιστεί για τους επισκέπτες-τουρίστες του νησιού και ο λόγος που αυτό συμβαίνει είναι κυρίως τεχνικός. Στο νησί διακρίνονται πολλά είδη τουρισμού όπως:

- ✓ τουρισμός αναψυχής
- ✓ πολιτιστικός τουρισμός
- ✓ επαγγελματικός τουρισμός
- ✓ θρησκευτικός τουρισμός κλπ.

Ανάλογα με το είδος τουρισμού, την οικονομική κατάσταση και γενικά τη διάθεση του κάθε επισκέπτη-τουρίστα διαφέρει και η παραμονή του στο νησί.

Σύμφωνα με τον αριθμό των ατόμων που ταξιδεύουν μπορούμε να πούμε ότι υπάρχει ανάπτυξη στον μικρο-ομαδικό τουρισμό και τον ομαδικό τουρισμό. Γίνονται

προσπάθειες από την Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση για την επίτευξη συνεργασίας μεταξύ μεγάλων τουριστικών πρακτορείων και tour operator με τουριστικές επιχειρήσεις του νησιού ώστε να πραγματοποιούνται περισσότερες οργανωμένες εκδρομές στο νησί. Σύμφωνα με τον εξυπηρετούμενο σκοπό του ταξιδιού, υπάρχει μεγάλη ανάπτυξη στον τουρισμό ψυχικής τέρψης και ξεκούρασης του τουρίστα από την εργασιακή κόπωση και στον πολιτιστικό τουρισμό, που εξυπηρετεί στη συλλογή πληροφοριών και γνώσεων για άλλες χώρες και ικανοποιεί ταυτόχρονα την ανάγκη για ψυχαγωγία. Συμπεριλαμβάνει επίσης πολιτιστικά γεγονότα, χώρους φυσικού ενδιαφέροντος, αρχαιολογικές ανασκαφές κ.α. Μπορούμε να πούμε ότι σε αυτό το είδος τουρισμού έχει γίνει μεγάλη προσπάθεια ανάπτυξης από τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση και τους επιχειρηματίες του τουρισμού, έχουν διαμορφωθεί οργανωμένες παραλίες σε όλο το νησί, μονοπάτια κατάλληλα για πεζοπορίες ή για ορειβασία κ.α. Επίσης, δύο από τα σπηλαία είναι επισκέψιμα μετά από παρεμβάσεις της Νομαρχίας και της αρχαιολογικής υπηρεσίας. Την υπέρβαση έκανε η Τοπική Αυτοδιοίκηση με την οργάνωση πολιτιστικών γεγονότων με χρηματοδότησή της. Με τον τρόπο αυτό, θεατρικές παραστάσεις, μουσικοχορευτικές παραστάσεις, συναυλίες με ντόπιους μουσικούς και τραγουδιστές από όλη την Ελλάδα έγιναν εφικτές. Επίσης όλο το καλοκαίρι διοργανώνονται εκθέσεις όπως η έκθεση βιβλίου που πραγματοποιείται από αρχές Ιουλίου μέχρι τέλος Αυγούστου και η έκθεση Αγροτουρισμού που λαμβάνει χώρα από αρχές ως τα μέσα Αυγούστου. Άλλες ενέργειες όπως η οργάνωση σεμιναρίων παραδοσιακών τοπικών χορών, εκμάθησης ηθών και εθίμων του νησιού καθώς επίσης και της τοπικής διαλέκτου είναι αξιόπαινες.

9.3 Οι Προβλεπόμενες Τάσεις

Οι τάσεις του διεθνούς τουρισμού είναι οι προβλέψεις για τη μελλοντική τουριστική κίνηση, δηλαδή ποιοί και πόσοι τουρίστες θα μετακινηθούν προς διάφορους τουριστικούς προορισμούς. Οι τάσεις του διεθνούς τουρισμού δείχνουν τις πιθανές προτιμήσεις των τουριστών στο μέλλον και αποτελούν προϋπόθεση για ορθολογικό σχεδιασμό της τουριστικής παραγωγής. Για να εντοπιστούν οι τάσεις του τουρισμού, πρέπει να μετρηθούν οι ρυθμοί με τους οποίους παρουσιάζονται αλλαγές στις τουριστικές ροές στο πρόσφατο παρελθόν. Όπως καθορίζονται οι τάσεις του διεθνούς

τουρισμού από τις αλλαγές στις τουριστικές ροές το ίδιο συμβαίνει και στην Ελλάδα. Παρατηρώντας τις τάσεις στην περιοχή της Χίου, διαπιστώνουμε ότι δεν υπάρχει μεγάλη αλλαγή στην τουριστική υποδομή και τη βελτίωση των κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών. Έχουν υλοποιηθεί κάποια έργα αξιοποίησης της πόλης, σε κάποια χωριά καθώς και σε αρκετά θέρετρα αλλά δεν υπάρχει μεγάλη δραστηριότητα ανοικοδόμησης ξενοδοχείων και τουριστικών εγκαταστάσεων. Αυτή η περιορισμένη ανάπτυξη οφείλεται στο ότι γίνεται στροφή προς τον ποιοτικό τουρισμό, που ήδη διαθέτει το νησί, και όχι στον ποσοτικό τουρισμό που συνήθως προκαλεί μεγάλες αλλοιώσεις στις περιοχές που ανθίζει.

9.4 Έργα και Υποδομές για την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής

Το νησί παρουσιάζει έντονο πρόβλημα σε θέματα οργάνωσης και διαχείρισης σε όλους τους τομείς που συμβάλλουν σε ένα καλύτερο αποτέλεσμα όσον αφορά τον κλάδο του τουρισμού. Οι δυνατότητες του νησιού σαν τόπος προορισμού τουριστών μπορεί να αξιοποιηθούν και να πραγματοποιηθούν αν κατά πρώτον βελτιωθεί η συγκοινωνιακή σύνδεση τόσο με την υπόλοιπη Ελλάδα όσο και με το εξωτερικό. Για την αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων και της έλλειψης νερού μπορούν να πραγματοποιηθούν τα παρακάτω έργα υποδομής:

- ✓ δημιουργία ενός σύγχρονου αεροδρομίου
- ✓ βελτίωση του λιμανιού
- ✓ επιλογή των λιμνοδεξαμενών σε συνδυασμό με την αφαλάτωση.

9.5 Αναπτυξιακά προγράμματα που έχουν εκπονηθεί στην περιοχή

Στα παρακάτω αναπτυξιακά προγράμματα ο φορέας εκπόνησης των μελετών είναι η Ε.Ν.Α. Χίου. Χρονική περίοδος εκπόνησης τους είναι από το 1998 έως και σήμερα.

Τα προγράμματα είναι :

- Ø Διαχείριση και λειτουργία του Υδροθεραπευτηρίου Αγιασμάτων στην περιοχή της Β.Δ. Χίου.
- Ø Καθαρισμός ακτών Χίου.
- Ø Έλεγχος και Προστασία οδικού δικτύου Χίου.
- Ø Ανάπτυξη Μηχανισμού Τουριστικής Πληροφόρησης.

- Ø Ανάπτυξη και κατασκευή Web site για την τουριστική προβολή του Νομού Χίου.
- Ø Mailing για την τουριστική προβολή του Νομού Χίου.
- Ø Τουριστική Ανάπτυξη και πληροφόρηση του Νομού Χίου.
- Ø Διοίκηση και διαχείριση Δικτύου Επιχειρήσεων Γεύσης και Φιλοξενία (cluster επιχειρήσεων).
- Ø Πρόγραμμα υποστήριξης Μνημείων και Επισκεπτών.
- Ø Πρόγραμμα Επισκέψεων μαθητών Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης στο πάρκο κυκλοφοριακής αγωγής Δαφνώνα.
- Ø Υλοποίηση έργου για τη δημιουργία υπαίθριου parking σε οικόπεδο ιδιοκτησίας της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Χίου.
- Ø Συλλογή και απομάκρυνση απορριμμάτων παραπλεύρως του Εθνικού Επαρχιακού Δικτύου Νομού Χίου.
- Ø Καθαρισμός ακτών Ν. Χίου και φυσικών διαδρομών.
- Ø Εκπόνηση μελέτης Σκοπιμότητας κτιρίου Κολεγίου Χίου.
- Ø Εκπόνηση μελέτης κτιρίου Κολεγίου Χίου.
- Ø Εκπόνηση Μελέτης φράγματος Σαραπιού.
- Ø Εκπόνηση μελέτης για την ανέγερση διθέσιου νηπιαγωγείου στο Δήμο Μαστιχοχωρίων.

9.6 Οργάνωση – Διοίκηση Τουρισμού

9.6.1 Τουριστική Ζήτηση

Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία της ΕΣΥΕ (Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας) και του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, το 2002 η Ελλάδα με 14.179.999 εκατομμύρια αφίξεις αλλοδαπών ταξιδιωτών στα σύνορα, καταλαμβάνει τη 15η θέση στην παγκόσμια κατάταξη των χωρών υποδοχής, σημειώνοντας αύξηση 0.87% έναντι του 2001. Οι πιο πολλοί επισκέπτες προέρχονται από τα κράτη της Ευρώπης και υπολογίζονται περίπου σε 13.375.590 άτομα. Από τις υπόλοιπες ηπείρους στατιστικά δεδομένα δείχνουν ότι 52.800 άτομα προέρχονται από την Αφρική, 217.369 άτομα από την Αμερική, 63.811 από την Ωκεανία και 470.429

άτομα από την Ασία. Πιο αναλυτικά, στους πίνακες 1-10 αναλύονται οι εξής κατηγορίες:

- Û αφίξεις στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου και κάμπινγκ
- Û διανυκτερεύσεις των τουριστών
- Û δυναμικότητα καταλυμάτων ξενοδοχειακού τύπου και κάμπινγκ
- Û ξενοδοχειακό δυναμικό ανά κατηγορία,
- Û αφίξεις τουριστών από το εξωτερικό κατά μέσο ταξιδιού, σταθμό εισόδου και ομάδες περίπλου και
- Û κίνηση εκτάκτων διεθνών πτήσεων (charter).

Στον Πίνακα 1 (απόλυτοι αριθμοί), παρουσιάζονται για τα έτη 2000-2009 οι αφίξεις αλλοδαπών, ημεδαπών καθώς και του συνόλου των τουριστών τόσο σε καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου όσο και σε κάμπινγκ. Παρατηρούμε ότι από το 2000-2002 οι αφίξεις ημεδαπών αυξάνονται σε αντίθεση με τις αφίξεις αλλοδαπών, οι οποίες μειώνονται. Παρόλο που συνολικά, ο αριθμός των τουριστών που επισκέπτεται τη Χίο στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα αυξάνεται, παρατηρείται μια φθίνουσα πορεία για τον αριθμό των κλινών που διατίθενται. Κατά το έτος 2003 παρατηρείται μια σημαντική αύξηση στο ποσοστό των ημεδαπών τουριστών, των αλλοδαπών καθώς και στον αριθμό των κλινών που παρέχονται. Το 2004, η τουριστική κίνηση σημειώνει σημαντική πτώση στο σύνολο των τουριστών παρόλο που παρατηρείται αύξηση των ξενοδοχειακού τύπου καταλυμάτων. Το φαινόμενο αυτό προφανώς εξηγείται από την απρόσμενη τάση, τόσο ημεδαπών τουριστών όσο και αλλοδαπών, για κάμπινγκ το οποίο μέχρι το έτος αυτό εμφάνιζε μηδενική αποδοχή. Τα έτη 2005-2006 παρατηρούμε αύξηση τόσο στις αφίξεις τουριστών συνολικά όσο και στην ξενοδοχειακή υποδομή. Η προτίμηση για κάμπινγκ επανέρχεται σε μηδενικά επίπεδα όπως και τα έτη 2000- 2004. Κατά την περίοδο 2007-2009 παρατηρείται συνεχόμενη φθίνουσα τάση σε μεγάλο ποσοστό στις αφίξεις τουριστών, όχι όμως και στις ξενοδοχειακές μονάδες, οι οποίες παρουσιάζουν αυξητική πορεία.

Πίνακας 1: Αφίξεις στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου και κάμπινγκ, Νομός Χίου

Έτος	Αφίξεις				Κάμπινγκ		
	Ημεδαποί	Αλλοδαποί	Σύνολο	Κλίνες που λειτουργούν	Ημεδ.	Αλλοδ.	Σύνολο
2000	32.552	13.435	45.987	1.390	0	0	0
2001	33.854	12.911	46.765	1.375	0	0	0
2002	34.914	12.581	47.495	1.293	0	0	0
2003	41.816	12.697	54.513	1.333	0	0	0
2004	34.297	8.784	43.081	1.639	202	77	279
2005	41.976	10.472	52.448	1.750	0	0	0
2006	53.952	13.957	67.909	2.078	0	0	0
2007	53.629	13.789	67.418	2.185	0	0	0
2008	44.859	14.900	59.759	2.271	0	0	0
2009	41.744	12.203	53.947	2.356	0	0	0

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Στον Πίνακα 2 παρουσιάζονται για τα έτη 2000-2002 οι διανυκτερεύσεις τουριστών. Παρατηρούμε ότι το 2001 το μέγεθος της τουριστικής κίνησης είναι αυξημένο σε σχέση με τις άλλες δύο χρονιές και η χειρότερη τουριστική περίοδος είναι το 2002.

Πίνακας 2: Αριθμός Διανυκτερεύσεων/ έτος

Έτη	2000	2001	2002
Αριθμός Διανυκτερεύσεων	187.522	191.719	181.035

Πηγή: Γραφείο Τουρισμού Δήμου Χίου

Πίνακας 3: Διανυκτερεύσεις στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου και κάμπινγκ, Νομός Χίου.

Έτος	Διανυκτερεύσεις					Κάμπινγκ		
	Ημεδαποί	Αλλοδαποί	Σύνολο	Κλίνες που λειτουργούν	Πληρότητα %	Ημεδ.	Αλλοδ.	Σύνολο
2002	92.795	96.831	189.626	1950	57.7	0	0	0
2003	104.456	87.673	192.129	1987	58.3	0	0	0
2004	83.915	61.468	145.383	1639	49.3	603	1.066	1.669
2005	111.738	71.957	183.695	1750	48.6	0	0	0
2006	131.428	92.242	223.670	2078	46.5	0	0	0
2007	124.656	92.368	217.024	2185	46.3	0	0	0
2008	135.857	102.237	238.094	2271	43.2	0	0	0
2009	131.006	78.132	209.138	2356	34.7	0	0	0

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Στον Πίνακα 3, παρουσιάζονται για τα έτη 2002-2009 οι διανυκτερεύσεις αλλοδαπών, ημεδαπών καθώς και του συνόλου των τουριστών τόσο σε καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου όσο και σε κάμπινγκ. Παρατηρούμε ότι τα έτη 2002-2003 οι διανυκτερεύσεις ημεδαπών αυξάνονται σε αντίθεση με τις διανυκτερεύσεις αλλοδαπών, οι οποίες εμφανίζουν φθίνουσα τάση. Συνολικά, ο αριθμός των διανυκτερεύσεων στη Χίο στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα αυξάνεται, ενώ παρατηρείται μια ανοδική πορεία για τον αριθμό των κλινών που διατίθενται. Παράλληλα, η πληρότητα παραμένει στα ίδια επίπεδα. Κατά το έτος 2004 παρατηρείται μια σημαντική πτώση στο ποσοστό των ημεδαπών τουριστών, των αλλοδαπών καθώς και στον αριθμό των κλινών που παρέχονται. Αποτέλεσμα αυτού είναι ότι η πληρότητα ακολουθεί πτωτική πορεία της τάξεως του 10%, ενώ σημειώνεται μία απρόσμενη τάση προς το κάμπινγκ. Το χρονικό διάστημα 2005-2006, η τουριστική κίνηση σημειώνει σημαντική αύξηση στο σύνολο των τουριστών και ακολούθως παρατηρείται αύξηση στα ξενοδοχειακού τύπου καταλύματα καθώς επίσης και στη διαθεσιμότητα των κλινών. Η πληρότητα παραμένει σε ικανοποιητικά επίπεδα, ενώ η απρόσμενη τάση, τόσο ημεδαπών τουριστών όσο και αλλοδαπών για κάμπινγκ επανέρχεται στα ίδια επίπεδα με τα έτη 2002-2003. Το έτος 2007

παρατηρούμε μία φθίνουσα πορεία στις διανυκτερεύσεις τουριστών συνολικά, σε αντίθεση με τις διατιθέμενες κλίνες που ακολουθούν αύξουσα πορεία. Η πληρότητα κινείται στα ίδια επίπεδα με τα έτη 2002-2003, όπως και η προτίμηση για κάμπινγκ. Όσον αφορά την περίοδο 2008-2009, παρατηρείται συνεχόμενη ανοδική τάση σε μεγάλο ποσοστό στις διανυκτερεύσεις τουριστών στο σύνολο τη μία χρονιά, όχι όμως και την επόμενη. Το έτος 2009 ενώ σημειώνεται σημαντική αύξηση στην ξενοδοχειακή υποδομή, παρατηρείται πτωτική τάση τόσο στον αριθμό των διανυκτερεύσεων των τουριστών όσο και στην πληρότητα των ξενοδοχειακών μονάδων και κάμπινγκ.

Στον Πίνακα 4 παρουσιάζεται η δυναμικότητα καταλυμάτων ξενοδοχειακού τύπου και κάμπινγκ για τα έτη 2000-2009. Παρατηρούμε ότι τη διετία 2000-2001 η δυναμικότητα παραμένει σε σταθερά επίπεδα σε όλες τις κατηγορίες ενώ το έτος 2002 η αρχίζει να μεταβάλλεται. Κατά το έτος 2002 παρατηρείται αύξηση στον αριθμό των καταλυμάτων, παράλληλα όμως μειώνεται ο αριθμός δωματίων καθώς και ο αριθμός των κλινών. Το επόμενο έτος ο αριθμός καταλυμάτων κινείται στα ίδια επίπεδα με το 2002, σε αντίθεση με τον αριθμό δωματίων και κλινών που ακολουθούν ανοδική πορεία. Το 2004 σημειώνεται σημαντική αύξηση και σε όλες τις κατηγορίες, κάτι που ισχύει και για το έτος 2005 εκτός από τον αριθμό κλινών που διανύει πτωτική πορεία. Κατά τη χρονική περίοδο 2006-2008 παρατηρείται ανοδική πορεία τόσο στον αριθμό καταλυμάτων, όσο και του αριθμού κλινών. Τέλος το έτος 2009 σημειώνεται αύξηση στον αριθμό καταλυμάτων, σε αντίθεση με τον αριθμό κλινών που διαγράφουν φθίνουσα πορεία.

Πίνακας 4: Δυναμικότητα καταλυμάτων ξενοδοχειακού τύπου και κάμπινγκ.

Έτος	Αριθμός Καταλυμάτων			Αριθμός δωματίων	Αριθμός κλινών		
	Ξενοδοχεία & ομοειδή καταλύματα	Τουριστικά κάμπινγκ	Σύνολο		Ξενοδοχεία & ομοειδή καταλύματα	Τουριστικά κάμπινγκ	Σύνολο
2000	41	1	42	1.179	2.192	216	2.408
2001	41	1	42	1.179	2.192	216	2.408
2002	44	1	45	1.153	2.139	216	2.355
2003	44	1	45	1.312	2.352	216	2.568
2004	47	1	48	-	2.443	216	2.659
2005	48	-	48	-	2.459	-	2.459
2006	49	-	49	-	2.471	-	2.571
2007	54	-	54	-	2.636	-	2.636
2008	58	-	58	-	2.683	-	2.683
2009	59	-	59	-	2.674	-	2.674

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Η Χίος αριθμεί 2.625 κλίνες σε ξενοδοχειακά καταλύματα σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία του έτους 2009. Στον Πίνακα 5 παρουσιάζεται για το χρονικό διάστημα 2003-2009, τα ξενοδοχεία ανά κατηγορία, σε επίπεδο αστερών (*) καθώς και τη δυναμικότητά τους σε δωμάτια και κλίνες. Τη χρονική περίοδο 2003-2004 παρατηρούμε ότι το ξενοδοχειακό δυναμικό της Χίου στο σύνολο του αυξάνεται τόσο στον αριθμό ξενοδοχείων όσο των δωματίων και των κλινών. Ενδεικτικό στοιχείο του γεγονότος ότι υπάρχει σταθερός ρυθμός ανάπτυξης στην περιοχή σε όλες τις κατηγορίες, είναι ότι ο αριθμός των ξενοδοχείων, δωματίων και κλινών διατηρούν συνεχόμενη ανοδική πορεία έως το έτος 2008. Σε αντίθεση με το έτος 2009 που ενώ σημειώνει αύξηση στον αριθμό των ξενοδοχείων, τα διατιθέμενα δωμάτια και κλίνες ακολουθούν φθίνουσα πορεία.

Πίνακας 5: Ξενοδοχειακό δυναμικό ανά κατηγορία στο νησί της Χίου.

Έτος	5*****			4****			3***		
	Ξενοδοχ.	Δωμάτια	Κλίνες	Ξενοδοχ.	Δωμάτια	Κλίνες	Ξενοδοχ.	Δωμάτια	Κλίνες
2003	1	19	31	10	576	1.004	17	427	808
2004	1	19	31	10	605	1.044	20	451	859
2005	1	19	31	11	617	1.060	20	451	859
2006	2	76	119	11	594	1.032	21	456	871
2007	2	76	119	13	626	1.088	23	490	912
2008	2	76	119	14	641	1.117	25	445	820
2009	2	76	119	13	638	1.112	26	428	799
Έτος	2**			1*			Σύνολο		
	Ξενοδοχ.	Δωμάτια	Κλίνες	Ξενοδοχ.	Δωμάτια	Κλίνες	Ξενοδοχ.	Δωμάτια	Κλίνες
2003	6	186	320	5	58	104	39	1.266	2.267
2004	6	186	320	5	58	104	42	1.319	2.358
2005	6	186	320	5	58	104	43	1.331	2.374
2006	7	188	323	4	44	77	45	1358	2.422
2007	8	227	391	4	44	77	50	1.463	2.587
2008	9	280	501	4	44	77	54	1.486	2.634
2009	10	288	518	4	44	77	55	1.474	2.625

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Στον Πίνακα 6, 7, 8, και 9 παρουσιάζονται για το χρονικό διάστημα 2000-2004 οι αφίξεις αλλοδαπών κατά μέσο ταξιδιού, σταθμό εισόδου και ομάδες περίπλου. Κατά τη χρονική περίοδο 2000-2001 παρατηρείται μία αυξημένη μεταβολή στις αφίξεις αλλοδαπών στο γενικό σύνολο, σε αντίθεση με τη Χίο που η μεταβολή της παρουσιάζει αρνητική τάση κάτι που επικρατεί και τη χρονική περίοδο 2001-2002 που η μεταβολή του γενικού συνόλου είναι θετικά ισορροπημένη, η μεταβολή της Χίου παρουσιάζει μία σημαντική πτώση. Κατά το χρονικό διάστημα 2002-2003 η Χίος έχει μια θετική μεταβολή ως προς τη μεταβολή του γενικού συνόλου που είναι αρνητική. Τέλος τη χρονική περίοδο 2003-2004 η μεταβολή των αφίξεων είναι και στις δύο περιπτώσεις αρνητικοί γεγονός που δείχνει χαμηλή τουριστική κίνηση.

Πίνακας 6: Αφίξεις αλλοδαπών κατά μέσο ταξιδιού, σταθμό εισόδου και ομάδες περίπλου.

Σταθμοί εισόδου αλλοδαπών	ΕΤΟΣ 2000	ΕΤΟΣ 2001	Μεταβολή 2001/2000	Αναλογία επί του συνόλου	
				2000	2001
ΣΥΝΟΛΟ ΣΤΑΘΜΩΝ	13.095.545	14.057.331	7.34	100.00	100.00
ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΩΣ	10.454.089	10.841.059	3.70	79.83	77.12
Χίου	30.455	25.145	-17.44	0.23	0.18
ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΩΣ	-	-	-	-	-
ΘΑΛΑΣΣΙΩΣ	-	-	-	-	-
ΟΔΙΚΩΣ	-	-	-	-	-
ΚΡΟΥΑΖΙΕΡΕΣ	471.908	621.357	31.67		
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	13.567.453	14.678.688	8.19		

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 7: Αφίξεις αλλοδαπών κατά μέσο ταξιδιού, σταθμό εισόδου και ομάδες περίπλου.

Σταθμοί εισόδου αλλοδαπών	ΕΤΟΣ 2001	ΕΤΟΣ 2002	Μεταβολή 2002/2001	Αναλογία επί του συνόλου	
				2001	2002
ΣΥΝΟΛΟ ΣΤΑΘΜΩΝ	13.095.545	14.057.331	7.34	100.00	100.00
ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΩΣ	10.454.089	10.841.059	3.70	79.83	77.12
Χίου	25.145	14.047	-44.14	0.18	0.10
ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΩΣ	-	-	-	-	-
ΘΑΛΑΣΣΙΩΣ	-	-	-	-	-
ΟΔΙΚΩΣ	-	-	-	-	-
ΚΡΟΥΑΖΙΕΡΕΣ	621.357	738.178	18.80		
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	14.678.688	14.918.177	1.63		

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 8: Αφίξεις αλλοδαπών κατά μέσο ταξιδιού, σταθμό εισόδου και ομάδες περίπλου.

Σταθμοί εισόδου αλλοδαπών	ΕΤΟΣ 2002	ΕΤΟΣ 2003	Μεταβολή 2003/2002	Αναλογία επί του συνόλου	
				2002	2003
ΣΥΝΟΛΟ ΣΤΑΘΜΩΝ	14.179.999	13.969.393	-1.49	100.00	100.00
ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΩΣ	10.437.910	10.417.072	-0.20	73.61	74.57
Χίου	14.047	15.559	10.76	0.10	0.11
ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΩΣ	-	-	-	-	-
ΘΑΛΑΣΣΙΩΣ	-	-	-	-	-
ΟΔΙΚΩΣ	-	-	-	-	-
ΚΡΟΥΑΖΙΕΡΕΣ	738.178	815.167	10.43		
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	14.918.177	14.784.560	-0.90		

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 9: Αφίξεις αλλοδαπών από το εξωτερικό κατά μέσο ταξιδιού, σταθμό εισόδου και ομάδες περίπλου.

Σταθμοί εισόδου αλλοδαπών	ΕΤΟΣ 2003	ΕΤΟΣ 2004	Μεταβολή 2004/2003	Αναλογία επί του συνόλου	
				2003	2004
ΣΥΝΟΛΟ ΣΤΑΘΜΩΝ	13.969.393	13.312.629	-4.70	100.00	100.00
ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΩΣ	10.417.072	9.973.822	-4.26	74.57	74.92
Χίου	15.559	15.025	-3.43	0.11	0.11
ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΩΣ	-	-	-	-	-
ΘΑΛΑΣΣΙΩΣ	-	-	-	-	-
ΟΔΙΚΩΣ	-	-	-	-	-
ΚΡΟΥΑΖΙΕΡΕΣ	815.167	954.791	17.13		
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	14.784.560	14.267.420	-3.50		

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Στον Πίνακα 10 παρουσιάζεται η κίνηση εκτάκτων διεθνών πτήσεων (charter) από διάφορες χώρες προέλευσης τουριστών στο αεροδρόμιο της Χίου κατά έτος, για τις χρονικές περιόδους 2000, 2002-2004 και 2006-2007. Παρατηρούμε ότι το έτος 2000 η κίνηση των διεθνών πτήσεων είναι η μεγαλύτερη σε σχέση με όλες τις άλλες χρονικές περιόδους. Κατά το έτος 2002 σημειώνεται μία σημαντική πτώση στην

κίνηση των διεθνών πτήσεων, κάτι που δεν ισχύει για το έτος 2003 που διαγράφεται μία ανοδική πορεία. Κατά τα υπόλοιπα έτη 2004, 2006 και 2007 παρατηρείται συνεχόμενη φθίνουσα πορεία.

Πίνακας 10: Κίνηση εκτάκτων διεθνών πτήσεων (charter) από διάφορες χώρες προέλευσης τουριστών στο αεροδρόμιο της Χίου κατά έτος, για τη χρονική περίοδο 2000-2007.

ΧΩΡΕΣ	2000	2002	2003	2004	2006	2007
Αυστρία	97	135	1.264	986	861	898
Αγγλία	3	1.487	1	-	-	-
Βέλγιο	2.850	2.392	2.402	2.430	1.643	1.423
Βουλγαρία	-	-	-	48	-	-
Γαλλία	-	290	-	-	-	-
Γερμανία	-	1.110	1	-	-	3
Δανία	1.437	1.231	1.053	2.397	-	-
Ελβετία	617	130	-	-	-	-
Ιρλανδία	-	88	-	-	-	-
Ισπανία	-	68	2	-	-	-
Ιταλία		227	5	-	-	-
Λουξεμβούργο		-	2.402	2.430	-	-
Νορβηγία	-	2.098	4.026	2.932	4.465	3.520
Ολλανδία	5.974	4.123	6.664	6.163	6.335	5.895
Ουγγαρία	4.929	-	-	-	-	-
Πορτογαλία	-	47	-	-	-	-
Ρωσία	-	4	-	-	-	-
Ρουμανία	-	2	-	-	-	-
Σουηδία	-	250	-	-	-	-
Σλοβενία		-	-	-	8.062	632
Φινλανδία	-	210	-	-	-	-
Λοιπά Ευρώπης	-	110	-	-	-	
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	15.907	14.002	15.418	14.956	14.166	12.371

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

9.6.2 Άμεσα-Έμμεσα οφέλη

Τα οικονομικά οφέλη από τη διαδικασία τουριστικής ανάπτυξης μιας περιοχής μπορούν να συνοψιστούν σε άμεσα, πρωτογενή και έμμεσα, δευτερογενή. Άμεσα οφέλη αποτελούν τα κέρδη των επιχειρηματιών, το εισόδημα από εργασία στον κλάδο, τα εισοδήματα από ενοίκια, τα οφέλη από την απασχόληση στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα όπως και οι φόροι, τα τέλη και άλλες εισπράξεις της κυβέρνησης σε εθνικό επίπεδο και της αυτοδιοίκησης σε νομαρχιακό – περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

Τα έμμεσα οφέλη συνίστανται στην αγορά πρώτων υλών και υπηρεσιών των τουριστικών επιχειρήσεων, τα οποία συνεπάγονται έσοδα σε άλλες επιχειρήσεις. Σαν τέτοια μπορούν να χαρακτηριστούν η απασχόληση, το εισόδημα, οι φόροι, καθώς και η κατανάλωση των πρωτογενών εσόδων, που επίσης δημιουργεί έσοδα σε άλλες επιχειρήσεις, απασχόληση, εισόδημα και φόρους.

9.7 Προβλήματα- Επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης

Ο όρος “επιπτώσεις” χρησιμοποιείται για να περιγράψει όλες τις αλλαγές που επέρχονται στην οικονομία, στην κοινωνία, στον πολιτισμό και στο περιβάλλον των περιοχών ή χωρών όπου αναπτύσσεται ο τουρισμός και σχετίζονται με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της λειτουργίας του τουριστικού τομέα.

9.7.1 Επιπτώσεις στην οικονομία

1. *Απασχόληση*: ο τουρισμός είναι ένας τομέας που δημιουργεί πολλές θέσεις εργασίας οι οποίες έχουν όμως, κυρίως εποχικό χαρακτήρα. Πολλές φορές η απασχόληση στον τομέα του τουρισμού συνδυάζεται με παράλληλη απασχόληση σε κάποιο άλλο κλάδο της οικονομίας (π.χ. γεωργία, βιομηχανία) έχοντας σαν αποτέλεσμα την αύξηση των οικογενειακών εισοδημάτων.
2. *Ισοζύγιο πληρωμών*: η επιβάρυνση του ισοζυγίου πληρωμών των τουριστικών χωρών που δημιουργείται από την ανάγκη να εισαχθούν είδη και προϊόντα απαραίτητα για τη λειτουργία του τουριστικού τομέα. Επίσης η θετική επίδραση που

ασκείται σε αυτό το ισοζύγιο από τις συναλλαγματικές εισροές που αποφέρει ο τουρισμός.

3. *Φορολογικά έσοδα για το κράτος*: βασικός παράγοντας στην αύξηση των φορολογικών εσόδων, αποτελεί ο μεγάλος αριθμός των απασχολούμενων στον τουριστικό τομέα καθώς και οι επενδύσεις που γίνονται στον τομέα αυτόν. Παράλληλα, η δημιουργία πολλών μικρών επιχειρήσεων στις τουριστικές περιοχές συνεισφέρει προς την ίδια κατεύθυνση.

4. *Περιφερειακή ανάπτυξη*: ο τουρισμός συνέβαλε στην ενίσχυση της ανάπτυξης περιφερειών γεωγραφικά απομονωμένων, ορεινών ή με υποβαθμισμένο αγροτικό τομέα. Με τον τρόπο αυτό, σημειώθηκε αύξηση στα εισοδήματα, την απασχόληση, τις επενδύσεις αλλά και στην εξάπλωση της παραγωγικής βάσης της τοπικής οικονομίας, με αποτέλεσμα τη μείωση της μετανάστευσης και τη βελτίωση τόσο στο επίπεδο όσο και στην ποιότητα ζωής.

5. *Πληθωρισμός και αύξηση της αξίας της γης σε τοπικό επίπεδο*: ο τουρισμός συχνά δημιουργεί πληθωριστικές πιέσεις με αποτέλεσμα να αυξάνεται το κόστος ζωής σε τοπικό επίπεδο. Σε πολλές περιπτώσεις έχει παρατηρηθεί εξαιτίας της ταχύτατης οικοπεδοποίησης, μεγάλη αύξηση στην αξία της γης, ιδιαίτερα σε περιοχές με μαζικό οργανωμένο τουρισμό, όπου η ζήτηση εμφανίζεται αυξημένη.

9.7.2 Επιπτώσεις στην κοινωνία και τον πολιτισμό

Ο τουρισμός ασκεί επιδράσεις και στους αυτόχθονες κατοίκους και καθώς εξαπλώνεται, καταλαμβάνει μεγαλύτερα μερίδια της τοπικής οικονομίας. Ουσιαστικά η στάση των ντόπιων κατοίκων αναφορικά με τον τουρισμό περνάει από τα εξής στάδια: στο πρώτο στάδιο, αυτό της ευφορίας, οι τουρίστες είναι ευπρόσδεκτοι με ελάχιστο έλεγχο από την πλευρά της τοπικής κοινότητας. Στο δεύτερο στάδιο, αυτό της απάθειας, οι τουρίστες θεωρούνται δεδομένοι και η σχέση τους με τους ντόπιους κατοίκους γίνεται πιο τυπική ή εμπορική. Στο τρίτο στάδιο, αυτό της ενόχλησης, ενώ συνεχίζεται ο κορεσμός της βιομηχανίας και οι ντόπιοι κάτοικοι αμφιβάλλουν σχετικά με τη θέση του τουρισμού, οι υπεύθυνοι φορείς αυξάνουν την υποδομή αντί να την περιορίσουν. Τέλος, υπάρχει το τέταρτο στάδιο, αυτό του ανταγωνισμού, στο οποίο είναι εμφανής η αρνητική στάση των κατοίκων απέναντι στους τουρίστες. Παρόλο που η κακή διαχείριση έχει δημιουργήσει πλήγματα στη φύση, εντείνονται οι διαφημιστικές προσπάθειες για την αντιστάθμιση της αρνητικής φήμης της περιοχής.

Υπάρχουν ακόμη, πολλές επιπτώσεις του τουρισμού στην κοινωνία και τον πολιτισμό που αφορούν τα εξής ζητήματα:

1. *Κοινωνική δομή*: αλλάζουν τα χαρακτηριστικά και οι λειτουργίες της τοπικής κοινωνίας όπως η παραγωγική δομή, οι δραστηριότητες, η απασχόληση. Οι αλλαγές αυτές είναι ιδιαίτερα εμφανείς σε περιοχές της υπαίθρου, σε αγροτικές ή σε γεωγραφικά απομονωμένες περιοχές.

2. *Εμπορευματοποίηση δραστηριοτήτων και προϊόντων του τοπικού πολιτισμού και της παράδοσης*: η ανάπτυξη οργανωμένων υποδομών και υπηρεσιών τουρισμού οδηγεί σε συστηματική προώθηση των εμπορικών χαρακτηριστικών του τομέα και στοχεύει στην εξυπηρέτηση του τουρίστα- καταναλωτή. Στα πλαίσια αυτά, μορφές του τοπικού πολιτισμού, όπως πολιτιστικές εκδηλώσεις, βιοτεχνικά προϊόντα κ.α. μετατρέπονται σε τουριστικά προϊόντα και πωλούνται στους επισκέπτες ως δείγμα της τοπικής πολιτιστικής παράδοσης ή ως αναμνηστικό του ταξιδιού και συνήθως είναι χαμηλής ποιότητας και όχι αυθεντικά.

3. *Αλλαγές στις κοινωνικές σχέσεις, τα ήθη και τα έθιμα*: ο τουρισμός επιφέρει σημαντικές αλλαγές στις κοινωνικές σχέσεις, ιδιαίτερα σε κοινωνίες στις οποίες αλλοιώνει τον τρόπο ζωής εισάγοντας χαρακτηριστικά αστικοποίησης και εκσυγχρονισμού. Τέτοιες αλλαγές είναι εμφανείς στον τρόπο ζωής και στη συμπεριφορά, στις σχέσεις μεταξύ των δυο φύλων, στην εκτίμηση της τοπικής παράδοσης, στα έθιμα κ.α.

4. *Επαγγελματική και κοινωνική κινητικότητα*: τα υψηλά εισοδήματα και η αυξανόμενη κοινωνική αποδοχή των τουριστικών επαγγελμάτων οδηγεί σε έντονη κινητικότητα, με τελικό στόχο την απασχόληση στον τουρισμό ή σε επαγγέλματα που έχουν άμεση σχέση με αυτόν, όπως κατασκευές ή εμπόριο. Οι επιπτώσεις της τάσης αυτής είναι η διάχυση των εισοδημάτων του τουρισμού σε ευρύτερα στρώματα του πληθυσμού καθώς και η άμεση ή έμμεση εγκατάλειψη άλλων κλάδων, όπως η γεωργία, η κτηνοτροφία ή η βιοτεχνία, με παράλληλη στροφή στον τουρισμό.

5. *Το πλαίσιο και τα αποτελέσματα της επικοινωνίας των ντόπιων με τους τουρίστες*: η επικοινωνία αυτή επηρεάζεται από τον τύπο ανάπτυξης του τουρισμού, τις εμπορικές διαστάσεις αυτής της συνάντησης καθώς και τις διαφορές των πολιτιστικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών τουριστών και κατοίκων. Όλα αυτά εξαρτώνται από το στάδιο ανάπτυξης και μαζικοποίησης του τουρισμού, π.χ. στο υψηλότερο στάδιο, όπου ο τουρισμός είναι οργανωμένος και μαζικός η επικοινωνία αυτή

εμπορευματοποιείται με αποτέλεσμα να καταλήγουν κάτοικοι και τουρίστες σε μια σχέση εμπορικής συναλλαγής και μόνο.

9.7.3 Επιπτώσεις στο περιβάλλον

1. *Φυσικό περιβάλλον*: Η ισορροπία του φυσικού περιβάλλοντος διαταράσσεται σε μεγάλο βαθμό από την καλπάζουσα επέκταση της τουριστικής ανάπτυξης στην ύπαιθρο καθώς και από την αύξηση τόσο της έκτασης όσο και του όγκου των επιχειρησιακών υποδομών. Οι επιπτώσεις αυτές είναι πολύ πιο έντονες σε περιοχές που θεωρούνται οικολογικά “ευαίσθητες”, όπως είναι οι παραθαλάσσιες περιοχές, οι ορεινές, οι υγροβιότοποι κ.α.

2. *Συγκρούσεις όσον αφορά στις χρήσεις της γης*: Ο τουρισμός επεκτείνεται όλο και περισσότερο με αποτέλεσμα να προκαλεί συχνά συγκρούσεις για τη χρήση της γης, οι οποίες παρατηρούνται σε αγροτικές ή παραθαλάσσιες περιοχές. Στην περίπτωση αυτή, παρατηρείται συχνά το φαινόμενο της οικοπεδοποίησης, με αποτέλεσμα η τουριστική ανάπτυξη να απορροφά εκτός από τη γη, το νερό αλλά και τις επενδύσεις που είναι απαραίτητες για την παραγωγική εξέλιξη του αγροτικού τομέα. Γενικότερα, ο τουρισμός λειτουργεί ολιστικά στις τουριστικές περιοχές, διεκδικώντας όλο και περισσότερο χώρο για δραστηριότητες και υποδομές.

3. *Η φέρουσα ικανότητα τουριστικών περιοχών*: Με τον όρο «φέρουσα ικανότητα» κάποιας τουριστικής περιοχής αναφερόμαστε στις δυνατότητες της κοινωνικοοικονομικής δομής και του περιβάλλοντος της συγκεκριμένης περιοχής να απορροφήσουν συγκεκριμένο όγκο υποδομών και αριθμό τουριστών. Ενδιαφέρουσες προσπάθειες έχουν γίνει για να μετρηθεί ο δείκτης αυτός με διάφορους τρόπους, ώστε να εκτιμηθούν οι καταλληλότεροι τύποι τουριστικής ανάπτυξης, αυτοί δηλαδή που θα ανταποκρίνονται στη φέρουσα ικανότητα της κάθε περιοχής.

4. *Προβλήματα ανάπτυξης, λειτουργίας και διαχείρισης τουριστικών περιοχών*: Η αύξηση του αριθμού και των τύπων των τουριστικών θέρετρων προκάλεσε προβλήματα λειτουργίας και διαχείρισης αυτών σε σχέση με το περιβάλλον, την πολεοδομία και τη χωροταξία. Τα περισσότερα από αυτά τα προβλήματα αφορούν και την ευρύτερη περιοχή, όπου είχαν αναπτυχθεί αυτά τα θέρετρα με αποτέλεσμα να διαμορφωθούν κανόνες και πρότυπα διαχείρισης, προστασίας και έλεγχου του περιβάλλοντος των περιοχών αυτών. Στις προσπάθειες αυτές υπήρξε η αναζήτηση πρότυπων που συνδέονται με την έννοια της «βιώσιμης ανάπτυξης», δηλαδή τον τύπο

της τουριστικής ανάπτυξης που δραστηριοποιείται ισόρροπα στην τοπική, κοινωνική, οικονομική, πολιτισμική και περιβαλλοντική δομή της κάθε τουριστικής περιοχής διαμορφώνοντας παράλληλα όρους (υπηρεσίες, υποδομές) για τη συνεχή ανατροφοδότηση της.

10. Συμπεράσματα - Προτάσεις

Ανακεφαλαιώνοντας την παρούσα εργασία, εξάγεται το συμπέρασμα ότι οι αρνητικές επιπτώσεις υπερισχύουν των θετικών σε όλους τους τομείς της κοινωνίας χωρίς βέβαια να αποκλείονται και κάποιες φωτεινές εξαιρέσεις. Η εμφάνιση του τουρισμού σε πρώτο στάδιο, επέφερε στη Χίο συγκεκριμένα και γενικότερα στους τόπους υποδοχής, αύξηση της απασχόλησης με αποτέλεσμα αύξηση των εισοδημάτων των μόνιμων κατοίκων και συνάλλαγμα για τον κρατικό μηχανισμό. Σε δεύτερο στάδιο, με την ανάπτυξη του τουρισμού εμφανίστηκαν οι πρώτες επιπτώσεις στο περιβάλλον, στην τοπική κοινωνική δομή καθώς και οι πρώτες αρνητικές οικονομικές επιπτώσεις. Στις ημέρες μας η μαζικοποιημένη μορφή του τουρισμού οδήγησε σε αλλαγή στην τοπική κοινωνικοοικονομική δομή που τείνει να γίνει αστική, στην εμπορευματοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου υποδοχής καθώς και σε ανατροπή της οικολογικής ισορροπίας και υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος. Γίνεται πλέον εμφανές ότι η τουριστική ανάπτυξη δε μπορεί να συνεχιστεί αυθαίρετα και χρειάζεται κατάλληλος σχεδιασμός από τους αρμόδιους φορείς ούτως ώστε να τεθεί ένας φραγμός στις αρνητικές οικονομικές συνέπειες στους τόπους υποδοχής. Πρέπει πρώτα από όλα, να ληφθεί υπόψιν η έννοια της φέρουσας ικανότητας ενός τόπου υποδοχής, δηλαδή η τουριστική συχνότητα που μπορεί να γίνει αποδεκτή από το κοινωνικοοικονομικό σύστημα ενός τόπου, χωρίς να αλλάζει ανεπανόρθωτα την πολιτιστική του ταυτότητα και τα όρια της οποίας, δεν μπορούν ή δεν πρέπει να ξεπεραστούν. Εφόσον ληφθεί υπόψιν η έννοια της φέρουσας ικανότητας στο σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης, θα πρέπει να συμπεριληφθούν και οι έννοιες της αειφορίας και της βιώσιμης ανάπτυξης. Η μακροχρόνια συντήρηση ενός σωστού τουρισμού θα βασιστεί στην ικανότητα των τοπικών παραγόντων και των επαγγελματιών του τουρισμού να ελαχιστοποιούν το κόστος και να μεγιστοποιούν τα οφέλη του. Οι κάτοικοι και οι τοπικοί οικονομικοί παράγοντες πρέπει να

ισορροπήσουν ένα ευρύ πεδίο αντιπαλοτήτων, που μπορούν να επηρεάσουν θετικά ή αρνητικά έναν τόπο υποδοχής. Οι αρμόδιοι φορείς ενός τόπου είναι αυτοί που καθορίζουν τη μορφή του προσφερόμενου προϊόντος και είναι αναγκαίο να έχουν όραμα, πολιτιστική συνείδηση, ανταγωνιστικό πνεύμα και ευγενή κίνητρα ώστε να ανταπεξέρχονται σε τυχόν δυσκολίες που θα ανακύψουν από την τουριστική ανάπτυξη. Επίσης, πρέπει να ισορροπήσουν τις ευκαιρίες και το συμφέρον όλων των τομέων της τοπικής κοινωνίας, εργαζόμενοι με υπερβάλλοντα ζήλο, ξεπερνώντας μικροσυμφέροντα που ωφελούν κάποιον τομέα και επιδρούν αρνητικά σε κάποιον άλλο. Αντιστρόφως, η ευαισθησία της τοπικής κοινωνίας στον τουρισμό απαιτεί τον παραγκωνισμό υπερβολικών δυσκολιών που θα μπορούσαν να παρεμποδίσουν την ευημερία του. Όλοι οφείλουμε να αναγνωρίσουμε τον τουρισμό ως άλλη μια πτυχή της κοινωνίας και όχι ως λύση σε όλα τα προβλήματα της.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

1. Αλιμονάκης Χαράλαμπος, «Χίος η νήσος εν τη αρχαιότητι», διατριβή, Erlangen 1882
2. Άμαντος Κωνσταντίνος, «Το Κάστρον της Χίου», Αθήνα 1935
3. Ανδριώτης Κ, 2001, “ Problems of island tourism development: The Greek insular Regions”, Άρθρο υπό δημοσίευση σε βιβλίο με τίτλο «Mediterranean Tourism: Socio-cultural Change, Environmental Impacts and Policy Responses” (εκδότες Bill Bramwell & Bernard Lane)
4. Γιατράκου Μαρία, «Ειδήσεις από την καταστροφή της Χίου (1822) και την πυρπόληση της τουρκικής ναυαρχίδας από τον Κωνσταντίνο Κανάρη», Αθήνα 1986
5. ΕΝΑ Χίου, (2005), Μελέτη Τουριστικής Προβολής Νομού Χίου, Ν.Α. Χίου, Χίος
6. Ζαχαρού - Λουτράτη Αθηνά, «Όμηρος, Χίος Αοιδός, Η Χίος διεκδικεί και τιμά τον Όμηρο ανά τους αιώνες», Άλφα Πι- Χίος 2005
7. Καλβοκορέσης Μ. Λεωνής, «Χρονικό κατοχής της Χίου παρά των Γερμανών: 1941-1944», Αθήνα 1958
8. Κοκκάσης-Τσάρτας, Ανάπτυξη και Περιβάλλον στον Τουρισμό, ΕΑΠ, Πάτρα 1999
9. Λαιμός Ανδρέας, «Η εμπορική ναυτιλία της Χίου», Χίος 1963
10. Λαμπρόπουλος Π, Προσεγγίσεις – Προϋποθέσεις για την τουριστική ανάπτυξη στα νησιά, www.istoselides.gr/journal (02/02/03)
11. Λογοθέτης Μ, Τουρισμός στα Δωδεκάνησα, Τουριστική Αγορά, Τεύχος 105, Ιούνιος 1998
12. Μάγκος Κώστας- Μακριδάκης Γιάννης, «Σπήλαια της Χίου», Πελινναίο- Χίος 2003
13. Μακριδάκης Γιάννης, «Ιστορικές και φυσικές διαδρομές στη Χίο», Χίος 2003
14. Μακριδάκης Γιάννης, «10.516 μέρες. Ιστορία της νεοελληνικής Χίου: Πρώτη περίοδος 1912-1940», Χίος 2007
15. Μερούσης Νίκος, «Χίος, φυσικό περιβάλλον και κατοίκηση», Χίος 2002
16. Μονιούδη- Γαβαλά Δώρα, «Το Κάστρο της Χίου», Χίος 2001
17. Μριασούλη Ε, Σχεδιασμός Τουριστικής Ανάπτυξης: Χαρακτηριστικές Προσεγγίσεις (Πολυεπιστημονικές Προσεγγίσεις, ΕΞΑΝΤΑΣ, Αθήνα 2000)

18. Ντούρλαχερ- Βόλπερ Ρουθ, «Χριστόφορος Κολόμβος, ο βυζαντινός πρίγκιπας από τη Χίο»
19. Ξενάκης Παναγιώτης, «Ανεξερεύνητες ακρογιαλιές της Χίου», Χίος 2003
20. Πικιώνης Δημήτρης, «Η αρχιτεκτονική της Χίου», Τνδικτος- Αθήνα 2000
21. Ρούπας Βασίλειος - Δημήτρης Λαλούμης (1998), Διοίκηση Τουριστικών Επιχειρήσεων, Εκδόσεις Α Σταμούλης, Αθήνα
22. Σαββίδης Θ: Το μαστιχόδενδρο. Στο: Το μαστιχόδενδρο της Χίου (*Pistacia lentiscus var. chia*).Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός οίκος Κυριακίδη. 2000α, σελ 33-37
23. Σαββίδης Θ: Συγκομιδή της μαστίχας. Στο: Το μαστιχόδενδρο της Χίου(*Pistacia lentiscus var. chia*).Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός οίκος Κυριακίδη. 2000γ, σελ 50-56
24. Σαββίδης Θ: Ιδιότητες της μαστίχας. Στο: Το μαστιχόδενδρο της Χίου (*Pistacia lentiscus var. chia*).Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός οίκος Κυριακίδη. 2000δ, σελ101-109
25. Σαββίδης Θ: Οι ρητινοφόροι αγωγοί. Στο: Το μαστιχόδενδρο της Χίου (*Pistacia lentiscus var. chia*).Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός οίκος Κυριακίδη. 2000ε, σελ 121-128
26. Σαλιάρης Αδ. Παντελής, «Οι ορχιδέες της Χίου», Δήμος Καρδαμύλων- Χίος 2002
27. Σαλιάρης Αδ. Παντελής, «*Natura Chia*», Αιγέας- Χίος 2007
28. Σαλιάρης Αδ. Παντελής, «Τα αγριολούλουδα της Χίου», Δήμος Ομηρούπολης- Χίος 1995
29. Σαδικάκης Χ. Θεόδωρος, «Χιακή προσωπογραφία», Αθήνα 1989
30. Σαδικάκης Χ. Θεόδωρος, «Η Χίος στην αρχαιότητα», Αθήνα 1998
31. Σπιλάνης Γ, Τουρισμός και Περιφερειακή Ανάπτυξη. Η περίπτωση των νησιών του Αιγαίου (Πολυεπιστημονικές Προσεγγίσεις, ΕΞΑΝΤΑΣ, Αθήνα 2000)
32. Σταματόπουλος Δ, Η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης, www.istoselides.gr/journal (02/02/03)
33. Στεφάνου Π. Αντώνιος, «Αρχαιολογικά Νέα από τη Χίο», Νομαρχία Χίου 1970
34. Φόρου-Κούτσικα Δέσποινα, «Η δαντέλα στη Χίο», Φίλοι του Χιώτικου Χωριού
35. Χαροκόπος Αντώνιος, «Αι απελευθερωτικά προσπάθειαι των Χίων κατά των Γενουατών κι Τούρκων», Χίος 1961

Ξενόγλωσση

1. *Argentis P. Philip, The occupation of Chios by the Genoese and their administration of the island (1346- 1566)», Cambridge 1958*
2. *Boardman John, «Excavations in Chios (1952- 1955). Greek Emporio», Oxford 1967*
3. *Hood Sinclair, «Excavations in Chios 1938- 1955, Prehistoric Emporio and Ayio Gala», Oxford 1981- 1982*
4. *Smith Arnold, «The architecture of Chios», 1962*

Τουριστικοί Οδηγοί- Ενημερωτικά Φυλλάδια

1. Ρουκετοπόλεμος στο Βροντάδο της Χίου, 2006, Γιάννης Μενής , Έκδοση άλφα πι, Χίος
2. Η Μαστίχα της Χίου, Ένωση Μαστιχοπαραγωγών Χίου, Χίος

Ηλεκτρονική

1. www.wikipedia.org
2. www.chiostrip.com
3. www.chiosblogs.gr
4. www.chiosonline.gr
5. www.enachios.gr
6. www.chios.com
7. www.chiosnet.gr
8. www.chios_echo.gr
9. www.chios.aegean.gr
10. www.chioshistory.gr
11. www.chiosnews.com
12. www.e-xios.gr
13. www.dimokratiki.org
14. www.chiosopinion.gr
15. www.arxaiologia.gr
16. www.amani.gr

17. www.gummastic.gr
18. www.google.com
19. www.enet.gr
20. www.iatronet.gr
21. www.mastihashop.com
22. www.vorioaigaio.gov.gr
23. www.statistics.gr
24. www.oinousseschios.gr
25. www.odysseus.culture.gr
26. www.kourounianet.gr
27. www.nauticalmuseum.com
28. www.nireus.gr
29. www.alithia.gr
30. www.farmakopoiios.blogspot.com